ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ • ΝΙΚΟΣ ΒΕΗΣ • ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ • ROGER MILLIEX • ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ • ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ • ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ • HENRI GUILLEMIN • ΜΑΝΩΛΗΣ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ • ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ - ΠΑΠΑ • ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ • ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ • Α. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗΣ • ΧΡ. ΓΑΝΙΑΡΗΣ • ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΡΙΝΗΣ • ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ • ΚΛΕΙΤΟΣ ΚΥΡΟΥ • ΒΑΣΩ

1 ΙΟΥΛΙΟΥ 1947 **2** ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'. • ΔΡΑΧ. 1.500

'Απ' ὅτι βλέπουμε

Τὸ πρῶτο φύλλο

Οἱ ΚΡΙΣΕΙΣ ποὺ ἀκούσαμε γιὰ τὸ πρῶτο φύλλο μας εἶναι ἀρκετὰ ἱκανοποιητικές, τόσο γιὰ τὸ περιεχόμενο ὅσο καὶ γιὰ τὴ διάταξη τῆς ὕλης. Θεωρήθηκε ὅμως γενικὰ σφάλμα τὸ χαρτὶ ποὺ χρησιμοποιήσαμε, ποὺ ἀδίκησε τὴν ὅλη ἐμφάνιση. Τὸ σοβαρὸ αὐτὸ λάθος τὸ διορθώνουμε ἀπ' αὐτὸ τὸ φύλλο μας. Ἐπίσης διορθώνουμε μερικὲς τεχνικὲς τυπογραφικὲς λεπτομέρειες, ποὺ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς μᾶς ὑποδείχτηκαν ἀπ' ἀναγνῶστες μας. Θὰ θέλαμε, μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, νὰ τονίσουμε πὼς τὴν ἔκδοση ἑνὸς περιοδικοῦ τὴ νοιώθουμε, σὰ μιὰ στενὴ συνεργασία ἐκείνων ποὺ τὸ βγάζουν κι' αὐτῶν ποὺ τὸ διαβάζουν. Πιστεύουμε πώς, μὲ τὴν κοινὴ αὐτὴ προσπάθεια, τὰ «Ε. Γ.» θὰ γίνουνται καλύτερα ἀπὸ φύλλο σὲ φύλλο.

«Μισὴ ὥρα περισυλλογῆς»

Τὸ ΧΡΕΟΣ εἶναι τοῦ πνεύματος. Ὁ ποιητὴς μὲ τοὺς γεροὺς ὤμους, ὁ Ἄγγελος Σικελιανός, δὲν μπόρεσε νὰ βαστάξει τὴν κραυγή του. Ὅσοι ἔπαψαν νὰ σκέφτονται στὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδας, ἂς σκεφτοῦνε τοὐλάχιστο στὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους, ὁ ἄνθρωπος ποὺ δοκιμάζεται εἶναι ὁπωσδήποτε ἕνας ἀδερφός. Ἂν αὐτὸ εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος, τότε τί πρέπει νἆναι οἱ ἄνθρωποι τῆς πατρίδας μας; Ἂν οἱ κατατρεγμένοι δὲν ἐλπίζουν στὴν εὐαισθησία τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, τότε ποῦ μποροῦν νὰ ἐλπίσουν; Εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ἢ κάνουμε λάθος; Εἶναι πυρκαγιὰ αὐτὸ ποὺ καίει τὴ χώρα μας ἢ κάνουμε λάθος; Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ σκοτώνονται, αὐτὰ τὰ σπίτια ποὺ καίγονται, εἶναι ἀληθινὰ ἢ κάνουμε λάθος; Κι' αὐτὴ ἡ ἀγωνία ποὺ ἀνεβαίνει, ἀπὸ παντοῦ, γύρω μας κι' αὐτὰ τὰ χέρια ποὺ κινιῶνται σπαραχτικὰ μὴν ξαίροντας ἀπὸ ποῦ νὰ γυρέψουν βοήθεια, αὐτὰ δὲν εἶναι ποὺ ἀπομένουν στὴ γῆ μας γιὰ νὰ ἐλπίζει καὶ νὰ ὑπάρχει, ὅπως ὁ καθένας μας τὴν ὀνειρεύεται, μέσα στὸν κόσμο; Κι' ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν μέσα σὲ τοῦτο τὸ φῶς, ποὺ οἱ ποιητὲς ὅλου τοῦ κόσμου ἀμιλιῶνται ποιὸς νὰ πρωτοεκφράσει τὴν καθαρότητά του. Ὅποιος κατανόησε τούτη τὴ γῆ κι' ὅποιος ζύγιασε τὸν ἄνθρωπο πάνω στὴ συνείδησή του, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀφιερώσει ἔστω καὶ μισῆς ὥρας περισυλλογὴ γιὰ τοὺς τόσους θανάτους, γιὰ τὶς τόσες καταστροφές, γιὰ τὴν τόση προσβολὴ ποὺ γίνεται σήμερα στὴ λαμπρὴ τούτη χώρα. Τὸ χρέος εἶναι τοῦ πνεύματος πιά.

Ἕνα ταλέντο

Τὸ ΔΙΗΓΗΜΑ τοῦ Βασίλη Λούλη «Τὸ φωτεινὸ τέλος μιᾶς σκοτεινῆς ζωῆς», ποὺ δημοσιέψαμε στὸ προηγούμενο φύλλο μας, προκάλεσε ἰδιαίτερη ἐντύπωση. Πολλοὶ ἀναγνῶστες μᾶς ζητοῦν πληροφορίες γιὰ τὸν ἄγνωστο ὡς τώρα πεζογράφο. Τὸ μόνο ποὺ ξέρουμε, ἀπὸ τὸ γράμμα ποὺ μᾶς ἔστειλε, εἶναι πὼς ἤτανε παλιὸς ναντικὸς κι' ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ τὴ θάλασσα γιατὶ ἀρρώστησε. Ἔχουμε κ' ἐμεῖς, ὅπως κ' οἱ ἀναγνῶστες μας, τὴν περιέργεια νὰ μάθουμε πιότερα γι' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν γνωρίσουμε.

Ἀντιγράφουμε μιὰ χαρακτηριστικὴ περικοπὴ ἀπὸ τὸ γράμμα του:

«Κάθομαι καὶ μιλάω σὰ νά 'μαι σίγουρος γιὰ τὰ γραψίματά μου καὶ δὲν εἶναι παράξενο νά 'ναι καλὰ μόνο γιὰ τὸ καλάθι... Ἂν εἶναι νὰ γελάσετε, καλὰ θά 'ναι νὰ μὴ γελάσουν κ' οἱ φίλοι μου δῶ. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ ἡ ἀπάντησή σας νἆναι Θαλασσινόν, τίποτ' ἄλλο».

Ὁ νέος Ἄνυτος

Ὁ κ. PANKIN, βουλευτὴς τοῦ Κογκρέσσου, ζήτησε ν' ἀπελαθεῖ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ὁ Τσάρλι Τσάπλιν, γιατὶ «διαφθείρει μὲ τὶς ταινίες του τὶς ἰδέες τῶν νέων».

Γιὰ κάτι τέτοιο, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶχε κατηγορηθεῖ κι' ὁ Σωκράτης ἀπὸ τὸν Ἄνυτο.

Ὁ νέος Ἄνυτος

(Γελοιογραφία τοῦ κ. Ράνκιν ἀπὸ ἀμερικανὸ ζωγράφο)

Ἡ καθαρεύουσα

Σύμφωνα μὲ τὴν προκήρυξη τοῦ διαγωνισμοῦ γιὰ τὴ συγγραφὴ διδακτικῶν βιβλίων, τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσης τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, πρέπει νὰ χρησιμοποιηθεῖ κατὰ τὴ συγγραφὴ τῶν βιβλίων Α', Β' καὶ Γ' τάξεων γιὰ δημοτικὴ «ἡ καθομιλουμένη καὶ ὄχι ἡ πεποιημένη». Εἶναι φανερὸ ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν «πεποιημένη» μιχτὴ γλῶσσα. Τὰ ἀναγνωστικὰ Δ', Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων «θὰ συνταχθοῦν κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὴν δημοτικὴν — λέγε μικτὴν—καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Τοῦτο ἰσχύει τόσον διὰ τὰ πεζογραφήματα ὅσον καὶ διὰ τὰ ποιήματα». Τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας ἀποφάσισε φαίνεται νὰ δημιουργήσει καὶ ποιητὲς στὴν καθαρεύουσα. Ὁ Σολωμός, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Μαβίλης ἐπεβλήθηκαν μὲ τὴν αἴγλη τους καὶ σ' αὐτὴ τὴν 4η Αὐγούστου. Κι' αὐτὴ ἀκόμα σεβάστηκε μερικὲς στοιχειώδεις καταχτήσεις τοῦ Νεοελληνικοῦ πνεύματος. Σήμερα, «χαῖρε βάθος ἀμέτρητον...».

Ξένα

ΕΓΚΑΙΝΙΑΖΟΥΜΕ ἀπ' αὐτὸ τὸ φύλλο μας μερικὰ σύγχρονα ἀνέκδοτα γιὰ συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες, ποὺ τὰ βρίσκουμε σὲ ξένα περιοδικά.

◆

Ὁ ΖΑΝ ΚΟΚΤΩ, σ' ἕνα τελευταῖο του ἄρθρο ποὺ δημοσίεψε γιὰ τὸν Μαλλαρμέ, ἀναφέρει αὐτὸ ἐδῶ τὸ περιστατικό:

«Ἦμα πέθανε ὁ ποιητής, οἱ φίλοι του, ἀφοῦ συνόδεψαν τὴν ἐκφορὰ τῆς σορροῦ του ὥς τὸ νεκροταφεῖο, πῆγαν σ' ἕνα κέντρο κι' ἄρχισαν νὰ πίνουν καὶ νὰ γελᾶνε. Ἕνας ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους γύρεψε νὰ τοὺς ἐπαναφέρει στὴν τάξη:

— Μὴν ξεχνᾶτε πὼς θάψαμε τὸν Μαλλαρμέ! τοὺς λέει.

Μὰ ὁ Ρενουὰρ τοῦ ἀπαντᾶ:

— Ἕνας Μαλλαρμὲ δὲ θάβεται κάθε μέρα! Καὶ τὸ γλέντι ξακολούθησε...».

◆

ΚΑΠΟΙΟΣ, σὲ μιὰν ἔκθεση βιβλίου ποὺ γίνεται τώρα στὸ Παρίσι, εἶπε στὸν Ἀντρὲ Ζίντ, ποὺ ξεφύλλιζε κάτι βιβλία:

— Βλέποντας μερικὰ βιβλία ἀπορῶ ποιοὶ μποροῦν νὰ τὰ διαβάσουν.

Ὁ Ζίντ τοῦ ἀποκρίθηκε:

— Βλέποντας μερικοὺς ἀνθρώπους ἀπορῶ τί μποροῦν νὰ διαβάσουν.

◆

ΠΡΙΝ ἀπὸ λίγο καιρὸ ρώτησαν τὸν Ἀϊνστάϊν ἂν θὰ γίνει ἀμερικανὸς ὑπήκοος.

— Δὲν ξέρω ἀκόμα, ἀπάντησε ὁ μεγάλος σοφός. Ἂν ἡ θεωρία μου τῆς σχετικότητας θριαμβέψει, οἱ Γερμανοὶ θὰ ποῦν πὼς εἶμαι Γερμανὸς κ' οἱ Γάλλοι πὼς εἶμαι πολίτης τοῦ κόσμου. Ἂν πάλι ἀποδειχτεῖ λαθεμένη, οἱ Γάλλοι θὰ ποῦν πὼς εἶμαι Γερμανὸς κ' οἱ Γερμανοὶ πὼς εἶμαι Ἑβραῖος.

◆

ΜΕ τὴν εὐκαιρία τῆς ἔκδοσης στὴ Γαλλία τῶν ἀνέκδοτων ἔργων τοῦ Λέοντα Τολστόη ἕνα περιοδικὸ ἀναφέρει τοῦτο ἐδῶ τὸ ἐπεισόδιο.

Κάποτε σὲ μιὰ συντροφιὰ ρώτησαν τὸ συγγραφέα ποιὰ γνώμη ἔχει γιὰ τὶς γυναῖκες.

— Τότε μονάχα, ἀπάντησε, θὰ πῶ τὴν ἀλήθεια γιὰ τὶς γυναῖκες, ὅταν θἄχω τὄνα μου πόδι στὸν τάφο... Θὰ δώσω ἕναν πῆδο, θὰ χωθῶ μέσα στὸ φέρετρο, θὰ τραβήξω τὸ καπάκι καὶ θὰ φωνάξω: «Τώρα κάνετε ὅ,τι θέλετε!»

Τὰ «Ἐλεύθερα Γράμματα» κυκλοφοροῦν τὴν 1 καὶ 15 κάθε μήνα.

◆

Τὸ σχέδιο τοῦ ἐξωφύλλου μας: «Γεωργός», τοῦ Α. Ἀστεριάδη.

ΒΙΒΛΟΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ

Ἱστορίες ἀπλὲς σὰν ἱστορία.

γραμμένες ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ν. Κόντογλου

ΕΔΩ μέσα ἔχω καταγραμμένους ὅπως λάχει, δίχως τέχνη, κάποιους ἀνθρώπους τοῦ τόπου μου, ἀπὸ κεῖνη τὴ θλογημένη τὴ γενιὰ ποὺ πέρασε κ' ἔσβυσε στὴν Ἀνατολή. Λογαριάζω πὼς πεθαίνοντας αὐτοί, πέθανε κι' ὁ ἀρχαῖος ὁ κόσμος. Ἡ Ἀνατολὴ σκοτίνισε, κι' ἀπόμεινε τὸ Βασίλεμα, γιὰ νὰ φέγγει ἀπάνω στὸν πονηρὸ τὸν κόσμο.

Ἡ Ἱστορία τοῦ καθενὸς ἀπὸ δαύτους εἶνε ἁπλὴ σὰν ἕνα τίποτα, καὶ πολλοὶ θὰ ποῦνε «τί εἶνε τοῦτα;» καὶ δὲ θὰ τὰ καταδεχτοῦνε. Μακάριος ὅποιος ζεσταθεῖ ἀπὸ δαῦτες κι' ὅποιος νοιώθει τὴ χάρη ποὺ ἔχει ὁ ἁπλὸς ὁ ἄνθρωπος.

Οἱ ἁπλοὶ κ' οἱ καταφρονεμένοι μᾶς μαθαίνουνε κάποια πράματα, ποὺ δὲ θὰ μᾶς τὰ μάθουνε ποτὲς οἱ σοφοὶ μὲ τὴ σοφία τους.

Τὰ πολύπλοκα καὶ τὰ μπερδεμένα ταράζουνε κι' ἀγριεύουνε τὴ ψυχή μας, τὰ ἁπλὰ τὴν εἰρηνεύουνε.

Ὁ Χριστὸς μᾶς παράγγειλε νἆμαστε ἁπλοί, καὶ νἆνε τὰ λόγια μας ναὶ ναί, καὶ ὄχι ὄχι, «τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν».

Ὁ Καπετὰν Γρίτσας

ΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ εἶτανε τὸ παρανομά του, Νικόλας τὸ βαφτιστικό του. Ἐγὼ τὸν ἔφταξα ἴσαμε ἑβδομῆντα χρονῶ.

Ἤτανε κοντός, ξερόσαρκος, γερακομύτης, μὲ βρακιά. Στενὰ δὲν ἔβαλε ἴσαμε ποὺ πέθανε, γιατὶ τῶχε σὲ ντροπὴ νὰ βάλει φράγκικα, νὰ φαίνουνται τὰ πισινά του. Παπούτσια ἔβαζε ὅποτε πάγωνε ἡ θάλασσα στὰ μέρη τῆς Βλαχιᾶς ποὺ ταξίδευγε.

Καπετάνεψε ἀπὸ πολὺ νηός. Στὰ 1865 εἶχε μιὰ μπομπάρδα καὶ ταξίδευγε στὴν Πόλη, στὸ Γαλάζι καὶ σ' ἄλλα μέρη στὴ Μαύρη Θάλασσα. Πενῆντα χρονῶ μέρες δούλευε στὴ θάλασσα καὶ δὲν ἔπαθε ποτές, μπορεῖ νὰ κιντύνεψε, μὰ μήτε ζημιὲς μεγάλες ἔπαθε, μήτε σιβιρτάρτισε, μήτε ἀρρώστησε. μήτε πρᾶμα ἔριξε ποτὲς στὴ θάλασσα, τόσο τυχερὸς ἄνθρωπος εἴτανε. Εἶχε ἕναν γέρο γεμιτζῆ μαζί του ἴσαμε τριάντα χρόνια, ποὺ τὸν λέγανε Γουρσουζλεμέ, ἐπειδὴς τὴ γουρσουζιὰ τὴν κουβάλαγε μαζί του ὅπως κουβαλᾶ ἡ καμήλα τὴν καμπούρα της. Σ' ὅποιο καΐκι τὸν πέρνανε, κεῖνο τὸ καΐκι γιὰ θὰ βούλιαζε, γιὰ θὰ πέθαινε ὁ καπετάνιος, γιὰ θὰ πάθαινε ἄλλο κατιτίς. Τόσο, ποὺ στὸ τέλος δὲν τὸν ἔπερνε κανένας καὶ κατάντησε νὰ ζητιανεύει. Τὸν ἐπῆρε τὸ λοιπὸν ὁ Γρίτσας καὶ τὸν εἶχε τριάντα χρόνια, ἴσαμε ποὺ πέθανε, καὶ δὲ φτάνει ποὺ δὲν ἔπαθε τίποτα τὸ καΐκι του, μόνε ἀπὸ τότες γύρισε κιόλας ἡ τύχη τοῦ καπετὰν Νικόλα καὶ στὰ καλύτερα, κ' ἔπιασε πολὺν παρὰ στὰ χέρια του καὶ παντρεύτηκε τὴ Ζαχαρῶ καὶ βλογήθηκε τὸ σπίτι π' ἀνοίξανε καὶ φτυχήσανε.

Τὴν ἡσυχία του δὲν τὴν ἔχανε ποτές, δὲν ταραζότανε, δὲ συχυζότανε ποτές. Ὁ κόσμος χάλαγε, φουρτοῦνα κιγιαμέτι, ὁ καπετὰν Νικόλας εἴτανε ἡσυχος καὶ βλογημένος. Ἢ στὸν καφενὲ καθότανε, ἢ στὴ Μαύρη Θάλασσα χαροπάλευγε, τὸ ἴδιο εἴτανε. Βάλε μιὰ πέτρα μέσα στὸ πάπλωμα κ' ὕστερα βάλ' τηνε κατάκαβα νὰ τὴ χτυπᾶνε οἱ θάλασσες γενάρη μῆνα· ἀλλάζει ὁλότελα κείνη ἡ πέτρα; ἔτσι εἴτανε κι' ὁ καπετὰν Γρίτσας. Ἄλλοι γεμιτζῆδες γκρινιάζανε, αὐτὸς καθότανε σὰν πατριάρχης καὶ βαστοῦσε τὸ διάκι μὲ τὄνα τὸ χέρι καὶ τὸ κομπολόγι μὲ τ' ἄλλο, δίχως νὰ μιλήσει τίποτα. Μονάχα σὰν τὸν ρωτοῦσε κανένας, ἔλεγε ἀδιάφορα «Καιρὸς τοῦ Θεοῦ εἶνε, βρέ. Ἀτμοσφαῖρα εἶνε, θὰ μπουρινιάσει. Μηδὲ μαχαίρια βαστᾶ, μηδὲ πιστόλια τραβᾶ».

Καθότανε ἡσυχος, μὰ τὰ μικρὰ τὰ μάτια του εἴτανε σὰν τ' ἀητοῦ, καρφωμένα μπροστά του. Τὸ ἕνα τὸ ποδάρι του τῶχε διπλωμένο καὶ καθότανε ἀπάνω του, καὶ μὲ τ' ἄλλο πάταγε στὴ σκότα ἢ στὰ σκοινιὰ τῆς ράντας. Ἔλεγε πὼς ὁ γεμιτζῆς πρέπει νἆνε πάντα ξυπόλυτος, χειμῶνα καλοκαῖρι, γιὰ νὰ μὴ γλυστρᾶνε τὰ παπούτσια του.

Μιὰ χρονιὰ ἔκανε βαροχειμωνιά, καὶ δυὸ - τρεῖς καπετανοὶ Ἀϊβαλιῶτες, ποὺ βρεθήκανε νὰ ταξιδεύγουνε στὴ Μαύρη Θάλασσα, ὅλοι τους πάθανε, μὰ ὁ Γρίτσας δὲν ἔπαθε τίποτα. Οἱ δυὸ πνιγήκανε, κ' ἕνας ἄλλος βγῆκε μισοπεθαμένος στὰ Καβάκια ἀπάνου σὲ μιὰ σανίδα κ' ἤρτε στὸ Ἀϊβαλὶ ὕστερα ἀπὸ καιρὸ μὲ κομμένα καὶ τὰ δυὸ τὰ ποδάρια του.

Σὲ καιρὸ ποὺ καζάντησε παράδες καὶ παντρεύτηκε, φόρεσε σαλβάρια ραμμένα στὸν πιὸ καλὸν τὸν ρωμηοράφτη, κ' ἔβαλε καὶ τσουράπια μὲ τάκο, καὶ παπούτσια καλά, τὰ λεγόμενα πάπιες. Πῆρε στὸ σπίτι του κ' ἕναν μάστορα Μυτιληνιὸ καὶ τοὔκανε ἀνάλια σ' οὔλο τὸ κορμί του, δηλαδὴ πλουμίδια κεντημένα ἀπάνου στὸ πετσί του. Τὸν πλέρωνε τρία μετζίτια τὴ βδομάδα, τὸν τάγιζε καλά, τὸν πότιζε. Ἀπάνου στ' ἀστήθια του παράστησε τὴν Ἁγιὰ Σοφιά,

μὲ δεκοχτὼ καμπαναριὰ
κ' ἑξηνταδυὸ καμπάνες.
Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς,
κάθε παπᾶς καὶ διάκος.

Ἀπὸ τὸ δεξὶ μέρος παρουσίασε τὸν Ἅγιο Νικόλα, κι' ἀπὸ τὸ ζερβὶ τὸν Ἅγι' Ἀντώνη. Αὐτὰ μοῦ τἄδειχνε ὁ ἴδιος. Ὕστερα ἀνεσκούμπωνε τὰ μανίκια του καὶ μοῦδειχνε τὰ χέρια του. «Ἀπὸ δῶ, στὸ δεξὶ τὸ χέρι, γλέπεις, Φωτάκη, τοῦτο τὸ σκέδιο; Εἶνε ὁ Ἔρωντας μὲ τὴ σαγίτα, καὶ σαγιτεύγει (ἄφηνε τὸ δεξὶ καὶ ξεγύμνωνε τ' ἀριστερὸ καὶ μοῦδειχνε τ' ἄλλο τὸ σκέδιο) τὴ Ζαχαρώ, π' ἀγαπιόμαστε ἀπὸ τότες ποὺ πάγαινε σκολεῖο». Ἀπὸ τὸ γῆρας, τὰ χέρια του εἴχανε γίνει σὰ ρίζες στριφτές, οἱ φλέβες παραμορφώσανε τὰ σκέδια κι' ὁ Ἔρωντας εἶχε γίνει σὰ διάβολος, ἡ δὲ Ζαχαρὼ μὲ τὰ ξέμπλεκα τὰ μαλλιά, εἴτανε σὰν ἀνθρωποφάγος. Ὁ Μυτιληνιὸς ὁ ἀναλιτζῆς τὸν τυράγνησε ἴσαμε τρεῖς βδομάδες, κι' ὁ Γρίτσας μούγκριζε σὰ θεριό. Ἄναβε μπαροῦτι καὶ λιβάνι κάτου ἀπὄναν κεδὲ κ' ἔπερνε τὴν κάπνα καὶ κεντοῦσε τὰ σκέδια μὲ τὴ βελόνα, κι' ὁ Γρίτσας δάγκανε τὸ ζουνάρι του ἀπ' τὸν πόνο.

Μ' ὅλο ποὺ γεννήθηκε σκληρὸς ἄνθρωπος, πάντα του

εἶτανε γλυκομίλητος καὶ χωρατατζῆς. Βιβλίο νἆχες, νὰ γράφεις τὰ λόγια του, τέτοιο χάρισμα εἶχε ἀπὸ Θεοῦ αὐτὸς ὁ ἀπελέκητος ὁ ἄνθρωπος, ποὺ δὲν τὄχουνε μήτε δασκάλοι, μήτε γιατροί, μήτε λογῆς-λογῆς σπουδαγμένοι. Πίκρα δὲν τὸν ἄγγιξε, ἐξὸν ἂν εἶνε πίκρα ἕνα παράπονο ὁποῦχε, πὼς δὲν ἔκανε ἀρσενικὰ παιδιά, μόνο ἔκανε οὔλο κορίτσια. Κ' ἐπειδὴς ἤθελε νἆχει στὸ καΐκι του ἕναν δικό του ἄνθρωπο νὰ τὸν ἀφήνει στὸ ποδάρι του, πῆρε τὴ μεγάλη τὴν κόρη του, τὴ Ρήνη. Ἡ Ρήνη λοιπόν, ἴσαμε νὰ γίνει δεκαοχτὼ χρονῶ, εἶτανε ντυμένη μὲ βρακιά, καὶ δούλευε σὰ νάτανε γεμιτζῆς ἀσερνικός. Ἀνέβαινε στὰ ξάρτια, στιγκάριζε τὰ πανιὰ καβαλλικεμένη στὶς ἀντένες, κυβερνοῦσε τὸ καράβι, μ' ἕναν λόγο δὲν ξεχώριζε ἀπὸ ἄντρας.

Μιὰ μέρα, γυριζάμενος ἀπ' τὴ Βλαχιά, φουντάρισε στὸ Ταλιάνι, ἴσαμε νὰ γυρίσουνε τὰ ρέματα γιὰ νὰ μπεῖ μέσα στὸ μπουγάζι τ' Ἀϊβαλιοῦ. Ὅπου ἀκούγει καὶ τὸν χουγιάζανε ἀπὸ τὴ στεριὰ δυὸ τρεῖς τοῦρκοι ζαπτιέδες ἁρματωμένοι, καὶ ρίξανε καὶ στὸν ἀγέρα. Ὁ Γρίτσας ἔστειλε τὴ φελοῦκα, καὶ μπήκανε μέσα οἱ τοῦρκοι, καὶ πήγανε ἀπάνου στὴ μπομπάρδα, κ' εἶτανε ματοχωμένοι κι' ἀγριεμένοι. Σὰν ἀνεβήκανε ἀπάνου, πετάξανε στὴν κουβέρτα δυὸ κομμένα κεφάλια. Ὕστερα τοῦπανε νὰ σαλπάρει καὶ νὰ τοὺς πάγει στ' Αἰβαλί. Τὰ κεφάλια εἶτανε τ' Ἀλέξη τοῦ Νταλακλῆ καὶ τοῦ Γιάννη τοῦ Κεφάλα, ποὺ τοὺς εἴχανε σκοτώσει πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα στ' Ἁγιοῦ Γιαννιοῦ τὴ Λαγκάδα, κ' εἶχε γίνει μεγάλος θρῆνος, σκοτωθήκανε τέσσερις-πέντε τοῦρκοι μαζὶ μὲ τὸν ὄνμπαση. Τὴν ἄλλη μέρα τὰ μπαλσαμώσανε καὶ τὰ κρεμάσανε στὸ Κονάκι.

Στὰ 98 ἀγόρασε ἕνα τσερνίκι, ποῦνε καΐκι φαρδομάγουλο μὲ πανὶ σακολεβίσο καὶ μὲ γάμπια στ' ἄλμπουρο. Τότες εἶτανε πενηνταέξη χρονῶ. Ταξίδευε στὴν Πόλη, φορτωμένος λάδια καὶ σαπούνια. Κάμποσα χρόνια δούλεψε μὲ τὸ Στέλιο τὸν Καρνιαγοῦρο, ποὺ εἶτανε καὶ κεῖνος γεμιτζῆς καὶ ταξιδεύγανε μαζὶ στὴ Μπραΐλα. Ὕστερα πλούτισε κι' ἄνοιξε μαγαζὶ στὴν Πόλη, κι' ἔγινε λαδέμπορας. Τότες ποὺ εἶτανε ἀκόμα καπετάνιος, εἶχε συνήθειο νὰ φουμάρει ἀργκιλὲ κι' ἀπάνου στὸ καΐκι. Μὲ τὄνα τὸ χέρι βαστοῦσε τὸ διάκι, καὶ μὲ τ' ἄλλο τὸ μαρκοῦτσι, ἂς ἔκανε καὶ θάλασσα. Μορφάνθρωπος, μεγαλάνθρωπος, εἶχε βάλει καὶ φράγκικα ἅμα παράτησε τὴ θάλασσα. Οἱ τοῦρκοι τὸν βαστούσανε σὲ μεγάλη ὑπόληψη.

Μιὰ μέρα, ὁ Γρίτσας εἶτανε στὸ Χαβιαρόχανο τῆς Πόλης, μαζὶ μὲ τὸν Καρνιαγοῦρο καὶ μ' ἕναν τοῦρκο Βασὶφ ἐφέντη, ποὺ τὸν λέγανε Λουκμᾶ, καὶ πίνανε καφέ. Ὅπου ἄξαφνα ὁ Καρνιαγοῦρος γίνηκε ἀλλοσούσουμος, ἔγυρε, ἔγυρε, κι' ἔπεσε χάμω μὲ τὴν καρέκλα. Ἴσαμε νὰ τὸν σηκώσουνε, ἤτανε πεθαμένος, νταμλᾶς τὸν χτύπησε.

Ὕστερα ἀπὄνα δυὸ χρόνια ἔπιασε ἄλλη γραμμὴ καὶ ταξίδευγε στὴ Σμύρνη. Τὸ τσερνίκι τὄκανε πένα, ποῦνε ἁρματωσιὰ πιὸ βολικὴ στὸ κουμαντάρισμα, μ' ἕνα ἴσιο ἄλμπουρο. Αὐτὸ τὸ καΐκι τὸ δούλεψε ἴσαμε ποὺ γεράσανε μαζὶ κ' οἱ δυό τους.

Στὰ τελευταῖα, ἀγόρασε ἕνα πέραμα καὶ δούλευε μέσα στὸ μπουγάζι τ' Αἰβαλιοῦ. Δυὸ τρεῖς φορὲς μονάχα πῆγε ἴσαμε τὴ Μυτιλήνη. Στὴν ἀρχὴ εἶχε μαζί του ἕναν ἄλλο γέρο, ὕστερα δούλευε μοναχός του. Ἡ Ρήνη εἶχε γίνει μοδίστρα.

Εἶπε πιὰ νὰ γερο κομηθεῖ στὴν Ἁγία Παρασκευή, στὸ Μοναστῆρι. Κουβαλοῦσε τοὺς προσκυνητές, τὶς κουμπάνιες, τὸ γάλα π' ἀρμέγανε ἀπὸ τὰ πρόβατα, καὶ τὄνα καὶ τἄλλο. Τὰ κότσια του βαστούσανε καλά, τὸ φῶς του δὲν κόντηνε, τὰ δόντια του εἶτανε στὸν τόπο τους. Σὰν ἔκοβε καμμιὰ φορὰ τὸ χέρι του ἢ τὸ ποδάρι του μὲ τὸ σκεπάρνι, τὸ βούταγε στὴ θάλασσα, τὄδενε μ' ἕνα λουρίδι καὶ σὲ δυὸ ἡμέρες ἔραβε ἡ πληγή.

Τὸ καλοκαῖρι ἔπερνε μαζί του στὸ πέραμα καὶ τὴ Ζαχαρώ. Μαγειρεύγανε μέσα στὸ καΐκι, ἢ στὴν ἀκρογιαλιά. Σὰν εἶτανε μπουνάτσα κ' ἔκανε ζέστη, ἔβλεπες τὸν Γρίτσα νὰ τραβᾶ κουπὶ μὲ τὸ σώβρακο, ἀγάλια κ' ἥσυχα, καὶ νὰ καπνίζει ἡ φουφοῦ πάναβε κοντὰ στὴν πρύμνη. Τῆς Ζαχαρῶς φαινότανε μονάχα τ' ἀράπικο τὸ κεφάλι, γιατὶ καθότανε χαμηλὰ στ' ἀμπάρι καὶ μαγείρευε, μὲ μιὰ τέντα ἀποπάνω τους, κ' ἔλεγες πὼς βλέπεις ἀπὸ μακρυὰ κανένα ἀπὸ κεῖνα τὰ μονόξυλα ποὺ διαβάζεις στὸ βιβλίο τοῦ Ρομπινσῶνα.

Τὰ χρόνια ἀλλάξανε, οἱ ἀνθρῶποι πονηρέψανε, μὰ ὁ Γρίτσας δὲν ἄλλαξε ὁλότελα. Ἀπόμεινε ἁπλὸς καὶ μονοκόματος σὰν ποὺ εἶτανε πρωτότερα. Πολλὲς φορὲς ποὺ ταξιδεύαμε μαζί, τὸν ἔπερνε ὁ νύπνος καὶ καθόμουνε ἐγὼ στὸ τιμόνι, καὶ τὸν ξύπναγα ὅποτε εἶτανε γιὰ νὰ γυρίσουμε τὰ πανιά, σὰν εἶτανε ὁ καιρὸς ἀπὸ μπροστὰ καὶ βολτατζέρναμε, βοριᾶς καργάδος. Ἀλλὰ τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς κουβεντιάζαμε, κεῖ ποὺ σκαμπανέβαζε τὸ πέραμα καὶ μᾶς ραντίζανε οἱ θάλασσες ποὺ χτυπούσανε στὴ μάσκα καὶ μοσκοβολούσανε.

Πρὶν λίγο καιρὸ εἶχε γυρίσει στ' Ἀϊβαλὶ τ' ἀνήψι του ὁ Θρασύβουλας, μὲ φράγκικα ροῦχα καὶ μὲ πολλὰ λεφτά, ποὺ τἄχε κάνει στὸ Μοῦδρο στὰ χρόνια τοῦ πολέμου. Ἀγόραζε τὰ τομάρια ἀπὸ τὰ βώδια ποὺ σφάζανε οἱ Ἐγγλέζοι. «Ἤφερε πολλὰ πράματα, ἤφερε κ' ἕναν καφενὲ ξυλένιον, βιδωτό, κ' ἔχει μέσα τ' πουλιοῦ τὸ γάλα. Ἔχει καφέ. Σὰ δὲ θέλεις καφέ, ἔχει λουκοῦμι. Σὰ δὲ θέλεις λουκοῦμι, ἔχει πιοτό. Σὰ δὲ θέλεις πιοτό, ἔχει καὶ κομπόστα, μὲ τὸ κουτάλι».

Μιὰ βραδυὰ τοῦ καλοκαιριοῦ καθόμαστε καὶ κουβεντιάζαμε ἴσαμε τὰ μεσάνυχτα, καὶ λόγο μὲ τὸ λόγο ἤρτε ἡ κουβέντα γιὰ τὸ Ματσούκα, ποὺ πῆγε στὴν Ἀμερικὴ καὶ μάζεψε λεφτὰ κ' ἔκανε ἕνα πολεμικὸ καράβι. Ὁ μπάρμπα Νικόλας θάμαξε «Μπρέ!... τέτοιος ἄνθρωπος ξακουσμένος καὶ νὰ μὴν τὸν ξέρουμε. Θὰ τὸν ξέρει ὁ Θρασύβουλας κ' ἡ δημογεροντία ποὺ πᾶνε στὸν ξυλένιον τὸν καφενέ». Τὴν ἄλλη μέρα πῆγε στ' Ἀϊβαλί, κ' ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες, σὰ γύρισε στὴν Ἁγία Παρασκευή, μοῦ λέγει «Ψὲς γίνηκε κουβέντα στὸν καφενὲ γι' αὐτὸν τὸ Ράββα, καὶ δὲν τὸν ἤξερε κανένας».

Κουβέντιαζε μὲ δικό του τρόπο, τὰ λόγια του εἶτανε σὰν πετράδια.

«Μιὰ φορὰ εἶταν ἕνας βασιλές, κ' ἔβγαλε ντελάλη κ'εἶπε «Ὅγοιος (ὅποιος) ποιγητὴς κάνει τό γιὸ (πιὸ) καλὸ ποίγημα, θὰ πάρ' ἀπὸ τὰ χέρια τ' βασιλὲ τοῦτο τὸ μαλαματένιο τ' ἀραμπαδάκι». Πῆγε ἕνας ποιγητής, εἶπε τὸ ποίγημά τ'. Δὲν εἶπε τίποτα ὁ βασιλές. Πῆγε ἄλλος ποιγητής, εἶπε τὸ ποίγημά τ'. Δὲν εἶπε τίποτα ὁ βασιλές. Πῆγε κ' ἕνας ἄλλος ποιγητὴς κ' εἶπε τὸ ποίγημά τ':

«Ἂν κάν' ὁ Μάρτης δυὸ νερὰ
κι' Ἀπρίλης ἄλλο ἕνα,
χαρὰ σὲ κεῖνον τὸ ζεβγᾶ,
πῶχει στὴ γῆς σπαρμένα».

Τότες λέγεις ὁ βασιλὲς «Πάρτο, πάρτο, δικό σ' εἶνε τ' ἀραμπαδάκι».

Πέθανε ἴσαμε ὀγδονταπέντε χρονῶ, στὸν κόρφο τῆς Γέρας. Καὶ δὲν πέθανε μέσα σὲ σπίτι, μόνο μέσα στὸ πέραμα, πρόσφυγας, γυμνὸς κι' ἀραγανός.

Ὁ κὺρ Γιαννακὸς ὁ Σεβίλης

ΛΕΓΑΝΕ γιὰ τ' Ἀϊβαλὶ πὼς ἔβγαζε τοὺς πιὸ μεγαλόκορμους καὶ τοὺς πιὸ καλοκανωμένους ἄντρες μαζὶ μὲ τὴν Κρήτη. Εἶτανε κ' οἱ πιὸ μερακλῆδες στὰ ροῦχα καὶ στὰ φερσίματα. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ τοὺς στόλιζε περισσότερο εἶτανε ἡ σεμνότητα κ' ἡ εὐσέβεια. Ἔβλεπες παληκάρια θηρία, νὰ στέκουνται στὴν ἐκκλησιὰ μὲ φόβο Θεοῦ, σὰν τὰ μικρὰ τὰ παιδιά. Ἀθῶες ψυχὲς μέσα σὲ κορμιὰ γερά. Καὶ τρία λόγια!

Ὁ πιὸ παληκαρίσιος μαχαλᾶς εἶτανε ἡ Κάτω Χώρα. Ἐκεῖ πέρα εἶτανε ἕνα σωρὸ καφενέδες καὶ ταβέρνες, τ' Ἀσημένιου ὁ καφενές, τοῦ Κοντάρα, τοῦ Βαγγέλα κι' ἄλλοι, οἱ ταβέρνες τοῦ Μαυρίκου καὶ τοῦ Στριγγάρου. Τὴν Κυριακὴ εἶτανε γεμᾶτες τέτοιον κόσμο.

Οἱ ταβερναροὶ ξεχωρίζανε στὴν παληκαριά, μὰ εἶτανε ἤμεροι στὸ πρόσωπο, γλυκομίλητοι, πλὴν λιγόλογοι καὶ σοβαροί. Νοικοκυρέοι ἀνθρῶποι, καλοφορεμένοι, μὲ τ' ἄσπρα τὰ πουκάμισα, καλοχτενισμένοι, καλοξουρισμένοι, ἀρχοντικοὶ ἀνθρῶποι. Σὰ νἆχανε κάποιο ἀξίωμα. Ἂν τύχαινε νὰ μαλώσουνε τίποτε μουστερῆδες καὶ νὰ τραβήξουνε μαχαίρια, ὁ ταβερνάρης ἔμπαινε στὴ μέση δίχως χειρονομίες καὶ δίχως πολλὰ λόγια, καὶ παρευτὺς εἰρηνεύγανε.

Τὸ καλοκαῖρι καθόντανε ἀπέξω ἀπὸ τοὺς καφενέδες, καὶ σὰν περνοῦσε κανένας παπᾶς, βγάζανε τὶς κατσοῦλες τους κι' ἀνεσπαζόντανε τὸ χέρι του. Κάθε βράδυ περνοῦσε ὁ Δεσπότης καὶ πήγαινε περίπατο ἴσαμε τὸ Νοσοκομεῖο. Μπροστὰ πήγαινε ὁ καβάσης, ὁ Νικόλας ὁ Γιακούπης, καμαρωτός, μὲ τὸ φέσι, μὲ τὰ χρυσὰ τὰ κουμπιά, κι' ἀπὸ πίσω ἐρχότανε ὁ Δεσπότης βαστῶντας τὸ μπαστοῦνι μὲ τ' ἀσημένιο τὸ πόμολο, καὶ βλογοῦσε τὸ λαό. Μονομιᾶς σηκωνόντανε ὅλοι ἀπὸ τὶς καρέκλες καὶ στεκόντανε ξεσκούφωτοι, ἴσαμε νὰ περάσει ὁ Δεσπότης.

Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ δεῖς τὸ μπάρμπα Γιαννακὸ τὸ Σεβίλη, γιὰ νὰ πάρεις μιὰν ἰδέα γιὰ τοῦτο τὸ γένος ποὺ σοῦ μιλῶ. Ὄχι γιὰ τὴν παληκαριά, γιατὶ ὁ μπάρμπα Γιαννακὸς εἶτανε νοικοκύρης εἰρηνικὸς καὶ περασμένος, ἀλλὰ γιὰ τὸ μεράκι.

Στὸ μπόγι εἶτανε κανονικός, χοντρούτσικος, μορφοκανωμένος, στρογγυλοπρόσωπος, κοκκινομάγουλος, ὁλοένα γελαζούμενος, μ' ὅλο ποὺ τὄνα τὸ μάτι του εἶτανε βλαμμένο. Τὰ χέρια του εἶτανε φουσκωτὰ σὰν δεσποτικά, τὰ ποδάρια του μικροκανωμένα, ὅπως εἶνε στοὺς περισσότερους ἀνατολίτες. Τὰ ροῦχα του σὰν χυτὰ καθόντανε ἀπάνω του, τὰ γιλέκια του, τὰ σαλβάρια του, οἱ κάρτσες του, ὅλα ζωγραφιστά. Στὸ κεφάλι φοροῦσε ἕνα φέσι τουνεζλίδικο ἴδιο μὲ κορῶνα, καὶ γύρω-γύρω τὸ στολίζανε τἄσπρα κατσαρὰ μαλλιά του, σὰ γλάστρα βασιλικός. Τὰ σαλβάρια του εἶτανε μακρυά, ἴσαμε ἀπὸ πάνου ἀπὸ τ' ἀστραγάλι, καὶ τὸ ζουνάρι του μεταξωτὸ ταράμπουλουζ τρία δάχτυλα στενό, ὅπως συνειθίζανε οἱ νοικοκυρέοι.

Τὸ καλοκαῖρι ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ πάγαινε στὸ παζάρι δίχως σάκκο, πάντα κατακάθαρος, μὲ τὸ πουκάμισο καὶ μὲ τὸ γιλέκι. Ἀπὸ τὴ μιὰ τσέπη τοῦ γιλεκιοῦ του κρεμότανε ἡ χρυσὴ καδένα τοῦ ρολογιοῦ του καὶ στὸ λαιμό του τὸ μαῦρο κορδόνι μὲ τὰ ματογυάλια, ποὺ τἄχε στὴν ἀπάνω τσέπη.

Τὸ χειμῶνα ἔβαζε μιὰ γοῦνα ἀκριβή, δουλεμένη μὲ πολλὴ ψιλοδουλειά. Φοροῦσε τσουράπια κάτασπρα, καὶ στὰ ποδάρια του ἔβαζε κάτι παπούτσια, τὰ λεγόμενα πάπιες, μὲ πατημένη φτέρνα σὰν παντόφλες. Αὐτὰ τὰ παπούτσια τὰ λέγανε πάπιες, γιατὶ εἶχανε κάτι μύτες πλατιὲς καὶ στρογγυλὲς σὰν τὴ μύτη τῆς πάπιας, καὶ τὶς φορούσανε οἱ γεροντότεροι κ' οἱ καλοὶ-καλοί. Καὶ τὰ βάζανε μὲ πατημένη φτέρνα οἱ μερακλῆδες, ἔτσι τὄχανε μανία, νὰ πατᾶνε στὸ λασπωμένο καλντερίμι τὸ χείμωνα καὶ νὰ μὴ λασπώνουνται τὰ τσουράπια.

Ὁ μπάρμπα Γιαννακὸς περπατοῦσε ἀλαφρὰ σὰν παληκαράκι. Τὴν πρωτοχρονιὰ πάγαινε νὰ χαρετίσει στὸν Ἀπάνω Μαχαλᾶ, πρόφταινε ἀπὸ τὰ Ταμπακαριὰ ἴσαμε τὴν Κάτω Χώρα. Πολλὲς φορὲς τὰ καλντερίμια εἶτανε λασπωμένα καὶ γλυτζερά, μολαταῦτα οἱ φτέρνες τοῦ μπάρμπα Γιαννακοῦ εἶτανε κατακάθαρες, μὲ τέτοια προσοχὴ καὶ πιδεξοσύνη περπατοῦσε.

Στὴν τσέπη τοῦ γιλεκιοῦ του εἶχε κ' ἕνα κουτάκι στρογγυλὸ ἀσημοπλουμισμένο κ' ἔβαζε μέσα τὸν ταμπάκο του, εἶχε κ' ἕνα ἄλλο κουτάκι τεφαρίκι, στὸ ζουνάρι του, κ' εἶχε μέσα ἕνα κομμάτι τεμπεσίρι τὸ λεγόμενο κιμωλία. Σὰ τὄχαινε νὰ πιτσιλιστεῖ πουθενὰ ἡ κάρτσα του ὁ μπάρμπα Γιαννακὸς ἀνεσήκωνε τὸ καλαμοβράκι του, ἔβγαζε τὸ τεμπεσίρι καὶ καλλιγραφοῦσε ὅπου λάχαινε νἆνε πιτσιλισμένο τἄσπρο τὸ τσουράπι του.

Στὸν Ἅγιο Γιώργη εἶτανε ἡ ἐνορία του. Εἶτανε μιὰν ἐκκλησιὰ πολὺ μεγάλη κι' ἀκριβοχτισμένη στ' ὄνομα τ' Ἁγίου Γιώργη τοῦ Χιοπολίτη ποὺ μαρτύρησε στὸ Ἀϊβαλὶ στὰ 1807, σὲ καιρὸ ποὺ εἶτανε παληκάρι ὁ πατέρας τοῦ μπάρμπα Γιαννακοῦ, κ' εἶχε δεῖ μὲ τὰ μάτια του τὸν ἀποκεφαλισμό του.

Ἴσαμε ποὺ γέρασε, ἔψελνε σὲ κεῖνη τὴν ἐκκλησιά, ἀριστερὸς ψάλτης. Δεξιὸς εἶτανε ἕνας Γιώργης Ρίνας, ὁ λεγόμενος Τρίφτης, ἐπειδὴς εἶτανε βλογιοκομμένος.

Κάνανε μεγάλο πανηγῦρι οἱ Ἀϊβαλιῶτες. Ἀποβραδὺς κουβαλοῦσανε στὸ παζάρι ἕνα ἀγκωνάρι ματωμένο, μιὰ σαρμουσακόπετρα, στὸ μέρος ποὺ μαρτύρησε ὁ Ἅγιος Γιώργης, κι' ὁ κόσμος ἄναβε κεριὰ καὶ τὰ κολλοῦσε σὲ κεῖνη τὴν πέτρα καὶ στὰ μεγάλα τὰ μανάλια ποὺ τἄχε μαστορέψει μὲ πολλὴ τέχνη ὁ Νικόλας ὁ Μπακιρνάκας. Οἱ τοῦρκοι τὰ βλέπανε καὶ δὲ μιλοῦσανε.

Ἀνήμερα, γινότανε ἡ λειτουργία μὲ μεγάλη κατάνυξη, δὲν ἀπόμνησκε σὲ σπίτι κανένας, μηδὲ μικρὸς μηδὲ μεγάλος, μόνε γέμιζε κεῖνη ἡ μεγάλη ἐκκλησιὰ ἀπὸ μέσα κι' ἀπόξω. Ὁ Δεσπότης κι' οἱ παπάδες ἐτανε δακρυσμένοι, οἱ γυναῖκες καὶ τὰ μωρὰ κλαίγανε. Κείνη τὴν ἡμέρα, ἀπὸ τὶς ἔντεκα ἐκκλησιὲς ποῦχε τ' Ἀϊβαλί, μαζευόντανε στὸν Ἅγιο Γιώργη ὅλοι οἱ παπάδες κ' οἱ ψαλτάδες. Ἐκεῖπερα ἔβλεπες ἔλλη

νισμὸ καὶ χριστιανωσύνη! Ἐκειπέρα ἀνετρίχιαζε κι' ὁ πιὸ ἀναίσθητος ἄνθρωπος, κι ὅποιος ἠσελε να κλψει, ἐκειπέρα ἔπρεπε νὰ βρεθεῖ. Νὰ κλάψει καὶ μαζὶ ν' ἀναγαλλιάσει, ὅπως θωροῦσε κεῖνο τὸ μεγαλεῖο πῶχει ἡ ὀρθοδοξία, ἡ κατατρεγμένη κι' ἡ ματωμένη, κι' ἄκουγε εἴκοσι ψαλτάδες καὶ πενῆντα κανόναρχους, νὰ ψέλνουνε μιὰ παληκαρίσια ψαλμωδία. Ἀκόμα κ' οἱ τοῦρκοι φαινόντανε στεναχωρεμένοι, γιατὶ εἶτανε καὶ κεῖνοι γεννημένοι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μάνα, ποὺ μεταδίνει στὰ παιδιά της τὸ πάθος τῆς καρδιᾶς καὶ κείνη τὴ σπλαχνικιὰ ἀθωότητα ποὺ δὲ βρίσκεται σ' ἄλλον τόπο.

Αὐτὰ τὰ πανηγύρια γινόντανε ἀπὸ ἀνθρώπους θλιμμένους, ἀπάνω σὲ μνημούρια ματωμένα. Ἡ ὀρθοδοξία τότες εἶτανε σὰν καὶ κείνη τὴ μάνα τὴ βασανισμένη, ποὺ τὴν πονᾶνε τὰ παιδιά της πιότερο, παρὰ σὰν εἶνε καλοπερασμένη. Ἀγάπη ἀληθινὴ εἶνε μονάχα κείνη ποῦνε πονεμένη ἀγάπη, ἀπάνου σὲ τέτοιαν ἀγάπη θεμέλιωσε ὁ Χριστὸς τὴ γλυκειὰ τὴν πίστη του.

Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι βρέχανε τὸ γιατάκι τους μὲ δάκρυα καὶ πηγαίνανε στὴν ἐκκλησιὰ καὶ δοξολογούσανε τὸ Θεὸ π' ἀξίωσε ν' ἁγιάσει ἕνας ἄνθρωπος ἁμαρτωλός, ποὺ ζοῦσε ἴσαμε ψὲς ἀνάμεσά τους, καὶ παράδωσε τὸ κορμί του κουρμπάνι γιὰ τὴν πίστη μας, ὅπως ὁ Χριστὸς παράδωσε τὸ δικό του τὸ κορμὶ γιὰ νὰ μᾶς δείξει τὴν ἀληθινὴ τὴν ἀγάπη.

Τὸν Ἅγιο Γιώργη τὸν τυράγνησε ὁ μπόγιας πολλὲς ὧρες καὶ τὸν ἀποκεφάλισε τὰ μεσάνυχτα στὶς 26 Νοεμβρίου 1807. Κανένας δὲν κοιμήθηκε κεῖνη τὴ νύχτα, κανένας δὲν ἀνάπαψε τὸ κορμί του, κ' οἱ ἀρρῶστοι ἀγρυπνούσανε στὸ γιατάκι τους καὶ κλαίγανε καὶ λέγανε «Κύριε ἐλέησον! Κύριε ἐλέησον!». Ἀλλὰ κ' ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, κάθε παραμονή, λιγοστοὶ σφαλούσανε μάτι, κι' ὁ καιρὸς εἶτανε πάντα μπουρινιασμένος καὶ κλαμένος κείνη τὴν ἡμέρα.

Ἀφοῦ γιὰ ὅλον τὸν κόσμο εἶτανε κατανυχτικὴ κείνη ἡ μέρα, γιὰ τὸν μπάρμπα Γιαννακὸ εἶτανε ἀκόμα παραπάνου. Μ' ὅλο τὸ πλῆθος τοὺς ψαλτάδες, τὰ πιὸ θλιβερὰ τὰ τροπάρια τἄψελνε ὁ μπάρμπα Γιαννακός. Εἶχε γλυκειὰ φωνή, εἶτανε σπινόφωνος, ὅπως λέγανε οἱ ψαλτάδες, κ' ἔψελνε μ'ἕνα πάθος καὶ μ'ἕναν τέτοιον ἐνθουσιασμό, ποὺ τὸν συγκλόνζε ἀπὸ τὰ ριζοκάρδια του.

Μιὰ χρονιά, ἔτυχε νὰ γυρίσει στ' Ἀϊβαλὶ κεῖνες τὶς μέρες ἕνας ὁπλαρχηγὸς Ἀϊβαλιώτης ποὺ πολέμαγε στὴ Μακεδονία καὶ ποὺ τὸν λέγανε καπετὰν Παλαμίδα, πρωτοπαλήκαρο τοῦ καπετὰν Πούλακη. Εἶτανε ντυμένος μὲ μαῦρον ντουλαμᾶ, ἕνας ἄνθρωπος θεόρατος, μὲ μαύρη γενειάδα, σὰν κόρακας, γιατὶ εἶτανε καλόγερας. Εἶχε φωνὴ βροντερὴ σὰ λιοντάρι, κ' εἶπε τὸν Ἀπόστολο ποὺ κουνιόντανε τὰ στασίδια, «ἐγένετο πάσῃ ψυχῇ φόβος». Τὰ λόγια τἄβγαζε ἀπὸ τὸ στόμα του ἴδια βόλια, σὰ νὰ βάραγε μὲ μιὰ βαριὰ ἀπάνου στ' ἀμόνι: «Πράξεων τῶν Ἀποστόλων τὸ ἀνάγνωσμα. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας· ἀνεῖλε δὲ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρᾳ.» Μαχαίρα! Θάρριες πὼς ἔβλεπες μπροστά σου τὴν ἀκονισμένη μαχαίρα ποὺ ἔκοψε τὸ κεφάλι τ' Ἅγιου Γιώργη.

Σάλπιγγα ἀρχαγγελικὴ εἶτανε ἡ φωνὴ τοῦ καπετὰν Παλαμίδα πῶτρεμε ὁ κόσμος. Μὰ τοῦ μπάρμπα Γιαννακοῦ ἡ φωνὴ εἶτανε γλυκειά, πανηγυρικὴ καὶ κελαϊδιστή. Καὶ τὴν πιὸ μεγάλη τέχνη του τὴν ἔβαζε ὁ καϋμένος σὰν ἔλεγε τὸ τροπάρι τ' Ἅγιου Γιώργη, ποὺ τῶχε συνθεμένο ἕνας παπᾶς γέρος κι' ἁγιασμένος, Κατσαρέλι λεγόμενος:

«Πλυθὺς Κυδωνιέων, ἐν ὠδαῖς εὐφημίσωμεν, ἡμῶν τὸν πολιοῦχον καὶ τῆς Χίου τὸ βλάστημα, τῆς πίστεως πρόμαχον θερμόν, Γεώργιον ὁπλίτην τὸν στερόν. Ἐπλάκη γὰρ γενναίως τῷ δυσμενεῖ, καὶ τούτῳ κατηκόντισεν. Ὅθεν ἐν οὐρανοῖς στεφηφορῶν, μάρτυσι συναγάλλεται καὶ ἡμᾶς ἐξευμενίζεται».

Στὰ 1922,σὰ γίνηκε ὁ καταραμένος ὁ διωχμός,πέρασε στὰ ἑλληνικὰ τὰ μέρη κι' ὁ μπάρμπα Γιαννακός."Ισαμε ποὺ πέθανε δὲν ἀλλάξανε μηδὲ τὰ σαλβάρια του, μηδὲ τὸ φέσι του, μηδὲ τὰ τσουράπια του. Μὰ τὸ πιὸ παράξενο εἶνε ποῦ πῆγε καὶ τὰ κονόμησε κεῖνα τὰ παπούτσια, τὶς πάπιες, ποὺ σκανταλίζανε τοὺς παληοελλαδίτες;

Πέθανε στὴν Ἀθήνα στὰ 1923. Τὸν σκότωσε ἕνα αὐτοκίνητο.

«Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος».

(Σὲ ἐρχόμενο φύλλο μας: «Ὁ κὺρ Ἀντωνάκης ὁ Νησιώτης», «Ὁ κὺρ Κατακουζηνός» καὶ «Ὁ Κωνσταντῖνος Μπροῦζος»).

Σχέδια Κόντογλου

Ο ΤΖΩΝ ΣΜΙΤ ΚΙ' Ο ΣΟΛΩΜΟΣ

Τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ν. ΒΕΗ

Καθὼς βλέπω, οἱ Σολωμικὲς βιβλιογραφίες δὲν ἀναφέρουν ὅσα θὰ ἔπρεπε γιὰ τὶς μελέτες τοῦ Ἀμερικάνου John Schmitt σχετικὰ μὲ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ.

Ὁ John Schmitt γεννήθηκε στὶς 29 τοῦ Φλεβάρη 1856 στὸ Cincinnati, τῆς πολιτείας Ohio τῆς Ἀμερικῆς, ἀπὸ γονιοὺς ποὺ κρατοῦσαν ἀπὸ τὸ Μανχάϊμ, τὴν ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλη τοῦ Μπάντεν (κοντὰ κεῖ, ὅπου συναντιῶνται τὰ νερὰ τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Νέκκαρη). Οἱ γονιοί του, ἔστοντας νἄναι παιδιὰ ἐμπόρων, θέλανε καὶ τὸν Τζώνη τους καλὸν ἔμπορο· ἀλλ' αὐτὸς μισοῦσε τὴ δουλειὰ καὶ τὰ καμώματα τῶν πραγματευτάδων, γιὰ φιλολογικὲς σπουδὲς ἤταν γεννημένος. Συνήθιζε νὰ διηγεῖται πὼς στὰ παιδικά του χρόνια, μὴ βαστώντας *τὴν ἐμπορολογικὴ σοφία τοῦ καθηγητῆ του*, ὅταν μικρὸς σπούδαζε σὲ μιὰ ἐμπορικὴ σχολὴ τῆς Ἀμέρικας, ξέκοψε ἀπὸ αὐτή, γύρισε στὸ πατρικό του σπίτι καὶ κατάφερε νὰ πείσει τοὺς γονιούς του νὰ τὸν στείλουν γιὰ ἐπιστημονικὲς σπουδὲς στὴ Γερμανία. Τέλειωσε τὸ γυμνάσιο στὴ Herrnhut (μικρὴ πόλη κοντὰ στὸ Μανχάϊμ). Ἔπειτα ἔζησε πολὺν καιρὸ στὸ Παρίσι καὶ στὴ Ρώμη· σ' αὐτὰ τὰ δυὸ μεγάλα κέντρα θέριεψε σιγὰ σιγὰ στὴν καρδιὰ τοῦ φιλόμαθου καὶ πλούσιου Ἀμερικάνου ἡ ἀγάπη γιὰ τὶς ρωμανικὲς γλῶσσες καὶ φιλολογίες, κ' ἔτσι πῆγε καὶ στὸ Μόναχο κ' ἐσπούδασε κεῖ αὐτὲς τὶς ἐπιστῆμες κοντὰ καὶ σὲ ἄλλους καθηγητὲς καὶ ξεχωριστὰ στὸν K. Hofmann καὶ στὸν K. Krumbacher(1). Στὰ 1888 πῆρε τὸ πανεπιστημιακὸ δίπλωμά του· ἤταν τότε 32 χρονῶν καὶ ξαναπῆγε πάλι γιὰ πολὺν καιρὸ στὸ Παρίσι, ὅπου γνωρίστηκε στενότερα μὲ τὸν καθηγητὴ Ψυχάρη. Ἡ σχέση ὅμως Ψυχάρη καὶ John Schmitt δὲ στάθηκε πάντα φιλική· κάτι γλωσσοφιλολογικὰ ζητήματα — καὶ κάτι ὁ μακαρίτης Γεώργ. Χατζηδάκης ἀνάμεσα — χώρισαν τὸν Ἕλληνα δάσκαλο καὶ τὸν Ἀμερικάνο φιλόλογο (2).

Στὰ 1898 ὁ John Schmitt ἔγινε ὑφηγητὴς καὶ στὰ 1904 προ*βιβάστηκε σ' ἔκτακτο καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς* Λειψίας· μὰ σὲ λίγο καιρὸ — γιὰ λόγους ποὺ δὲν ξέρω — ἔφυγε ἀπὸ τὴ Γερμανία καὶ κατέβηκε στὴ Ρώμη, ὅπου προτύτερα εἶχε ἀποχτήσει τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκει στὸ πανεπιστήμιο τῆς Αἰώνιας Πόλης· ἐκεῖ, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βάσανα μιᾶς φριχτῆς ἀρρώστιας, ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ μάτια ὁ συμπαθητικὸς Ἀμερικάνος.

◆

Ὁ John Schmitt, ξεκινώντας ἀπὸ τὶς ρωμανικὲς σπουδὲς σιγὰ-σιγὰ γνώρισε καλὰ καὶ τὸν πολύμορφο καὶ περίπλοκο Βυζαντινὸ καὶ Νεοελληνικὸ κόσμο καὶ σ' αὐτὸν ἀφιέρωσε μιὰ σειρὰ ἀπὸ σπουδαῖες μελέτες. Ἀπ' αὐτὲς ἂς σημειωθοῦν κ' ἐδῶ οἱ ἑξῆς:

1. «La Thésélde de Boccace et la Thésélde grecque» (στὶς «Études de philologie néo—grecgue. Publié par Jean Psichari». Παρίσι 1892, σελ. 279—345. Ξετάζεται δὼ ἡ σχέση τοῦ πρωτότυ ου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς μετάφρασης, ποὺ πρωτοτυπώθηκε στὴ Βενετιὰ στὰ 1529).
2. Zu Phlorios und Platzaaphlora (στὴ «Byz. Z», τόμ. Β', 1893), σελ 212—220.
3. «Ueber den Verfasser des Spaneas» (στὴ «Byz. Z.», τ. Α', 18 2, σελ. 316—332).
4. Ποίημα ἀνέκδοτο τοῦ Μαρίνου Φαλιέρη (ἀπὸ «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας». Τόμ. Δ', 1893, σελ. 291—408).
5. «Ριζικόν—Risico» (ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν τιμητικὸ τόμο τοῦ Gr. Ascoli. Τουρίνο 1901. Δέχεται, ὅτι τὸ ρωμανικό: risico παράγεται ἀπὸ τὸ ἑλληνικό: ριζικόν. Πρβλ. Σ τ. Ξανθουδίδη, Ἐρωτόκριτος. Ἡράκλειο Κρήτης 1915, σελ. 683—685).
6. «Myrolog oder Moirolog» (στὶς «Indogermanische Forschunger», τόμ. ΙΒ', 1901, σελ. 6—13. Ἐνάντια στὸν Κοραὴ δέχεται, πὼς ἡ λέξη πρέπει νὰ γράφεται: μοιρολάγι).

Μὰ κεῖνες οἱ μελέτες, ποὺ γιὰ δαῦτες μὲ τὴν παρακίνηση τοῦ δασκάλου K. Hofmann χρόνια πολλὰ δούλεψε ὁ John Schmitt, κλωθογυρίζουν ὁλόγυρα ἀπὸ τὰ περίφημα «Χρονικὰ τοῦ Μορέως», ποὺ ἔχουν φτάσει σὲ μᾶς σ' ἑλληνικὲς καὶ γαλλικὲς παραλλαγές, καὶ σὲ μιὰ ἀραγωνιακὴ διασκευὴ καὶ μιὰ κακὴ Ἰταλικὴ μετάφραση. Ἀπ' αὐτὲς τὶς μελέτες τοῦ John Schmit εἶναι:

7. Die Chronic von Morea. Διδακτορικὴ διατριβή. Μόναχο 1884.
8. The Chronicle of Morea. Τὰ χρονικὰ τοῦ Μορέως. Λόντρα 1904 (ἔκδοση τῆς ἑλληνικῆς παραλλαγῆς. Τυπώνονται παράλληλα τὰ κείμενα κατὰ τὸ χειρόγραφο τῆς Κοπενχάγης καὶ κατὰ τὸ καλὸ χειρόγραφο τοῦ Παρισιοῦ, μὲ εἰσαγωγὴ καὶ πίνακες (3). Στὴν εἰσαγωγὴ ὁλόκληρο τὸ Ι' κεφάλαιο ἔχει ἀφιερωθῆ στὸ ἐπεισόδιο τῆς Ἑλένης, ποὺ βρίσκεται στὸ δεύτερο μέρος τοῦ Φάουστ τοῦ Γκαῖτε, πρβλ. παρακάτω, ἀριθ. 9. Ὁ John Schmitt πιστεύει, ὅτι πηγὴ γιὰ τὸ ἐπεισόδιο τοῦτο πρέπει νἄναι τὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως, θεωρία, ποὺ δὲ βρίσκεται σχεδὸν κανεὶς νὰ τὴν κάνη δική του. Ἡ ταπεινότητά μου ὅμως πιστεύει, ὅτι τὸ χρονογραφικὸ βιβλίο τοῦ [ψευδο]Διωρόθεου, τοῦ τάχατες μητροπολίτη τῆς Μονεμβάσιας, ποὺ πήγασε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ παραλλαγὴ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως, μεταχειρίστηκε ὁ μεγάλος Ποιητὴς γιὰ πηγὴ γράφοντας τὸ ἐπεισόδιο τῆς Ἑλένης στὸ δεύτερο μέρος τοῦ Φάουστ. Πρβλ. τὰ σχετικὰ γραψίματά μου στὴν «Πρωΐα» Ἀθήνα.
9. Die Chronik von Morea als eine Quelle zum Faust («Hochschul—Vorträge fuer Jedermann», τεῦχος 34—35. Λειψία, 1904 (σχετίζεται πάλι μὲ τὸ ἐπεισόδιο τῆς Ἑλένης, ποὺ ὁ Γκαῖτε τὸ ἔχει τάξει στὸ β' μέρος τοῦ Φάουστ· εἶναι ἡ πραγματεία γερμανικὴ διασκευὴ τοῦ Ι' κεφαλαίου, ποὺ ἀναφέρουμε παραπάνω, ἀριθ. 8).

Οἱ πρῶτες Σολωμικὲς σπουδὲς τοῦ John Schmitt συνδέονται στενὰ μὲ τὴν πρώτη περίοδο τῆς ζωῆς του στὴ Ρώμη (4)· ἐκεῖ ἔτυχε νὰ γνωρίση καὶ ν' ἀγαπήση τὰ Ἰταλικὰ τραγούδια τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ· βραδύτερα, ὅταν ἐσπούδαζε στὸ Μόναχο, μὲ τὰ μαθήματα τοῦ ἀξέχαστου καθηγητῆ Κρουμπάχερ καὶ μὲ τὴ βοήθεια Ἑλλήνων συφοιτητῶν καὶ φίλων του γνώρισε καὶ τὴν ἑλληνόγλωσση ποίηση τοῦ Σολωμοῦ. Γιὰ τὴν κα*τανόηση τοῦ πατέρα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας* στάθηκαν τοῦ John Schmitt ξεχωριστοὶ παραστάτες τέσσερες μεγάλοι Κερκυραῖοι: ὁ Γιάκωβος Πολυλᾶς, ὁ Λορέντζος Μαβίλης, ὁ Ντίνος Θεοτόκης καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλους ὁ Γεώργιος Καλοσγοῦρος, ὁ δυνατὸς κριτικὸς καὶ σοφὸς ἀρχαίων καὶ νέων κειμένων κλασσικὸς μεταφραστής.

Τὶς σπουδές του στὴ Νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ ξεχωριστὰ στὸ Σολωμικὸ ποιητικὸ θησαυρὸ συμπλήρωσε ὁ John Schmitt ζῶντας πολὺ καιρὸ στὴν Κέρκυρα (5), (ὄχι τόσο στὴν πόλη, ὅσο στὴν ἐξοχὴ τοῦ πανώριου νησιοῦ). Σὰν τί νὰ πρωτοτράθηξε τὸν περίεργο Ἀμερικάνο στὴν Κέρκυρα; Ἕνα ἀντίτυπο τῆς Ἑλληνικῆς μετάφρασης τῆς Θησηΐδας τοῦ Βοκκάκιου, ποὺ κάτεχε ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Γυμνάσιου στὴν Κέρκυρα· τὰ γνωστὰ ἀντίτυπα τῆς μετάφρασης τούτης εἶναι σ' ὅλο τὸν κόσμο μετρητὰ στὰ δάχτυλα. ("Αν ἤξερε, πὼς βρίσκεται κ' ἕνα ἀντίτυπο τῆς ἴδιας μετάφρασης στὸ μοναστήρι τοῦ Πλατύλιθου, στὰ Μετέωρα, θὰ πήγαινε κ' ἐκεῖ νὰ μελετήση κι' αὐτὸ τὸ ἀντίτυπο ὅσο κι' ἂν εἶναι κακοδιατηρημένο).

Γιὰ νὰ γίνη ὑφηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λειψίας ὁ John Schmitt *ἔγραψε διατριβὴ γιὰ τὰ φωνητικά της, τὰ γραφικὰ φαινόμενα* στὴ δημοτικὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα· καὶ μέρα Παρασκευή, στὶς 11 τοῦ Μάρτη 1898, ὥρα 12, στὴ σάλα 23 τοῦ Ἀλμπερτίνου, ἔκαμε δοκιμαστικὸ μάθημα μπροστὰ σὲ καθηγητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς μὲ θέμα **«Ὁ ποιητὴς Διονύσιος Σολωμός, ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα του»**. Ὁ John Schmitt τὴ διατριβή, ποὺ μὲ δαύτη γίνηκε στὴ Λειψία ὑφηγητής, τὴν ἐτύπωσε στὰ 1898 καὶ τὴν ἀφιέρωσε κιόλας «στὸν ἀγαπητόν του φίλο Γ. Καλοσγοῦρο μὲ χρωστούμενη χάρη» (6). Καὶ τὸ δοκιμαστικὸ μάθημα, ποὺ ἔκαμε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λειψίας στὶς 11 τοῦ Μάρτη 1898, δὲν τὸ τύπωσε ὁ ὑφηγητής, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γράψει γενικώτερο ἔργο γιὰ τὸν ἐθνικό μας ποιητή.

Στὰ κ α τ ά λ ο ι π α τοῦ John Schmitt, ποὺ τὰ περισσότερα πῆρε ἡ Βαυαρικὴ Κρατικὴ Βιβλιοθήκη, βρῆκε ὁ K. Dieterich τὸ χειρόγραφο ἡμερολόγιο ἑνὸς ταξιδιοῦ, ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀμερικάνος στὴν Ἑλλάδα, γραμμένο γαλλικὰ καὶ περισσότερο ἐγγλέζικα (περίπου 32 σελίδες)· βρῆκε κ' ἕνα κουτὶ μὲ τὴν ἐπιγραφὴ «Ἀνέκδοτα ἄρθρα. Ρυθμική. Σ ο λ ω μ ό ς», μὰ τὸ κουτὶ τοῦτο ἤταν ἄδειανό.

Τὸ καλοκαῖρι τοῦ *1908* ὁ K. *Dieterich (μακαρίτης κι αὐτὸς* τώρα ἀπὸ χρόνια πολλὰ) πῆρε ἀπὸ τὴ Ρώμη πάλι κ α τ ά λ ο ι π α τοῦ John Schmitt, σταλμένα ἀπὸ τὸν ἐχτελεστὴ τῆς διαθήκης του Dr Imhot. Ἀνάμεσα στὰ κατάλοιπα τοῦτα βρί-

1. Πρβλ. K. D i e t e r i c h, στὴ «Byzantinische Zeitschrift», τόμ. ΙΕ' (1906) σελ. 713 - 715.
2. Πρβλ. καὶ τὸ φυλλάδιο «Declaration au public par John Schmitt» (Ἀθήνα 1893).
3. Κριτικὲς γιὰ τὴν ἔκδοση αὐτὴ σημειώνει ὁ μακαρίτης Α. Ἀ δ α μ α ν τ ί ο υ, Χρονικὰ τοῦ Μορέως. Ἀθήνα 1906, σελ. 498—499 (ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρο τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι κριτικὴ καὶ καρπὸς τῆς λεγάμενης ἔκδοσης τοῦ John Schmitt), πρβλ. καὶ «Byz. Z.», τόμ. ΙΓ' (1904), σελ. 589, τόμ. ΙΔ' (1905) σελ. 314, 368. τόμ. ΙΕ' (1906) 657, 713—714), τόμ. 15 (1907), σελ. 335.
4. Πρβλ. παραπάνω.
5. Πρβλ. παρακάτω καὶ «Byz. Z.».
6. Ueber Phonetische und graphische Erscheinungen im Vulgärgriecisch. Habilitations chrift durch weiche mit Zustimmus der Philosophischen Fakulfät der Universität Leipzig zu seiler Freitag, den 11 Märx, Mittags 12 Uhr in Hörsaalle No 23 des Albertinums zu haltenden Probevorlesung :» Der Dichter Dionysios Solomos, sein Leben und seine Werke ergebenst einladet Dr John Schmitt. Druck von B. G. Teubner in Leipzig.

Η ΓΥΦΤΙΣΣΑ Τ' ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Τῆς Ρίτας Μπούμη - Παπᾶ

Ἥλιος λειψὸς σκαρφάλωσε σὲ μιὰ καμάρα πέτρινη
ἀτὸ ὑπόγειο παράθυρο τὸν κράζουνε τὰ δάχτυλά μου
Κρυώνω κι' ἂς βόσκει στὸ πετοί μου
ἡ μνήμη τῆς θαλασσινῆς φωτιᾶς του
γοργὸς γλιστρᾶ σὰν ἄσπρη τραχηλιὰ
ξένου ἀγοριοῦ ποὺ μᾶς κελάδησε
ἀρχιμηνιὰ κι' ἀρχιχρονιὰ ψηλή μου δεντρολιβανιά.

Ἔχομε βρέξει στὰ ἐφτὰ κύματα πέντε σπειριὰ σιτάρι
τρία μεσάνυχτα στὸ σταυροδρόμι τοῦ νοτιᾶ
κάθε στιγμὴ κοιτάζομε τὴ θηλυκιά τους κόψη
θᾶναι σπαθάκι πράσινο τὸ φυλλοκάρδι τους
γιὰ τοὺς ἐχτροὺς ποὺ θέλουν
βαρὺ τὸ δάκρι μας καθὼς τοῦ Μάη τὸ χαλάζι.

Καιρὸς ποὺ γδύθηκαν οἱ δυὸ ροδακινίτσες τῆς αὐλῆς
μπαίνει καὶ βγαίνει ὁ ἄνεμος ἀπ' τὰ κρυφά τους
τὰ πήρανε τὰ καφετιὰ φύλλα τους οἱ βροχάδες
βρέχει πολὺ - πολὺ στὰ γλυκομνήματα
παρηγοριὰ ποὺ τὸ γυμνὸ πουλὶ δὲ μὲ φοβᾶται
στὴν ἁπλωτὴ παλάμη μου τὸ δεῖπνο του
στὴν ἁπλωτὴ παλάμη μου σπασμένο τὸ κλωνάρι τῆς ζωῆς.
Ἀλήτισσα μὲ τὸ τσεμπέρι τῆς φωτιᾶς ἔλα νὰ μὲ ζεστάνεις
σοῦταξα τσάϊ καὶ ζάχαρη γιὰ τὸ μωρό σου
στὴ δίδυμη βρύση σου κρεμασμένο
κάτω ἀπὸ τῶν ματιῶν σου τὸ γκρεμνό.
Γελοῦσες δύσπιστα μέσ' στὴν καλοκαιριὰ
ἐκεῖ στὸν ταρσανὰ τῆς Σύρας
γοργόνα στὴ μουσούδα τῶν σκαριῶν
μὲ τὸ μελτέμι κάβο στὶς πλεξοῦδες σου
φύκια καὶ φέτες ξύλα στρογγυλὰ σβεντέζικα
ἰδρώτας σφουγγισμένος μὲ στουπὶ
καὶ ροκανίδι ἀφράτο νὰ πατοῦν
οἱ φτέρνες σου τὶς Κυριακὲς τ' Αὐγούστου.

Μὲ τὴν κερὰ τὴ θάλασσα
στὸ κάντρο τοῦ προσώπου σου βελοῦδο
μὲ τὸ θυμό της σὲ μιὰ ἀχιβάδα τόση δὰ ἀποκοιμισμένο
κρατᾶς μιὰ τράπουλα χτυπᾶς τὸ κλεφτοβλέφαρό σου
κλειδοκρατόρισσα τῆς μοίρας μας δίχως παπούτσια
μεῖς βγήκαμε σιργιάνι στὸ περιθαλάσσι
τοὺς γλάρους νὰ φτονήσομε ποὺ μᾶς περιφρονᾶνε
τὰ αἰγυπτιακὰ καΐκια.

Βιάζεσαι νὰ δρασκελίσεις ὅλους
μὲ τὸ σταμπάτο τσίτι σου ἀπ' τὸ πολὺ τὸ φῶς δαρμένο
ποὺ σὰ νερὸ γκρεμίζεται ἀπ' τὶς κορφές σου
σκίζεις τὸ δειλινό μας γοντολιέρα
καὶ κακαρίζουνε οἱ γροφοί σου
Σᾶκρη κλαριοῦ μὴν εἴδατε μιὰ κολονάτη πέρδικα ;
Κρατᾶ γερὰ ὁ καρυδένιος σου λαιμὸς τὴ ζουγραφιά σου
πίσω ἀπ' τὰ χείλια σου σφαλνᾶς τἄσπρα κουφέτα τῆς χαρᾶς
Κοιτᾶς καὶ ξέρεις τί μᾶς λείπει

Στἀφτί σου ἔστησε κρουστὸ τὸ μεσημέρι του τὸ γιασεμὶ
τρελαίνεται ὁ κυνηγὸς ποὖχει καλὴ σφεντόνα
εἶσαι ἕνα μπίρμπιλο πουλὶ ποὺ δὲν τοῦ στέκει
στὸ γιοφύρι σου ἄφηκε ὁ γύφτος σου τὸ παιδί του
στὴ φυλακὴ πᾶς ποδαρόδρομο τρεῖς ὧρες καὶ τὸν βρίσκεις
μὲ κρίθινο ψωμὶ στὸ μαντηλάκι σου σῦκα χλωρὰ
καὶ τῆς στιγμῆς τὸ θησαυρὸ δεμένο τριπλὸ κόμπο.

Ἀρχιμηνιὰ κι' ἀρχιχρονιὰ
βρέχει τουλούμι δὲ φορᾶς παπούτσια
πόσο ψιλὸ τὸ φόρεμά σου δὲ σὲ ρωτᾶ κανένας
τὴν τράπουλα παίζεις μὲ νύχια φράουλας
ὄξω ἀπ' τοὺς καφενέδες τῶν ξενητεμένων
ὅπου βαρᾶν τὰ ὄργανα καὶ τὰ παιχνίδια
ὅλη πηλὸς μὲ λίγο αἰθέρα στὰ ρουθούνια.
Ἤρθε ὁ χειμῶνας ὅπως δὲν τὸ πίστευες
γαλατεροῦ λαφίνα μὲ τὸ γιασεμὶ
βροντᾶ ἡ βροχὴ στὸ καραβόπανο τοῦ παλατιοῦ σου
χωρὶς φιλὶ μερσίνης στὸ κοντάρι του
διψᾶς γιὰ τὸ φαρμάκι τοῦ φιδιοῦ
σκάκι τὰ σίδερά του στὸ φουστάνι σου.

Δὲ στὸλεγα ;
Τὴ μοίρα σου τὴν ἔρρω ἐγὼ
σοῦταξα τσάϊ καὶ ζάχαρη γιὰ τὸ μωρό σου
ἐτοῦτο δὲ σοῦ τὄταξα
ποῦναι ζεστὸ πιοτὶ γιὰ τὴν καρδιά σου.

ΑΝΑΚΑΛΗΜΑΤΑ

I

Πές μου, γιατὶ δὲν ἔρχεσαι, πές μου, γιατὶ δὲ φτάνεις
κ' ἡ μέρα μου εἶν' ἀτέλιωτη κ' ἡ νύχτα μαῦρος χρόνος ;
Ἂν ἔχασες τὸ δρόμο σου, τὴν πούλιαν ἀρμηνέυρν
κι ἂν σὲ τρομάζει ἡ σκοτινιά, πρόσμενε νὰ φωτίσει.
Θολὸ ποτάμι ἂν σοῦτυχε, ταχιὰ θὰ λαγαρίσει·
κι ἂν σὲ μποδίζει σύννεφο, γοργὰ θὰ ξεκλωνίσει.
Ἂν σ' ἀλυχτᾶνε τὰ σκυλιά, σφύρα τους νὰ σωπάσουν·
κι ἂν ἔλαχες ἄγρια θεριά, μίλα τους· θὰ μερέψουν.
Μ' ἂν δεῖς ἀνθρώπους νἄρχουνται, κρύψου νὰ μὴ σὲ δοῦνε.

II

Γιὰ πές μου, αὐτοῦ ποὺ διάβηκες, αὐτοῦ ποὺ δλημερεύεις,
ἔχει φεγγάρι νὰ κοιτᾶς, ἥλιο νὰ σὲ θερμαίνει
καὶ δέντρα πυκνοφύλλωτα νὰ σοῦ κρατοῦν τὸν ἴσκιο ;
Ἔχει νερὰ νὰ λούζεσαι, πουλιὰ νὰ σοῦ-λαλοῦνε
κι ἀφράτο χῶμα νὰ πατᾶς σὰ βγαίνεις στὸ σιργιάνι ;
Οὔτε φεγγάρι βλέπω ἐδῶ οὔτ' ἥλιος μὲ θερμαίνει
οὔτε δεντρὰ μὲ ἰσκιώνουνε οὔτε νερὰ μὲ λούζουν
κι οὔτε πουλάκια μοῦ λαλοῦν κι οὔτε σιργιάνι βγαίνω.
Ἐδῶ 'ναι μαύρη σκοτινιὰ κι ἀλλ σ' αὐτὸν ποὺ φτάνει.

ΧΡ. ΓΑΝΙΑΡΗΣ

σκονταν κι ἄλλα πολλὰ Βυζαντινὰ καὶ Νεοελληνικὰ γραψίματα καὶ τὰ ἑξῆς :

1) «Μιὰ προεργασία καθὼς καὶ ἕνα τελειωμένο χειρόγραφο τῆς μελέτης γιὰ τὸ Σολωμό, ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ θέμα τοῦ δοκιμασ:τικοῦ μαθήματος τοῦ John Schmitt γιὰ νὰ γίνῃ ὑφηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λειψίας ;

2) «Δυὸ τετράδια μὲ παροιμίες Καρφιάτικες· τὸ πρῶτο τετράδιο μὲ 271, τὸ δεύτερο τετράδιο μὲ 516 παροιμίες» (1).

Ποῦ νὰ βρίσκεται τὸ χειρόγραφο τῆς Σολωμικῆς μελέτης τοῦ John Schmitt ; Ἴσως στὰ κατάλοιπα τοῦ K. Dieterich, ποὺ πῆρε τὸ πανεπιστημιακό Σεμινάριο γιὰ τὴ Βυζαντινὴ καὶ τὴ Νεοελληνική Φιλολογία στὸ Μόναχο.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ (Bees)
Πρόεδρος τοῦ τμήματος Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

1. K. Dieterich, ὅπου παραπάνω τόμ. IZ' (1908) σελ. 316 - 317, IH' (1909) σελ. 298 - 299.

Χαιρετισμὸς

στὴν Ἑλλάδα

τοῦ Henri Guillemin

Ὁ χαιρετισμὸς αὐτὸς τοῦ καθηγητῆ ἰοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μπορντὼ Henri Guillemin εἶναι παρμένος ἀπὸ τὴ «Χρυσὴ Βίβλο» γιὰ τὴν Ἑλλάδα ποὺ περιέχει ἐγκώμια καὶ χαιρετισμοὺς τῶν ἐπιφανέστερων σύγχρονων Γάλλων διανοουμένων καὶ θὰ κυκλοφορήσει τὸ Σεπτέμβριο μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς ἔκθεσης ἔργων Γαλλικῆς Τέχνης.

ΣΚΥΜΜΕΝΟΣ ἀπάνω του προσπαθοῦσα νὰ τοῦ ἐξηγήσω : «Βλέπεις, ἐρχόνταν ἀπὸ κεῖ . . .». Τὸ παιδὶ ρωτοῦσε. Εἴμαστε πάνω στὴν Ἀκρόπολη. Φλεβάρης τοῦ 1939. Ἐπρόκειτο γιὰ ἕνα μικρὸ αὐτοσχέδιο μάθημα ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ἕνα μάθημα ποὺ ἐπαναλαμβάνονταν γιὰ πολλοστὴ φορὰ ἐπὶ τόπου. Ἔκανε κρύο, ὁ ἥλιος ἔλαμπε, χάνονταν, ξαναφαίνονταν, πολεμώντας μὲ τὰ μεγάλα σκοτεινὰ σύννεφα.

ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΕΙΣ λοιπόν. Οἱ ἐπιδρομεῖς, οἱ ἐχθροί, οἱ ληστές, βρίσκαν πὼς ἡ Ἑλλάδα ἦταν μιὰ πολὺ ὡραία χώρα καὶ ἤθελαν νὰ τὴν καταχτήσουν...». Μιλούσαμε γιὰ πράγματα πολὺ παληά. Δὲν ὑποψιαζόμουνα, ὄχι, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν τὸ ὑποψιαζόμουνα καθόλου, πὼς τὰ πράγματα αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν σ' ἕνα μακρυνὸ παρελθόν, ξαδὰ γινόντουσαν τόσο ἐπίκαιρα.

ΩΦΤΩΧΗ γῆς ! "Ω φτωχοὶ ἄνθρωποι ! Μὰ πῶς εἶναι δυνατό ! Αὐτὴ τὴ μυστικὴ κοιλάδα, μέσα στὴν ὁποία βρέθηκα κι' ἐγὼ μιὰ μέρα κατὰ τὸ μεσημέρι, χρειάστηκε νὰ τὴν φανταστῶ πλημμυρισμένη ἀπὸ στρατιῶτες μὲ βαρειὲς μπότες, ἀπὸ πράσινους στρατιῶτες, ποὺ μασοῦσαν τὶς ἀπότομες συλλαβές τους καὶ γυρίζαν κατὰ τὸν οὐρανὸ τὰ στόμια τῶν κανονιῶν τους. Καὶ τὸ ἀκρωτήρι τοῦ Σουνίου, μέσα στὸν ἄνεμο, λερωμένο ἐπίσης κι' αὐτὸ καὶ πλημμυρισμένο ἀπὸ τὶς ἀκρίδες ! Κι' αὐτὸς ὁ ὅμορφος δρόμος ποὺ πηγαίνει στὴν Κόρινθο καὶ ὁ Ὑμηττὸς μέσα σὲ μιὰ σιωπὴ ποὺ ἀχτινοβολεῖ, καὶ οἱ Δελφοὶ μὲ τὴν ὑπερφυσική τους εἰρήνη, ὅλα, ὅλα, νὰ λέει κανεὶς πὼς ἔχουν καταληφτεῖ ! Μέσα στὴν πόλη, ἔξω σὲ κάθε χωριό, τὸ φριχτὸ ἔμβλημα τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ πρόβαλλε, μαῦρο σημετο τοῦ χτήνους, μέσα σ' ἕνα φόντο ἀπὸ αἷμα.

ΔΕΝ ἔζησα παρὰ ἕνα μόνο μῆνα στὴν Ἑλλάδα, ἀρκετὸ γιὰ νὰ νοιώσω τὸν ἑαυτό "μου" δεμένον μαζί της γιὰ πάντα. Κάθε πρωϊνὸ ἔβλεπα ἀπὸ τὸ παράθυρό μου νὰ σηκώνονται χρώματα μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ χώρου. Οἱ εὔζωνοι εἶχαν χορέψει μπροστά μας κάτω ἀπὸ τοὺς ἤχους ἑνὸς εἴδους βιόλας. Ἀκόμα εἴκοσι μῆνες κι' αὐτοὶ οἱ φουστανελοφόροι χορευτές, οἱ τόσο χαρούμενοι, οἱ στρατιῶτες αὐτοὶ ποὺ δάλεγε κανεὶς ὅτι προκαλοῦσαν τὸ γέλιο, δ'ἄφηναν κατάπληχτο τὸν κόσμο μὲ τὸν ἠρωϊσμό τους.

ΕΝΑ βράδυ ἤμουνα χαμένος μέσα στὴν Ἀθήνα. Ἦταν πολὺ ἀργὰ καὶ δὲν ἤξαιρα παρὰ μόνο δυὸ λέξεις γιὰ νὰ ζητήσω τὸ δρόμο μου, ἐξηγώντας ποῦ δέλω νὰ πάω. «Γαλλικὴ πρεσβεία». Γύριζα μέσα στοὺς ἔρημους δρόμους, προσπαθώντας μάταια νὰ μπορέσω νὰ προσανατολιστῶ. Τέλος διακινδύνεψα τὴν ἐρώτησή μου. Εἶχα μπροστά μου ἕναν ἄνθρωπο χωρὶς καπέλο, μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες, χωρὶς παλτὸ καὶ τὸ κρύο ἦταν τσουχτερό. «Γαλλικὴ πρεσβεία ;» τὸν ρώτησα. Εἶδα πὼς ἦταν ἕνας ἔφηβος. Μοῦ ἀπάντησε μὲ μιὰ φράση ποὺ στάθηκε γιὰ μένα ἀκατανόητη. Τότε μοῦπιασε τὸ χέρι· ὄχι τὸ βραχίονα, οὔτε τὸ μανίκι. Τὸ χέρι· καὶ μὲ ὁδήγησε ἔτσι ὡς τὴ λεωφόρο ποὺ δὲν εἶχα πιὰ παρὰ νὰ περπατήσω εὐθεία γραμμή. Στὸ δρόμο, μιὰ ἢ δυὸ φορὲς ἄρχισε μιὰ μικρὴ κουβέντα, ποὺ τὴ διέκοψε ἔπειτα γελώντας. Μοῦ πρόσφερε ἕνα τσιγάρο. Μοῦ φαίνεται πὼς νοιώθω ἀκόμα αὐτὸ τὸ ἄγνωστο δουλεμένο χέρι, ποὺ κράτησε, σχεδὸν ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας, τὸ δικό μου, μέσα σ' αὐτὴ τὴν παγωμένη νύχτα τῆς Ἀττικῆς.

ΑΥΤΟΣ ὁ νέος ἄνθρωπος, ποὺ μόλις εἶδα τὸ πρόσωπό του, δὲ βρίσκεται ἄραγε σήμερα ἀνάμεσα στοὺς νεκρούς ; Νεκροὶ τοῦ πολέμου ! Νεκροὶ τῆς πείνας ! Νεκροὶ τῆς Ἀντίστασης ! "Ω, τί ἀπέραντη λεγεώνα! Ἕλληνες καὶ Γάλλοι ἔχουμε περάσει τὶς ἴδιες φοβερὲς ὧρες. Ζήσαμε κάτω ἀπ' τὸ γόνα τοῦ ἴδιου καταχτητῆ. Κάναμε τὸν ἴδιον ἀγώνα. Κι' εἶναι αὐτὸς ἕνας δεσμὸς περισσότερος ἀνάμεσά μας καὶ ἴσως ὁ πιὸ δυνατός.

Λαογραφικὸ σημείωμα

Οἱ φωτιὲς τ' Ἀγιάννη

τοῦ Κώστα Μαρίνη

Μέσα σὲ πολλὲς λαϊκὲς δοξασίες καὶ σὲ διάφορα συνήθια, ποὺ ἐπικρατοῦνε στὰ γιορτοφόρια τοῦ καιροῦ μας, συχναπαντοῦμε καὶ τὴ φωτιὰ συνδυασμένη κάπως κι' ἀνακατεμένη μὲ τὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ ὑλικὸ τῶν ἐθίμων. Κι ἀσφαλῶς τἀνακάτεμα τοῦτο ἔχει τὴν ἀρχικὴ πηγή του σὲ παμπάλαιους χρόνους. Τότε, γιὰ λατρευτικοὺς σκοποὺς κι' αἰτίες ἀνακάτεψαν πυρολατρικὰ συνήθια στὴ ζωὴ καὶ στὶς δοξασίες τοῦ καιροῦ τους, ὅπως στὰ ὑφαντὰ κεντᾶνε ποικιλτικὰ λαζούρια.

Μὲ τὴν κατοπινὴ μακρόχρονη διαδρομὴ τοῦ ὑφαντοῦ στὴν ὕπηρεσία καὶ στὴ χρήση τῶν ἀνθρώπων, τὰ πλουμίσματα κεῖνα ξεθωριάζουν ἀγάλια - γάλια μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἥλιου, τοῦ νεροῦ καὶ τοῦ ἀέρα, μαδᾶνε κιόλας τρίχα τρίχα καὶ ξεφτᾶνε κλωστὴ κλωστὴ ὄχι μὲ μιᾶς, ἀλλὰ μὲ ρυθμὸ βραδὺ καὶ συσχετισμὸ ἀνάλογο μὲ τὴ θέση ποὺ ἔχουν καὶ τὴν τριβὴ ποὺ παθαίνουν. Φυσικὰ στὸ τέλος θὰ λυώσουν καθὼς κι ὅλο τὸ ροῦχο. Κατὰ παρόμοιο τρόπο παρακολουθοῦνε τὴν κοινωνία στὴ ροὴ τῆς ζωῆς της καὶ τὰ ἐθιμικὰ στοιχεῖα, παραλλάζουν σιγὰ - σιγά, ξατονᾶνε κι ἀδυνατίζουν καὶ τελικὰ ἐξαφανίζουνται στὸ χάος τοῦ χρόνου. Μερικὰ ὅμως ἀντέχουν ἀκόμα στὴν ἐποχή μας.

Τέτια ὑπολείμματα βρίσκουμε στὶς μεγάλες γιορταστικὲς περιόδους, τὰ Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Πρωτάγιαση, Ἀπόκριες καὶ Πάσχα. Σὲ μερικὲς περιφέρειες οἱ ἀγρότες ἀνάβουνε φωτιὲς καὶ τὴν Πρωτομαγιὰ καὶ προσπαθοῦνε μάλιστα νὰ κάψουν πολλὰ καὶ κατάλληλα ξύλα γιὰ νὰ γηλώσουν οἱ φλόγες. Κι ὁ λόγος εἶναι ποὺ νομίζουν ἄτι, ὅσο ψηλὰ θὰ πάει ὁ λάμπαδος τῆς φωτιᾶς τους, ἄλλο τόσο θὰ φτάσει κι ὁ σωρὸς τῶν καρπῶν τους!

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἡ Ἑταιρία τῶν Ψυχικῶν Ἐρευνῶν ἀνακοίνωσε μερικὰ σχετικὰ μὲ τ' «Ἀναστενάρια». Σὲ ὁρισμένα χωριὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης οἱ ἀναστενάρηδες χορέψανε ξυπόλητοι ἀπάνου σ' ἀναμμένα κάρβουνα τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τ' Ἀγιοκωσταντίνου. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο στὰ χωριά, ποὺ ζεῖ ἀκόμα τὸ παλιὸ συνήθιο, «φευγατίσανε τὶς κακὲς ἀστένειες. Τὶς βουλώσανε γιὰ ἕνα χρόνο» !

Καὶ στ' Ἀγιαννιοῦ τοῦ Ρηγανᾶ (Φανιστῆ, Ριζικάρη, Στιριφτοήλιου) τὸ γιορτοφόρι, γιὰ νὰ καθαρίσουν τὶς ἀρρώστιες, ἀνάβουν τὶς φωτιὲς καὶ τὶς πηδᾶνε. Τὸ βράδι τῆς παραμονῆς, σὰ θὰ σημάνοῦν τοῦ ἑσπερινοῦ οἱ καμπάνες, τὰ παιδιὰ τῆς κάθε ρούγας «βάνουνε φῶκο» σ' ἑτοιμασμένους σωροὺς ἀπὸ λογῆς λογιῶν ξερὰ ξύλα, σανιδοκόμματα, παλιόχαρτα καὶ κάθε εἴδους χαλασμένα κοφίνια. Κι' ὅταν λαμπαδώσουν οἱ χρυσοκόκκινες φλόγες καὶ σκορπίσουν ὁλόγυρα πορφυρένιες ἀνταύγειες, σὰν ἐκεῖνες τοῦ ἥλιου ποὺ βασιλεύει, τὸ παιδομάνι χορεύει μ' ἐνθουσιαστικοὺς ἀλαλαγμοὺς κι ἀντάρες. Ἡ ἀκράτητη χαρά τους δείχνει τἀνθρώπινο πλάσμα, ποὺ δὲν τὸ μπολιάσαν ἀκόμα ξέφρενες ἀλαλιασμένες συλλογὲς κι' ἀβάσταχτες ἔγνιες...

Μὰ δὲ σταματάει στὶς φωνὲς μονάχα ἡ τελετουργία. Ἡ ἀρχή της εἶναι... Σὰν κατακαθίσουν οἱ μεγάλες φλόγες ἕνας ἕνας οἱ μαζεμένοι τριγύρω πηδᾶνε τρεῖς φορὲς πέρα καὶ δῶθε. Μὲ τὸ τριπλὸ κι ἀλλεπάλληλο πήδημά τους «ρίχνουνε στὴ φωτιὰ κάθε κακὸ ἐσωτερικὸ ἢ ἐξωτερικὸ» κ' ἐξασφαλίζουν πιὰ τὴν ὑγειά τους γιὰ ἕνα χρόνο. Τὸ πιστέβανε πρὶν κι ἀκρολογιάζουν ἀκόμα μὲ τὴ γνώμη πὼς οἱ φωτιὲς τ' Ἀγιάννη ἔχουν τὴ δύναμη νὰ δαμάσουν τὶς ἀρρώστιες καὶ γιὰ ὁλόκληρο τὸ χρόνο νὰ ξεγερέψουν αὐτοὺς ποὺ τὶς πηδᾶνε. Ὅ,τι «βάσανο» κι ἂν ἔχουν στὸ κορμὶ καὶ στὴν ψυχή τους «θὰ μείνει ἐδεκεῖ», θὰ κατατονεθεῖ, θὰ φύγει ἀπὸ κοντά τους κι ὥς τοῦ χρόνου τέτια ἡμέρα θὰ 'ναι ξορκισμένο !

Πηδᾶν καὶ μεγάλοι «γιὰ νὰ ρίξουν πίσων» τὶς ἀγύρεφτες ἀρρώστιες. Κ' ἐξὸν ἀπὸ τὰ σωματικά τους ἀτομικὰ κουσούρια, ποὺ τὰ βουλώνουν μὲ τὴ δύναμη τῆς φωτιᾶς ποὺ πηδᾶνε, ἐξουδετερώνουν καὶ γενικότερα τὰ κακὰ ζωντίμια — τοὺς κοριοὺς καὶ τοὺς ψύλλους. Φτάνει νὰ πηδήσουν οἱ σπιτικοί τους ὅλοι—νέοι καὶ γέροι, γιὰ νὰ ξεκαθαριστεῖ τὸ σπίτι ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικὰ κ' αἱματορούφικα ζούδια...

Μετὰ τὰ πηδήματα ψαίνουν καὶ σκόρδα μερικοὶ στῆς Ἀγιαννιώτικης φωτιᾶς τὴ θράκα. Κ' εἴτε τὰ τρῶν ἀμέσως γιὰ νὰ στεριώσουν τὴ σωτηριακὴ ἐπήρεια, εἴτε τὰ κρατοῦν ἀπάνω τους γιὰ προστατευτικὸ φυλαχτάρι. Καθὼς εἶναι γνωστὸ κι ἀπ' ἄλλες παραδόσεις καὶ δεισιδαιμονικὲς δοξασίες, τὰ σκόρδα κι ἀπωμάναχά τους ἔχουν τὴ δύναμη νἀποτρέπουν τὸ κακό : βασκανίες, ἀερικὰ κι ἀπόξω κι ἄλλες σατανικὲς ἐπενέργειες ! Μὰ τώρα πολλαπλασιάζεται ἡ ἀποδιωχτική τους ἰσχὺ μὲ τὴν πρόσθετη δύναμη, ποὺ παίρνει ἀπὸ τὴ φωτιὰ τ' Ἀγιάννη !

Κ' εἶναι φυσικὸ ν' ἀποδίνουν στὴ φωτιὰ θεϊκὲς σχεδὸν ἰδιότητες. Ἀκαταπόνετο βασικὸ στοιχεῖο, βάνθηκε τὸν ἄνθρωπο σ' ὅλες του τὶς προοπάθειες. Τοῦ παραστάθηκε σ' ὅλους τοὺς ἀγῶνες ποὺ ἔκαμε ὥς ποὺ νὰ ἐπικρατήσει.

Η ΘΥΕΛΛΑ

Σαίξπηρ

Μετάφραση Βασίλη Ρώτα

ΠΡΑΞΗ Γ' ΣΚΗΝΗ Α'. Μπροστά στό κελλὶ τοῦ Πρόσπερου. Μπαίνει ὁ ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ φορτωμένος ἕνα κούτσουρο.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Εἶνε παιγνίδια ζόρικα κι' ὁ κόπος ἀβγαταίνει
τὴ γλύκα τους· καμπόσοι ξεπεσμοὶ μὲ ἀγέρωχο
κατηφορίζουν κι' ἕνα πλῆθος φτωχοπράμματα
ματιάζουν πλούσια τέλη. Αὐτὴ ἡ δουλειά μου ἡ πρόστυχη
θὰ μοῦ ἦταν καὶ βαρειὰ καὶ σιχαμένη, ἀλλὰ ἡ κυρὰ
ποὺ ὑπηρετῶ, ζωηρεύει τ' ἄψυχα καὶ κάνει
τοὺς κόπους μου χαρές· ὤ, αὐτή 'νε πιὸ ἥμερη
δέκα φορὲς ἀπ' ὅσο εἶν' ἄγριος ὁ πατέρας της
κι' αὐτὸς ἐπλάστη ἀπ' ἀγριωσύνη. Πρέπει νὰ σηκώσω
χιλιάδες τέτια κούτσουρα, νὰ τὰ στιβάξω,
καθὼς μὲ πρόσταξε σκληρά· ἡ γλυκειὰ ἡ κυρά μου
ὅταν μὲ βλέπει νὰ δουλεύω κλαίει καὶ λέει πὼς
ποτὲ παρόμοια προστυχιὰ δὲν εἶχε ἐργάτη τέτιον.
Ξεχνιέμαι· μὰ τοῦτ' οἱ γλυκοὶ διαλογισμοὶ ἴσα - ἴσα
τονώνουνε τὸ μόχτο μου, καὶ καματεύω
μὲ ὅλον τὸ ζῆλο, ὅταν τὸ κάνω.

Μπαίνει ἡ ΜΙΡΑΝΤΑ· κι' ὁ ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ παράμερα ἀθώρητος.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Ἀλί μου! τώρα σὲ παρακαλῶ,
πιὰ μὴν κοπιάξεις. Νά 'χε κάψει ἀστροπελέκι
αὐτὰ τὰ ξύλα ποὺ εἶσαι διαταγμένος νὰ στιβάξεις!
Παρακαλῶ σε, ἄστο στὴ γῆς καὶ ξεκουράσου.
Αὐτὸ ὅταν καίγεται θὰ κλαίει ποὺ σὲ βάρυνε.
Τώρα ὁ πατέρας μου ἔχει πέσει στὴ μελέτη.
Παρακαλῶ, ἀναπαύσου, θά 'νε ἀποκλεισμένος
τρεῖς ὧρες τώρα.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Ὦ πολυάκριβη κυρά μου,
θὰ βασιλέψει ὁ ἥλιος καὶ δὲ θάχω ἀκόμη
τελειώσει τὸν ἀγῶνα ποὺ ἔχω.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Ἂν θὲς νὰ κάτσεις χάμω
σοῦ κουβαλῶ στὸ μεταξὺ τὰ ξύλα· δός μου το
παρακαλῶ· τὸ πάω ἐγὼ στὴ στίβα.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Ὄχι, ἀκριβό μου πλάσμα·
κάλλιο οἱ χορδές μου νὰ κοποῦν, νὰ σπάσει ἡ χάρη μου,
παρὰ νὰ πέσεις σ' ἀτιμία τέτια ἐσὺ
κι' ἐγὼ νὰ κάθομαι ἄπραγος νὰ βλέπω.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Μοῦ πρέπει ὅσο καὶ σένα· καὶ πολὺ εὐκολώτερο
θὰ μούρθει ἐμένα, γιατὶ πρόθυμα τὸ κάνω
καὶ σὺ ἄθελά σου.

ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ

Δόλια κάμπια! ἔχεις κολλήσει,
αὐτή σου ἡ προθυμία τὸ δείχνει.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Φαίνεσαι κουρασμένος.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Ὄχι, κυρά μου ὑπέροχη· γιὰ μένα ἡ νύχτα
κοντά σου εἶνε δροσάτη αὐγούλα. Χάρισέ μου—
μόνο γιὰ νὰ τὸ λέω στὴν προσευχή μου—τ' ὄνομά σου.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Μιράντα, — ὦ πατερούλη, σὲ παράκουσα καὶ τό 'πα.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Ὦ θαυμαστὴ Μιράντα! ἀλήθεια ἐσὺ τὸ θαῦμα
τῶν θαυμάτων· ποὺ ἀξίζεις ὅτι πιὸ ἀκριβὸ
στὸν κόσμο! Κάμποσες κυρίες ἐκαλοκοίταξα
καὶ κάμποσες φορὲς οἱ ἁρμονικὲς λαλιές τους
σκλαβώσανε τὰ πολυπρόθυμά μου ἀφτιά·
μὰ ὁλόψυχα ποτὲ καμμιά, τί κάποιο της ψεγάδι
μάλωνε μὲ τὴν πιὸ μεγάλη χάρη ποὺ εἶχε
καὶ τὴν ἀφάνιζε· ἀμ' ἐσύ, ὦ ἐσύ! εἶσαι τόσο τέλεια
κι' ἀσύγκριτη, πλασμένη ἀπ' ὅτι ἔχει καλήτερο
τὸ κάθε πλάσμα.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Ἐγὼ καμμιὰ ἀπ' τὸ γένος μου
δὲν ξέρω· πρόσωπο γυναίκειο δὲ θυμᾶμαι
παρά, ἀπὸ τὸν καθρέφτη, τὸ δικό μου· οὔτ' εἶδα
κι' ἄλλους, ποὺ νὰ τοὺς πῶ ἄντρες, ἀπὸ σέ, καλέ μου,
καὶ τὸν καλὸ πατέρα μου· πῶς εἶνε ὁ κόσμος ἔξω
δὲν ἔχω ἰδέα· ἀμή, μὰ τὴν ἀγνότητά μου,
τὸ πετράδι τῆς προίκας μου, δὲ θά θελα ἄλλον
στὸν κόσμο σύντροφο ἀπὸ σένα, οὔτε μπορεῖ
νὰ πλάσει ἡ φαντασία μορφή, ἀπὸ σέναν ἄλλη,
νά 'νε ἀρεστή. Ἀμὰ φλύαρη γίνομαι παρ' ἄπρεπα
καὶ τὶς ὁρμήνειες τοῦ πατέρα μου ξεχνῶ.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Ἐγὼ ποὺ βλέπεις εἶμαι βασιλόπουλο, Μιράντα·
λογιάζω βασιλιάς· ποὺ νὰ μὴν ἤμουν! κι' οὔτε
θά στεργα αὐτὸ τὸ σκλάβικο ξυλοκουβάλημα
πιότερο ἀπ' ὅσο θ' ἄφινα τὴν κρεατόμυγα
νά ρθει στὸ στόμα μου. Ἄκου, σοῦ μιλᾶ ἡ ψυχή μου:
Ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ σ' εἶδα πέταξε ἡ καρδιά μου
στὴ δούλεψή σου· μένει ἐκεῖ, μὲ κάνει σκλάβο σου
κι' εἶμαι γιὰ χάρη σου ὁ ὑπόμονος ξυλὰς
ποὺ βλέπεις.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Μ' ἀγαπᾶς;

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Ὦ οὐρανὲ καὶ γή, σεῖς μάρτυρες γενεῖτε
στὸ λόγο αὐτὸν καὶ στεφανῶστε μου τὸν ὅρκο
μ' ἔκβαση ὡραία, ἂν λέω ἀλήθεια· ἀνίσως ψέμμα,
γυρίστε ἀνάποδα ὅτι πιὸ καλὸ μοῦ μέλλεται!
Πάνω ἀπὸ κάθετι στὸν κόσμο ἐγὼ ἀγαπῶ,
λατρεύω καὶ τιμάω ἐσένα.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Εἶμαι τρελλὴ νὰ κλαίω γι' αὐτὸ ποὺ χαίρομαι.

ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ

Ὡραῖα ποὺ ἀντάμωσαν δυὸ σπάνιες ἀγάπες!
Βρέχτε, οὐρανοί, τὴ χάρη σας σ' ὅτι βλασταίνει
ἀνάμεσά τους!

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Γιατὶ κλαῖς;

ΜΙΡΑΝΤΑ

Γιατ' εἶμαι ἀνάξια νὰ τολμήσω νὰ προσφέρω
ὅτι ποθῶ νὰ δώσω· καὶ πιὸ λίγο νὰ δεχτῶ
κεῖνο ποὺ χάνομαι ἂν δὲν τό 'χω. Ἀμ' αὐτὸ παίζει·
κι' ὅσο πασκίζει νὰ κρυφτεῖ, τόσο προβάλλει
περσότερο κορμί. Μακρυά, ντροπῆς καμώματα!
καὶ σπρῶξε με, σὺ πλέρια, ἄγνὴ ἀθωότης!
Εἶμαι γυναίκα σου, ἂν θελήσεις νὰ μὲ πάρεις.
Ἂν ὄχι, σκλάβα σου πεθαίνω· σύντροφό σου
μπορεῖ νὰ μ' ἀρνηθεῖς· μὰ δούλα σου θὰ γίνω,
θέλεις δὲ θέλεις.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Πολυάκριβη κυρά μου· τὸ ἴδιο ταπεινὸς
αἰώνια ἐγώ.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Τότε ἄντρας μου;

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Ναί, μὲ καρδιά μου τόσο πρόθυμη ὅσο πάντα
εἶνε ἡ σκλαβιὰ γιὰ λευτεριά· νὰ ἐδῶ τὸ χέρι μου.

ΜΙΡΑΝΤΑ

Καὶ τὸ δικό μου, κι' ἔχει μέσα τὴν καρδιά μου·
Καὶ τώρα χαῖρε γιὰ μισὴ ὥρα.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ

Χίλιες, χίλιες!

Βγαίνουν ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Μιράντα.

ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ

Γιὰ τοῦτο δὲ μπορῶ νὰ χαίρομαι ὅσο αὐτοὶ
ποὺ εἶν' ὅλο θαυμασμό· ἀλλὰ κι' οὔτε μπορῶ νά χω
χαρὰ ἄλλη μεγαλύτερη ἀπ' αὐτή. Πάω στὸ βιβλίο μου,
γιατὶ ἔχω πρὶν τὸ γιόμα ἕνα σωρὸ δουλειὲς νὰ κάμω.

Βγαίνει

Γλωσσικὰ σημειώματα

ΓΡΑΦΕΤΕ...ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

Τοῦ Θρ. Σταύρου

Φίλοι που διάβασαν το πρώτο γλωσσικό σημειωμά-μου στο πρώτο φύλλο των «Ελεύθερων Γραμμάτων» μου είπαν· και είναι ανάγκη να στενοχωριόμαστε τόσο πολύ για τις απροσεξίες και τα γλωσσικά λάθη, ας είναι και για την ακαταστασία και τη γλωσσική ασυναρτησία ενός άρθρου που μιλεί για μηχανές και για εργατικά χέρια, για κέρδη και για αντίδραση βιομηχάνων, ενός άρθρου δηλαδή που δέν προβάλλει καμιά λογοτεχνική αξίωση; Άν όλοι οι λογοτέχνες-μας τιμούν πάντα τη γλώσσα όπως και όσο πρέπει, θα το εξετάσουμε άλλη φορά. Πού ακούστηκε όμως πως το σωστό μεταχείρισμα μιας γλώσσας μόνο από τη λογοτεχνία πρέπει να το περιμένουμε και να το απαιτούμε; Ένας λαός που έχει την αίσθηση των ζωντανών αξιών του πολιτισμού-του ξέρει ποιά σημασία έχει η ζωντανή γλώσσα-του ως καθολικό εθνικό εκφραστικό όργανό-του κι ο καθένας πάλι, άν σέβεται το λαό-του και γνοιάζεται για την προκοπή του, φροντίζει για το σωστό μεταχείρισμα της γλώσσας, ό,τι και νά 'ναι αυτό που συνθέτει: λογοτέχνημα, επιστημονική πραγματεία, άρθρο εφημερίδας, δημόσιο έγγραφο, εμπορική επιστολή. τότε θα πούμε πως η καλλιέργεια της γλώσσας-μας έφτασε σε σημείο ικανοποιητικό, όταν θα την προσέχουμε ακόμα και στα ιδιαίτερα σημειώματά μας που δέν πρόκειται να τα διαβάσει κανείς, όταν θα τη γράφουν σωστά ως κι εκείνοι που τυπώνουν αγγελίες και ρεκλάμες, για να μοιραστούν στο δρόμο, ως κι οι γυναίκες, όταν γράφουν τις συνταγές για τα γλυκίσματά-τους.

Άλλος μου είπε· γιατί δέ θέλουμε νάναγνωρίσουμε την πραγματικότητα και μας κακοφαίνεται, όταν την αντικρίζουμε; Αυτά τα «ανεκαλύπτετο», τα «προέκυπτε», τα «ηγέτας» γιατί να μήν τα γράφουμε, αφού έτσι τα λέμε; Λάθος. Η αλήθεια είναι πως ακούονται καμιά φορά κ ι α υ τ ά, όχι όμως πως έ τ σ ι τα λέμε. Είναι στοιχεία όχι μόνο ξένα προς το χαρακτήρα και την υφή της γλώσσας-μας, ακανόνιστα κι αναφομοίωτα, καρκινόματα του οργανισμού-της, παρά κι ολωσδιόλου περιττά· εκεί που μιλείς μπορεί, επειδή τέτοια είναι η αγωγή-σου κι επειδή έγινε μια φορά αυτή η αφύσικη κι ολέθρια επέμβαση της καθαρεύουσας, να σου έρθει στο στόμα, από έναν οποιοδήποτε ψυχολογικό συνειρμό, στη θέση του γνήσιου και οργανικού γλωσσικού στοιχείου, κάποια λέξη, κάποιο φθογγικό σύμπλεγμα, κάποιος τύπος που να μήν ταιριάζει· θα πεί πως αυτό το εξαμβλωματικό στοιχείο απόχτησε κιόλα δικαιώματα ζωής και πρέπει να το δεχτούμε στη γραπτή-μας γλώσσα; Αλλά μ' αυτή τη λογική θα έπρεπε νάνοίξουμε την πόρτα του γλωσσικού-μας κήπου και σε οποιαδήποτε ξένη λέξη, γιατι, όταν έμαθες ξένες γλώσσες, συχνότατα τυχαίνει εκεί που μιλείς να σου πρωτοέρχεται στο νού μια λέξη ή και μια ολόκληρη φράση ξένη κι άν ακόμα δέ λείπουν οι αντίστοιχες από τη γλώσσα-σου τη μητρική.

Θαποκλείσουμε λοιπόν πέρα για πέρα τα λόγια στοιχεία; Αυτό σήμερα δέν το λέει κανείς ή, κι άν το λέει, δέν το κάνει. Υπάρχει όμως μια αρχή και, άν θέλουμε να πατούμε σε γερή βάση, δέν πρέπει νά ξεφεύγουμε απ' αυτή: δεχόμαστε εκείνα μόνο τα λόγια στοιχεία που είναι ολωσδιόλου απαραίτητα κι αναντικατάστατα, εκείνα που η στέρησή-τους κάνει αδύνατη την έκφραση του σύγχρονου πολιτισμού-μας και της σημερινής-μας ζωής. Και τα κριτήρια γι' αυτό; Υπάρχουν. Θα τα δούμε σε άλλα σημειώματα. Για την ώρα ένα λέω: άν αγαπάτε τη δημοτική και νιώθετε τη σημασία που έχει για το λαό-μας και για την προκοπή-του η οργανική, η καθαρή άνθισή-της, μελετάτε-την· άν καταλαβαίνετε πως η καθαρεύουσα τάραξε και θόλωσε το γλωσσικό-σας αίσθημα, κοιτάξτε με τη μελέτη να ξεκαθαρίσετε στη συνείδησή-σας τους νόμους που κυβερνούν τη ζωντανή-μας γλώσσα· ώς τότε μή βιάζεστε να τυπώνετε ό,τι και νά 'ναι σε μια γλώσσα που μοιάζει για δημοτική, μα που είναι η γελοιογραφία-της.

Όταν βλέπω ανθρώπους, που δέν υπάρχει λόγος να έχω καμιάν αμφιβολία για τα αισθήματά-τους και τους αγνούς-τους σκοπούς, να δημοσιεύουν έργα-τους σε κακή δημοτική—και γίνεται αυτό τόσο συχνά! — μου έρχεται να φωνάξω: Φίλοι, μή! Από τέτοια δημοτική χίλιες φορές προτιμότερο να γράφετε στην καθαρεύουσα. Αυτή επιτέλους είναι μια γλωσσική μορφή καταδικασμένη να πεθάνει και, όπως και να της φερθείτε, δέ θα σκάσουμε. Γιατι μή νομίζετε πως η καθαρεύουσα γράφεται καλύτερα. Σε μια εφημερίδα διάβαζα τις προάλλες· «άλλ' ὁ νόμος εἶναι νόμος καὶ αἱ ἐνοριακαὶ ἐπιτροπαὶ ἐπροχώρησαν κάπως ἐσπευσμένως πρὸς τὴν ἐφαρμογήν του· ἐ π ι ζ η τ ή σ α ν τ ε ς τὴν εἴσπραξιν τῶν εἰσφορῶν μέσῳ τῆς ἀστυνομίας»· και σε άλλη· «ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τρέφει, ὑ π έ ρ π ο τ ε ἢ ἄ λ λ ο τ ε, ὑψίστην ἐκτίμησιν καὶ στοργὴν πρὸς τὴν χώραν σας». Αὐτὸ τὸ «ὑπέρποτε ἢ ἄλλοτε» (ε ἴ π ε ρ π ο τ ὲ κ α ὶ ἄ λ λ ο τ ε ἤθελε να πεί ο συντάχτης) είναι απόλαυση. Χίλια τέτοια καθαρευσιάνικα οπωρικά γευόμαστε κάθε μέρα. Μα τί μας μέλει; Η καθαρεύουσα, είπαμε, βαδίζει προς το θάνατο και έπειτα από τόσες συμφορές που έφερε στην Ελλάδα δέν έχουμε κανένα λόγο να φροντίζουμε για την ευθανασία-της. Η δημοτική όμως είναι η γλώσσα της μάνας-μας, του λαού-μας και του έθνους-μας, η γλώσσα της ψυχής-μας και της καρδιάς-μας. Θέλει όλη-μας την αγάπη και την αξίζει.

"ΘΕΟΦΙΛΟΣ"

Τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ

«Νάχω στὰ πόδια τ' ἄρματα,
τὸν ταμπουρᾶ στὸ χέρι»

(Ἀπὸ χορικὸ τοῦ «Θάνατου τοῦ Διγενῆ»)

ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ αὐτὲς ποὺ τὸ πνέμα τῆς διαίρεσης μοιάζει νάχει θρονιαστεῖ μὲς σ' ὅλες μας τὶς σκέψες καὶ τὴ ζωή, τὸ ἔργο κ' ἡ ὕπαρξη ἑνὸς ἀνθρώπου «ἄγνωστου» κι' «ἀσήμαντου» ὡς μὲ χτές, ἐπιστρατεύει ξάφνου ὅ,τι καλύτερο ἔχει σὲ μυαλὸ καὶ σ' αἴσθηση ὁ τόπος μας καὶ τὸ βάνει μ' ἕνα τόνο ἐξαιρετικῆς πνευματικῆς συγκίνησης κ' εὐθύνης ἀλληλέγγυο μαζί τους: Ἐννοῶ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Θεόφιλου καὶ μὲ τὸ Θεόφιλο τὸν ἴδιο.

Ἕνας ἐξαιρετικὸς πνευματικὸς συναγερμὸς πραγματοποιεῖται κιόλας γύρω του. Καὶ τὸ φαινόμενο «Θεόφιλος» παρουσιάζεται μελετημένο ἤδη μὲ μεγάλη γνώση, εὐαισθησία κι ὀξύτητα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ἄλλωστε πού, θαυμαστές του ἔγκυροι, τόχουνε σπρώξει στὸ προσκήνιο τῆς πνευματικῆς μας προσοχῆς σὰν ἕνα πλούσιο κι ἀναπάντεχον Ἑλληνικὸν αἰσθητικὸ καρπό. Ἄλλο ζήτημα ἂν μέσα ἀπὸ τὶς γραμμὲς τῶν μελετῶν αὐτῶν διακρίνεται, ἢ ἀκόμα καὶ τονίζεται ὁλοκάθαρα, πῶς τὸ φαινόμενο «Θεόφιλος» μὲ τὴν πρωτόφαντην αἰσθητικὴ λαμπρότητά του ὑποβάλλει ἢ ξεσκεπάζει περιοχὲς ποὺ ἡ Αἰσθητικὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ σὰν «τεχνικὴ καὶ γενικότερα ἐπιστημονικὴ καλλιτεχνικὴ θεώρηση» δὲν βρίσκεται σὲ θέση νὰ τὸ κάμει ὅπως τὸ κάνει τὸ ἔργο αὐτό.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν κατόπιν ἀπὸ τούτη τὴ διαπίστωση, κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι, ἂν δὲν θάπρεπε, παραμερίζοντας ἀκέρια τὴν ἀφηρημένη ὁρολογία μὲ τὴν ὁποία πασχίζουμε νὰ χτίσουμε γεφύρια ἀνάμεσα ἀπ' τὸ δημιουργὸ καὶ τὸ δημιούργημά του, νὰ στραφοῦμε ἀναζητῶντας τὴν ἐξήγηση καὶ τὴν τεράστια σημασία τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀπ' τὸ ἴδιο, σὰν ἀπόνα κόσμο αὐτόνομο καὶ πλήρη, ὅπου ὅλα γενικὰ τὰ νήματα ποὺ τὸ ἐξυφαίνουν (ἠθικά, αἰσθητικά, ἱστορικὰ κλπ.) *κυριολεχτικὰ «βάφονται» ἀπ' τὴν ἴδια ἀδιαίρετη ψυχή.*

Βέβαια ἡ λαμπρὴ μελέτη τοῦ Ἐλύτη ὑπολογίζει κιόλας στὶς ὀργανικὲς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ τέτοια ἔρευνα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ πλάγια κριτήρια, ὅταν μέσ' ἀπ' ὅλες τὶς γραμμές της μᾶς τονίζει πῶς μὲς στὸ ἔργο τοῦτο μᾶς ἀποκαλύπτεται ὁλοζώντανο τὸ *αἴσθημα τῆς ἴδιας μας ἱστορικῆς διάρκειας.* Κι ὁ Σεφέρης, στὴν ἐξίσου ὡραία του εἰσαγωγὴ γιὰ τὸ Θεόφιλο, τὸ ἴδιο ὑπονοεῖ ὅταν γράφει πῶς ὁ «Θεόφιλος μᾶς ἔδωσε ἕνα καινούριο μάτι». Γιατὶ βέβαια οὔτ' ὁ Ἐλύτης ἐννοεῖ μιὰ ἀφηρημένη ἱστορικὴ διάρκεια ποὺ σταματᾶ μὲ τὴν αἰσθητικὴ εὐαρέστηση ποὺ μᾶς δίνουν οἱ χρωματισμένες ἐπιφάνειες τῶν ἔργων τοῦ Θεόφιλου, οὔτε ὁ Σεφέρης μᾶς μιλεῖ γιὰ «ἕνα μάτι γιάλινο» ἢ γιὰ κάποιο «μαγικὸ φακό».

Τὰ χρώματα τοῦ Θεόφιλου, ἀδιαίρετα ἀπ' τὸ σχέδιο καὶ τὴν ὅλην ἐσωτερικὴ οἰκονομία τοῦ ἔργου του, πρωτοῦ νὰ μᾶς θαμπώσουνε, μᾶς ἐξαγνίζουν. Κι ἂν γιὰ τοὺς πανάρχαιους Ὀρφικούς, ποὺ γιὰ τὴν καίρια ἀποτίμηση τῆς ζωῆς προεξασφαλίζαν τὴν ἁγνότητα, τὰ χρώματα ἐλεγόντανε ἀπ' αὐτοὺς «*τὰ πάθη τοῦ φωτός*», στὸ ἁγνότατο ἔργο τοῦ Θεόφιλου καὶ μές σὲ μιὰ περιοχὴ ποὺ ξεπερνᾶ ὅλα τὰ σύνορα τῶν συνειθισμένων αἰσθητικῶν διακρίσεων, διαπιστώνουμε πῶς γιὰ τὸ Θεόφιλο τὰ χρώματα ἦσαν «*αὐτούσια τὰ πάθη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ αὐτούσια τὰ πάθη τῆς Ἑλληνικῆς γῆς*».

ΓΙΑ ΝΑ ΠΛΗΣΙΑΣΟΥΜΕ λοιπὸν τὸ ἔργο τοῦ Θεόφιλου καὶ τὸ Θεόφιλο τὸν ἴδιο, χρειάζεται ἢ νᾶμαστε οἱ ἴδιοι ἀληθινὰ ἄγνοί, ἢ νἄχουμε τὴ δυνατότητα νὰ ἐξαγνιστοῦμε μὲ τὴ γνωριμιά του. Πίσω ἀπὸ κάθε πίνακα τοῦ Θεόφιλου ὑπάρχει ὁλόγυμνη κι ὁλόφωτη ἡ Ἱστορία κ' ἡ ψυχὴ ὁλόκληρου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ φυσικὰ τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ κοιτάξουν κάν, ἐκεῖνοι ὁποὺ βλέπουν συστηματικὰ τὴ θεία αὐτὴ ψυχὴ ἀνάμεσα ἀπ' τὰ θαμπωμένα τους γιαλιά, (εἴτε «μόρφωση» τὰ λὲν ἐτοῦτα τὰ γιαλιά, εἴτε «πολιτισμό», εἴτε δὲν ξέρω πῶς ἀλλιῶς) καὶ δὲν ἑνώνονται ἀπ' εὐθείας μαζί της, μὲ τοὺς πόνους της, μὲ τὶς χαρές της, μὲ τὶς καθαυτὸ «παραδεισιακές» της διαστάσεις.

Πίσω ἀπὸ κάθε ἔργο τοῦ Θεόφιλου, χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως διάσπαση, ὑπάρχει πάντα, σὲ μιὰ θεία ἐνάργεια, ἡ ἀπόλυτα συγκεκριμένη Ἑλληνικὴ ἀνθρωπότητα, *ἡ λαϊκὴ Ἑλληνικὴ ἀνθρωπότητα, ποὺ ἡ Ἱστορία δὲν γίνεται χωρὶς αὐτὴ καὶ ποὺ εἴτε δείχνεται «παθητικὴ» εἴτε «ἐπικὰ πρωταγωνίστρια», ἀκουμπᾶ διαρκῶς, μὲ μιὰ ἐγκατάλειψη γεμάτη ἐμπιστοσύνη, ὁποὺ δὲν τὴ νόθευε κανένας «διανοητισμός», στὴν αἰωνιότητα τῆς Ἑλληνικῆς Φύσης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.*

Πόσο αὐτὸς ὁ ἴδιος λαός μας, νιώθει πίσω ἀπὸ κάθε ἔργο τοῦ Θεόφιλου, τὴν Ἑλληνικὴ αὐτὴ ἀνθρωπότητα σὰν αἰώνια μήτρα τέτιων θαυμαστῶν φαινομένων, ὅπως ὁ Θεόφιλος, τὸ λέει, θαρρῶ, κ' ἴσως καλύτερα ἀπὸ μένα, ἕνα γράμμα τοῦ καραγκιοζοπαίχτη Σπαθάρη ποὔλαβα προχτὲς στὴ Σαλαμίνα.

«Πρέπει ν' ἀποδείξουμε, μοῦ γράφει, σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο, ποιητά μου, πῶς ὁ Θεόφιλος δὲν πέθανε καὶ πῶς ἡ Ἑλλάδα μας κάνει καὶ θὰ κάνει πολλοὺς Θεόφιλους ἀκόμα».

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ συνείδησή μου, τὸ φαινόμενο «Θεόφιλος» εἶναι τὸ πιὸ βαρυσήμαντο Σύνθημα ποὺ δίνεται τὴν ὥρα αὐτὴ στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἑλλάδας. Τοὺς καλεῖ νὰ ξεπεράσουν ὅλα τὰ πλαστὰ κριτήρια κι ὅλα τὰ πλαίσια ὅπου μιὰ ξενότροπη διανοητικὴ ἀνατροφὴ μᾶς αἰχμαλώτιζεν ὡς σήμερα, γιὰ νὰ κατακτήσουμε συνειδητά, ἀντλῶντας ἀπ' τὴν ἴδια μας ζωή, τοὺς κόσμους τοῦ «ἀλλομένου πρὸς τὸ τέλειο φῶς» ὑποσυνείδητου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τοὺς καλεῖ καὶ μᾶς καλεῖ νὰ ὑπερνικήσουμε τὸ ριζικὸ ἐλάττωμα τῆς ἐπικρατούσας μόρφωσής μας, ποὺ μᾶς ἐσυνείθισε νὰ διασπᾶμε σὲ εἴκοσι καὶ τριάντα «ἰδεολογικὰ» ἐπίπεδα (αἰσθητικά, ψυχολογικά, ἱστορικά, ἠθικὰ κτλπ.) αὐτὸ ποὺ γιὰ τὸ λαὸ κ' ἴσα μὲ τούτη τὴ στιγμὴ εἶναι πάντα ἕνα: *τὸ αἴτημα τῆς δημιουργίας στὴν ἑνιαία του σύνθεση, γραμμὴ κι ἀποστολή.* Πρᾶγμα ποὺ ψάχνουν σήμερα νὰ πραγματοποιήσουνε (σ' ὁποιοδήποτε δημιουργικὸ πνευματικὸ τομέα κι ἂν ἀνήκουν) οἱ πνευματικοὶ πρωτοπόροι ὅλου τοῦ κόσμου: Στὴν κατάκτηση τοῦ *κοινοῦ σημείου,* ἀπ' ὅπου «ἔνστιχτο», «αἴσθημα», «διανόηση» καὶ «ὑποσυνείδητο» ἐξορμοῦνε γιὰ τὸν ἴδιο στόχο καὶ ζητοῦν νὰ ξαναγίνουν «*ὅπλα ζωῆς*». Στὸ σημεῖο ὅπου «ἀτομικὴ» καὶ «ὁμαδικὴ» ψυχολογία συναιροῦνται σ' ἕνα μόνο *γενικὸν ἀνθρώπινο Ἄθλο.*

Τὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Θεόφιλός μας (ποῦναι ὁ ἴδιος μιὰ ἐξαιρετικὰ προνομιούχα καὶ ἱστορικὰ συγκεκριμένη ἐνσάρκωση τοῦ μεγάλου νεοελληνικοῦ μας Μύθου), τὸ κατάχτησε μὲ τὸ αἷμα του καὶ τὴ ζωή του ὁλόκληρη, καὶ τὸ φανέρωσε μὲ τὸ ἔργο του, στὸ φῶς μιᾶς ἑνιαίας διάστασης καὶ μὲ μιὰ τέτια ζωντανὴ πληρότητα, ποὺ τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονήσει ἀπ' ὁποιαδήποτε ἀντίστοιχη ἀπόπειρα ἔκφρασης τῆς καθαρᾶ ἐσωτερικῆς ζωῆς ἑνὸς λαοῦ, μέσα σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο.

Τὸ καταπληκτικὸ γνώρισμα τοῦ ἔργου τοῦ Θεόφιλου λοιπόν, δὲν εἶναι ἡ μὲ τόση δύναμη κ' ἐνάργεια ἀπεικόνιση ὁρισμένων παραστάσεων τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας. Εἶναι ὅτι πίσωθε ἀπ' αὐτὲς τὶς παραστάσεις τὸ ἔργο του μᾶς βάνει σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὶς *ἀγνὲς δυνάμεις* ποὺ διαμόρφωσαν κ' ἐμψύχωσαν αὐτὲς τὶς παραστάσεις καὶ ποὺ ὡς τὴν ὥρα αὐτὴ δὲν ἔπαψαν νὰ διαμορφώνουν νέες καὶ νὰ μᾶς καλοῦν πρὸς ὁλοένα φωτεινότερες διαστάσεις τοῦ ἁγνοῦ αἰσθήματος τῆς ζωῆς μας.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ μᾶς βάζει ὅσο κανένα ἄλλο ὡς σήμερα νεοελληνικὸ ἔργο σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ συγκεκριμένη μας ἱστορικὴ διάρκεια μυθολογῶντας μὲ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἁγνότητα μὲ τὴν ὁποία μυθολογεῖ ὁ ἀνώνυμος Ἑλληνικὸς λαός Γιὰ τοὺς ἀληθινὰ πνευματικοὺς τοῦ τόπου μας ἀνθρώπους εἶναι μέγα μάθημα καὶ καθαρμός. Καθαρμὸς πηγαῖος καὶ μάθημα βαθὺ ποὺ δὲν ἐξαγγέλλεται «ἀπὸ καθέδρας».

Ἀντικρύζοντας τοὺς πίνακές του εἶναι ὡς ν' ἀνασαίνουμε ἕνα δροσερὸν ἀγέρα ὁποὺ πνέει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς οὐσιαστικῆς Ἑλληνικότητάς μας. Ὁ ἀγέρας αὐτὸς δὲν μᾶς προσφέρει «συνταγὲς» ἢ «συμβουλὲς» ἀλλ' ἀνασαίνοντάς τον μὲ ἀνοιχτὰ τὰ στήθη καὶ μ' ἀπροκατάληπτα μυαλά, μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀναπνοὴ ἀντλοῦμε τὸ μεγάλο μυστικὸ νὰ *αἰσθανόμαστε πιὸ ἐλεύθεροι,*

Τόσο τὸ χειρότερο γι' αὐτοὺς ποὺ ψχαριστιῶνται στὰ δεσμά τους γιὰ νὰ φαίνονται στοὺς ὅμοιους τους πιὸ «μορφωμένοι» ἢ πιὸ «πολιτισμένοι», ἀδιαφορῶντας ἂν ἀνήκουν ἢ ὄχι στὸ μεγάλο λαό μας, ἢ στὸν κορυφαῖο του κι' οὐσιαστικότατο στὶς ρίζες του *νεοελληνικὸ πολιτισμό μας,* ποὺ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἄλλωστε τοῦ φράζουνε τοὺς δρόμους του πρὸς τὴν παγκόσμιαν ἄνθηση κ' ἐξάπλωσή του.

Ὅσο γιὰ μέ, τὸ δάκρυ ποὺ ὕγρανε τὰ βλέφαρά μου ἔπειτ' ἀπ' τ' ἀντίκρυσμα τῶν ἔργων τοῦ Θεόφιλου δὲν δρόσισε τὰ μάτια μου μονάχα. Τἄκαμεν ἀπόλυτα διαυγῆ, ὥστε νὰ μποροῦν ἀπ' τόνα μέρος νὰ διακρίνουν καθαρότατα, κι' ἀπ' ὅποια ἀπόσταση, αὐτοὺς ποὺ ἐγκαταλείπουνε θρασύδειλα τοὺς δρόμους τῆς μεγάλης μας, τῆς *γνήσιας Ἱστορίας,* κι' ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος ν' ἀγκαλιάζουνε, σὲ μιὰ μονάχη Ἑλληνικὴ ματιά, *τὸ πάμφωτο ὅραμα τῆς αὐριανῆς μας ἠθικῆς, πνευματικῆς καὶ γενικὰ ἱστορικῆς Ἐλευθερίας.*

Σαλαμίνα, Ἰούνιος τοῦ 1947

Ἄγγελος Σικελιανός

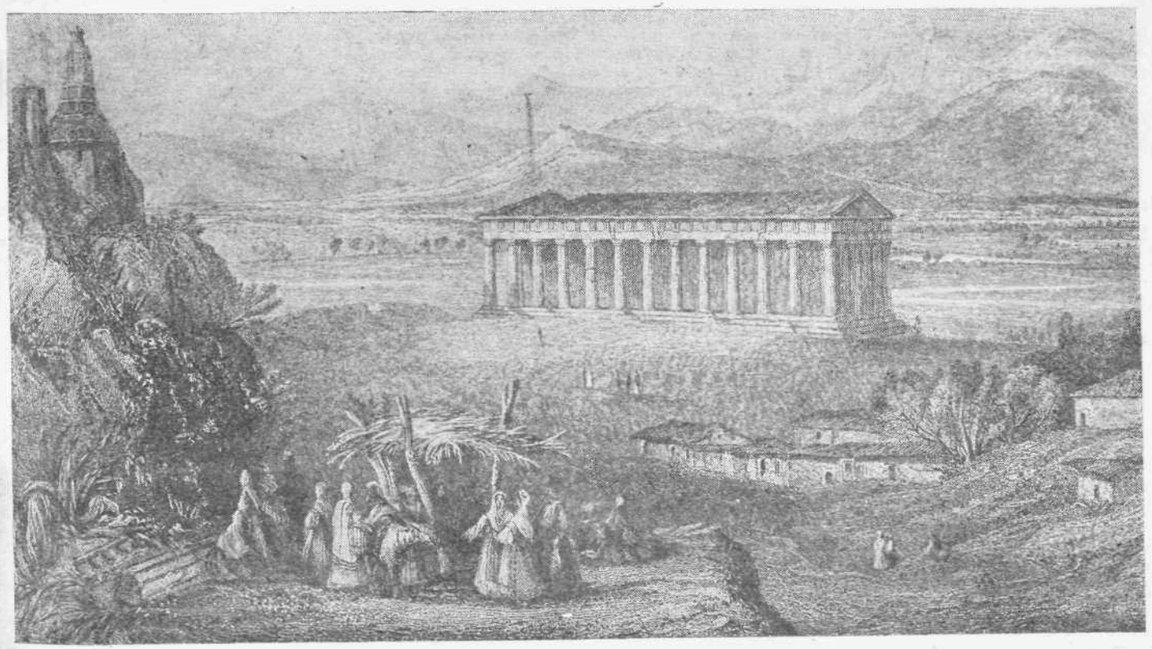

Παλιὰ γκραβούρα τῆς Ἀθήνας μὲ τὸ Θησεῖο ἀπὸ τὸν περιηγητὴ ζωγράφο Ἔρτον.

ΤΟ ΦΟΡΤΗΓΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΤΙΛΛΕΣ

«Ὁ Μάστρο Ἀργύρης μποροῦσε νὰ θαμπώσει καὶ τὸν πιὸ ὀνειροπαρμένο καὶ φαντασιόπληκτο ἀκροατὴ μὲ τὶς ἐξαίσιες περιπέτειες, τὶς ἀτέλειωτες περιπλανήσεις του σὲ θάλασσες, ὠκεανοὺς καὶ χῶρες, ἀνάμεσα κάθε λογῆς ἀνθρώπους, τούτης ἢ καὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης ὑποθετικῆς γῆς».

Διήγημα τοῦ Ἀλκ. Γιαννόπουλου

ΤΟ ΠΛΟΙΟ, ἀγκυροβολημένο πέρα ἀπὸ τὸ μῶλο, βρισκόταν πίσω ἀπὸ δυὸ ἄλλα, ποὺ εἶχανε — αὐτὰ — πλευρίσει στὸ κρηπίδωμα. Ἡ πλώρη του ἦταν στραμμένη πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ τὸ βλέπαμε, σύμφωνα μὲ τὴν καθιερωμένη προοπτική, σὰν ἀκαθόριστο, ἰδεατὸ ὄγκο μέσα σὲ ἀπεριόριστο χῶρο. Ὁ Ἄγγελος παρατήρησε πὼς μήτε τ' ὄνομα φαινόταν μήτε κανένα σῆμα διακρινότανε στὴ θέση του. Εἶχε συχνὰ καταπιαστεῖ μὲ τέτοιες ὑποθέσεις καὶ γνώριζε λεπτομέρειες, ποὺ σπάνια ἀπασχολούσανε ἐμένα. Νόμιζα ἐξάλλου πάντοτε, πὼς ὅλα ἀκολουθοῦν μιὰ τάξη φυσική, ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπ' τὴ συνήθεια, δίχως τὴν ἀνάγκη νὰ ἐλέγχουμε ἐμεῖς τὸ τί πρέπει καὶ τὶ ὄχι. Δὲ θὰ ἀνησυχοῦσα ποτὲ γιὰ τὸν πλοίαρχο, ποιὸς καὶ τί λογῆς ἄνθρωπος ἦταν, ἂν φόρτωνε στὸν τόπο μας ἐμπόρευμα, ἂν τὸ πλήρωμα ἦταν κατάλληλο, ἂν τὸ λιμεναρχεῖο εἶχε βρεῖ κανονικὰ τὰ χαρτιά. Καὶ τέλος γιὰ ὅλα τὰ καθέκαστα, ποὺ τυλίγονται γύρω ἀπ' τὴν ἁπλὴ καὶ συγκεκριμένη εἰκόνα ἑνὸς ξένου φορτηγοῦ, ποὺ εἶναι νὰ φύγει γιὰ τὶς τροπικὲς — ἂς φανταστοῦμε — χῶρες. Εἶχα ταξιδέψει κι' ἄλλοτε — μιὰ πρὸς τὰ ἐδῶ, μιὰ πρὸς τὰ ἐκεῖ — στὴ Μεσόγειο, στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, στὸ Κρητικὸ πέλαγος κι' ἀκόμα στὴν Ἀδριατική, μὲ ξεκάθαρο ὅμως σκοπὸ καὶ γνωστὸ τέρμα, ποὺ ἔκρυβαν τοὺς ποθητοὺς κι' ἀκαθόριστους ὁρίζοντες τοῦ ὀνείρου. Ἀλλὰ κ' ἔτσι ἂν δὲν ἦταν, εὕρισκα πὼς ὅλα πήγαιναν περίφημα καὶ δὲ διέφεραν τοῦτα τὰ ταξίδια μου στὴ θάλασσα, ἀπὸ τ' ἄλλα στὴν ξηρά, μὲ ἀμαξοστοιχίες — ἂς ποῦμε — ποὺ κυλιοῦνται πάνω στὶς καρφωμένες σιδηροτροχιὲς ἢ — στοὺς χαραγμένους δρόμους — μ' αὐτοκίνητα, ποὺ ἀγκομαχοῦν καὶ μουγκρίζουν καθὼς ρίχνονται μὲ τολμηρὲς ταχύτητες «νὰ κατακτήσουν τὴν ἀπόσταση». (Κι' ἂς παραμένει, μετὰ ἀπ' τὸ πέρασμά τους, ἡ ἀπόσταση αὐτή, ἴδια ὅπως πρῶτα)...

— Διόλου παράξενο ἂν δὲ φαίνεται τ' ὄνομα — ἀπάντησα λοιπὸν στὸν Ἄγγελο. Ὅλα εἶναι, πιστεύω, ὅπως πρέπει νὰ 'ναι.

— Γιατὶ πιστεύεις — σχολίασε ὁ φίλος μου — λιγώτερα ἀπ' ὅσα βλέπεις.

Φοβήθηκα μὴ βρεῖ πάλι ἀφορμὴ γιὰ συζητήσεις γύρω ἀπὸ παλιὲς κακοτοπιές. Τοῦτο τ' ἀπόγομα — κι' εἴμαστε στὸ σούρουπο — εἴχανε ἀποφασίσει, κατεβαίνοντας στὸ λιμάνι, ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ ταξίδι μας. Δὲν ὑπῆρχε πιὰ καιρός: ἔπρεπε νὰ συναντήσουμε τὸ «γέρο».

Θὰ σημειώσω ἀμέσως πὼς ὁ «γέρος»— Μάστρο Ἀργύρης λεγότανε — εἶναι τὸ κύριο πρόσωπο τῆς ἱστορίας μου. Θὰ ταν μάλιστα κάτι τὸ μοναδικὸ ἂν δὲν εἶχα τὴ συνήθεια νὰ μπερδεύω τὰ περιστατικὰ τῶν ἄλλων στὰ δικά μου σὲ σημεῖο τέτοιο, ὥστε νὰ μὴν μπορῶ νὰ ξεχωρίζω μετὰ τὰ νήματα γιὰ μιὰ στρωτὴ ἀφήγηση μὲ ξεκαθαρισμένη ὑπόθεση καὶ λογικὴ πλοκή. Μᾶς τὸν εἶχε γνωρίσει ἕνα βράδυ ὁ φίλος μας Δημήτρης Σταγαράκης.

Περπατούσαμε—θυμᾶμαι—ὁ Ἄγγελος κι' ἐγὼ στὴ λεωφόρο Ἀμαλίας, προσπαθώντας νὰ ξετυλίξουμε τὶς φλύαρες σκέψεις μας, ἔτσι ποὺ δένονταν ἀνάμεσα στὶς φουντωμένες πιπεριὲς καὶ στὰ τσαμπιὰ μὲ τὰ κόκκινα γλομπάκια. Αἴφνης εἴδαμε τ' αὐτοκίνητο τοῦ Σταγαράκη. Εἶχε σταματήσει πλάϊ μας, λὲς πάνθηρας ποὺ ἐρχόταν νὰ ξαπλώσει, ἡσυχασμένος καὶ γαλήνιος, μπρὸς στὰ πόδια μας. Ὁ Δημήτρης μᾶς χαιρέτησε καὶ δὲν προφέραμε λέξη. Μᾶς προσκάλεσε, καὶ δὲ βρήκαμε τὴν ἑτοιμότητα νὰ ἀρνηθοῦμε. Πήραμε — σιωπηλοὶ — τὴ μεγάλη εὐθεῖα λεωφόρο πρὸς τὴ θάλασσα, ἀκολουθήσαμε τὸν παραλιακὸ δρόμο, γιὰ τὸ Νέο Φάληρο, τὴν κορνίζα ἔπειτα τῆς Καστέλας καὶ καταλήξαμε στὸ Τουρκολίμανο, ἀπ' ὅπου — μετὰ τὴν ἀπαραίτητη, ὅπως μᾶς ἐξήγησε ὁ ὁδηγός μας στάση, γιὰ νὰ ποῦμε δυὸ λόγια τσιμπώντας κάτι — θὰ ξεκινούσαμε πάλι γιὰ τὴν ἐπιστροφή. Μπρὸς στὸ Δημήτρη Σταγαράκη εἴμαστε κι οἱ δυό, ὁ Ἄγγελος κ' ἐγώ, σὰ μουδιασμένοι, ἢ καλλίτερα συνεσταλμένοι, θύματα τῆς ἀκαθόριστης δειλίας ποὺ γεννάει τὸ ἀντίκρισμα ἑνὸς προνομιούχου ἀνθρώπου ποὺ ὁ ἴδιος ἐαίρει πόση εἶναι ἡ ἐπιβολή του καὶ μπορεῖ νὰ ἑκτιμάει μ' ἀρχοντιὰ τὴν ἀναγνωρισμένην ἐπιτυχία του. Γιατὶ ὁ Δημήτρης Σταγαράκης — εἶναι γνωστὸ — πάντοτε καὶ σ' ὅλα εἶχε πετύχει. Ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν ὅσων πολεμᾶνε μὲ τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα νὰ κατακτήσουνε τὴν ἐκτίμηση τῶν πολλῶν. ὁ Σταγαράκης ἦταν ἀκριβῶς ἀπ' τοὺς λίγους ποὺ χανε βρεῖ τὸ σωστὸ δρόμο. Ὡστόσο, παρ' ὅλες τὶς διαδόσεις γιὰ μιὰ τάχα ποράλογη ὑπεροψία του, πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς ἀντικρυ σὲ μένα καὶ τὸν Ἄγγελο, ἢ — προτιμότερο — τὸν Ἄγγελο καὶ μένα, ὁ ἀξιόλογος αὐτὸς ἄνθρωπος ἔδειχνε πάντα ἐξαιρετικὴ προσήνεια, μιὰ φιλικὴ διάθεση δίχως ἴχνος προσποίησης, λεπτὸς στοὺς τρόπους καὶ τὶς ἐκφράσεις περισσότερο ἀόμη ἀπ' ὅσο ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ νὰ μὴ σκιαστεῖ ἢ ὄχι καὶ πολὺ πρωτόγονη εὐθυξία μας. Ἄσχετο τώρα ἂν στὴ συνομιλία του (τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ τότε, ποὺ καθίσαμε οἱ τρεῖς ἄκρια - ἄκρια, κοντὰ στὴ θάλασσα) συνήθιζε μὲ κάποιαν αὐταρέσκεια νὰ πετιέται ἀπὸ τόνα θέμα σ'ἄλλο, γιὰ νὰ μπορεῖ ἄνετα — νομίζω — νὰ προβάλλει μὲ μαγικὴ τσχύτητα τὶς ἐκλεκτικὲς πάντα τελευταῖες πληροφορίες του. Ἀρέσκονταν ἐπίσης σὲ κρίσεις καὶ σὲ γνῶμες γύρω ἀπὸ ξένους (οἱ δικοί μας δὲν τὸν ἐνδιέφεραν) σὰν τὸ Lawrence, τὴ Woolf, τὸ Huxley, τὸν Kafka, τὸν Kierkegaard, τὸν Ὅσιο Αὐγουστῖνο, τὸ Sar Peladan, τὸν Picano, τὸν Eliot, ἢ — γιὰ νὰ δώσω πιὸ ἔντονη τὴν ἐντύπωση, ποὺ προκαλοῦν συχνὰ σ' ἄνθρωπο ἀπληροφόρητο, οἱ ξαφνικὲς συσχετίσεις — τὸ Fildey, τὸν Katowiki, τὸν Peter Fow καὶ τὸν — ἂς ὑποθέσουμε — περίφημο Thartowilde. Τὸ εὐτύχημα εἶναι πὼς ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ποὺ λέω, φτάσαμε γρήγορα ἀπὸ φράση σὲ φράση, στὰ μακρυνὰ ταξίδια καὶ μὴ θέλοντας ἴσως ν' ἀναφέρει πιὰ ὁ φίλος μας ἀπροσδόκητους ξένους κάλεσε ἀπὸ μιὰ συντροφιὰ ψαράδων, ποὺ βρισκότανε σ' ἄλλο τραπέζι λίγο παρέκει, τὸ «γέρο». Ὁ Μάστρο Ἀργύρης μποροῦσε νὰ θαμπώσει καὶ τὸν πιὸ ὀνειροπαρμένο καὶ φαντασιόπληκτο ἀκροατὴ μὲ τὶς ἐξαίσιες περιπέτειες, τὶς ἀτέλειωτες περιπλανήσεις του σὲ θάλασσες, ὠκεανοὺς καὶ χῶρες, ἀνάμεσα σὲ κάθε λογῆς ἀνθρώπους, τούτης ἢ καὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης ὑποθετικῆς γῆς. Τὴ φράση αὐτὴ τὴν τόνισε μὲ τρόπο ὁ Σταγαράκης, δίχως καμιὰ πρόθεση παραδοξολογίας, μὲ τὴν παρατήρηση μονάχα πὼς ὁ καθένας μας ἔχει ξεχωριστὴν ἀντίληψη τοῦ κόσμου, ὁλότελα ὑποκειμενική. Πὼς ὁ «γέρος», τύπος παληοῦ ναυτικοῦ, ἦταν πραγματικὰ ὁ περίφημος ἄνθρωπος, ποὺ μᾶς ἔλεγε ὁ φίλος μας, τὸ δεχτήκαμε μὲ προθυμία. Ἄρχιζε νὰ σκοτεινιάζει· ἡσυχία ὁλόγυρα· κλεισμένη ἡ θάλασσα μπροστά μας.

ΟΛΕΣ οἱ ἀλήθειες εἶναι ἀλήθειες: Δεχόμαστε γαλήνιοι ὄχι μόνον τοῦ Δημήτρη Σταγαράκη τὶς φαντασίες ἀλλὰ καὶ τὸ μαγικὸ χαλὶ τοῦ Ἀλαντὶν ποὺ θάστρωνε στὰ πόδια μας ὁ πολυταξιδεμένος ναυτικός.

— Μάστρο Ἀργύρη — τοῦ εἶχε πεῖ γιὰ μᾶς ὁ συγγραφέας· (γιὰ τὸ γνωστὸ συγγραφέα Σταγαράκη γράφω τόσην ὥρα) — ὁ φίλος ἀπ' ἐδῶ εἶναι ἐπιστήμονας (κι ἔδειχνε ἐμένα) κι ὁ κύριος (ἔδειχνε τὸν Ἄγγελο)

— Τοῦ λόγου του, τὸν ξαίρω — διέκοψε ὁ γέρος.

— Μὲ ξαίρεις;

— Δὲν πᾶνε πολλοὶ μῆνες. Μὲ τὴ Φωτεινή. ἀπ' τὸ Πορτάντεν...

— Τὸ Port Anden.;

— Ἔτσι θά' ναι — ὑποστήριξε ὁ Σταγαράκης μὲ σοβαρότητα ποὺ μὲ κλόνισε.

Δὲ μίλαγαν βέβαια γιὰ μένα καὶ παρ' ὅλη τὴ στενὴ φιλία καὶ τὴν καθημερινὴ σχεδόν, ἀπὸ καιρό, συναναστροφή μου μὲ τὸν Ἄγγελο, διόλου παράξενο νὰ μὴ γνώριζα ὁρισμένα περιστατικά του. Ὁ Ἄγγελος ἐντούτοις ἐπέμενε ἀκόμη.

— Στὸ Port Anden δὲν ἐπῆγα. Μήτε ποτὲ ἐγύρισα ἀπ' ἐκεῖ.

Ὁ ναυτικὸς χαχάνισε σιγανὰ καὶ κούνησε συγκαταβατικὰ τὸ κεφάλι.

Ἀκολούθησε ἀνάμεσα στοὺς τέσσερίς μας σιωπή, ὡς ποὺ νὰ γιομίσει τὸ καινούργιο ποτήρι, ποὺ χε φέρει στὸ μεταξὺ τὸ παιδὶ τῆς τυβέρνας. Ὅλοι μας κοιτάγαμε τοῦτο τὸ ποτήρι — στὸ μισόφεγγο — δίχως ἴσως νὰ τὸ βλέπουμε. Ὁ λαμπτῆρας ἦταν παράμερα. Στὶς σκιὲς γύρω, θὰ βρίσκονταν σωριασμένα ὅλα τὰ ὅσα εἶχε ὡς τώρα μαζέψει ὁ γέρο ναυτικός. Σὰ σήκωσε τέλος τὸ χέρι νὰ πιεῖ, εἶπε στὸ Σταγαράκη:

— Τὰ ἴδια ἔλεγες κι ἐσύ.

— Ἐμεῖς οἱ δυὸ — ἐξήγησε ὁ συγγραφέας — προτοῦ γίνουμε καλοὶ σύντροφοι σὲ τούτη τὴ γωνιά, σ' αὐτὸ μάλιστα τὸ τραπεζάκι μὲ τὸ πιοτὸ μπροστά μας, τὸ ψαράκι, τὴν ὄμορφη βραδυὰ καὶ τὰ γρὶ-γρὶ ἐκεῖ κάτω, εἴχαμε γνωριστεῖ σὲ ξωτικὲς πολιτεῖες, στὸ ἀρχιπέλαγος, στὸν ὠκεανό, σ' να νησί. . . στό. . . στή. . .

— Στὴ μμμμτρα. . .

— Στὴ. . . μμμμτρα ἢ. . . ;

— Ὄχι: στὴ. . . μμμμτρα.

— Ναί, ἐκεῖ. Κι ἀφῆστε τὶς περιπέτειες, τὰ ναυάγια, τὶς ζοῦγκλες, τὶς χίμαιρες καὶ τὰ θηρία. . .

Ἡ εἰκόνα ἦταν ἐλκυστική. Ἤμουνα τώρα βέβαιος καὶ γιὰ τὴν περίεργη σύμπτωση τοῦ ταξιδιοῦ ἀπ' τὸ Ἄντεν, ποὺ ἀρνιότανε ὁ Ἄγγελος.

—Χρόνια φεύγω κι' ἔρχουμαι—ψιθύρισε ὁ Μάστρο-Ἀργύρης. Τὸν κόσμο τὸν γύρισα φαρδιὰ-πλατιά, ἀπὸ πάνου ὡς κάτου, ἀπ' ἐδῶ κι ἀπ' ἐκεῖ. Τόσα εἶδα καὶ γνώρισα, ποὺ δὲν εἶναι πιὰ τίποτα νὰ πῶ...

Ὄχι, δὲν ἦταν ἀγυρτεία καὶ προσποίηση. Ἔνοιωθα σὰ μιὰ λύτρωση, μιὰ εἰλικρίνεια στὰ λόγια του. Ἔσβυνε ἡ κουραστικὴ προβολὴ ἀπ' τὰ συνηθισμένα. Ἦταν μιὰ προσπάθεια ν' ἀνοιχτοῦν στὰ μάτια μας καὶ τὴ φαντασία μας οἱ πύλες τοῦ ὀνείρου. Γινόταν ὁ πλοηγὸς ποὺ θὰ ὁδηγοῦσε τὸ καράβι τῆς ἀπόδρασής μας. Ἔξω ἀπὸ τὰ νεκρὰ νερὰ· κεῖθε ἀπ' τὸ ξεφτισμένο «μεράκι» (ποτήρι, ζεστὴ μαρίδα, τσιγάρο, σαλατίτσα, μουρμουριστὸ χιλιοπατημένο ἀσυνάρτητο τραγούδι).., Χαρούμενα μᾶς ἔσερνε στ' ἀνοιχτά. Κι ἀλήθεια, τὶς ἀναζητᾶμε, τὶς πιστεύουμε στιγμὲς-στιγμὲς τοῦτες τὶς ἱστορίες, ψεύτικες ἢ ἀληθινὲς κατὰ τὸ ποιὸς τὶς λέει, γιὰ ναυάγια, χαμένα νησιά, γιὰ πείνα καὶ δίψα πάνω σὲ σχεδίες, γιὰ φλεγόμενα πλοῖα, γιὰ πειρατεῖες καὶ χαμούς... Ταξίδια μὲ φορτηγά, ποὺ ἔχουν πλήρωμα ἀπὸ Κινέζους καὶ μεταφέρουν φορτίο ἀπαγορευμένο. Νύχτες ἀκινησίας σὲ θάλασσες, ποὺ δὲν ὑπάρχουν σὲ χάρτες ναυτικούς... Πήγαμε κρυφὰ νὰ βροῦμε βουλιαγμένους θησαυρούς... Τὸ πλοῖο φάντασμα, τὸ θαλάσσιο φίδι, τὰ νησιά, ποὺ ξάφνου καταποντίζονται... Πολιτεῖες χαμένες στὸ βυθό. Ἀναδύονται—ἀόρατες—νὰ μαζέψουν ἥλιο κι οὐρανό. Μύθοι. Παραδόσεις. Ἀτλαντίδες. Αὐγὲς τοῦ Νότου. Παγωμένες κοινωνίες ἀπὸ πιγκουίνους στὴ Γῆ τοῦ Πυρός. Τηλεβόες στὸν ὠκεανὸ διαλαλοῦνε τὶς περιπέτειές μας στὴ χώρα τῶν Λαιστρυγόνων, στοὺς σταύλους τῆς Κίρκης, στ' ἄντρο τοῦ Πολυφήμου. Καὶ νὰ ἀκοῦστε τὶς πλοκὲς τοῦ De Fõe, τοῦ Poe, τοῦ Verne, τοῦ Conrad καί τοῦ δικοῦ μας Δημήτρη Σταγαράκη... (Καραβια ἱδρωμένα, κουρασμένα, βαριὰ ἀπὸ ἀρώματα κι ἀπὸ ποτά, κουβαλοῦν γυναῖκες, ὡς τὰ διωγμένα κίτρινα πελάγη, ὅπου περιμένουν ἄρρωστοι ἀπὸ ἀπόγνωση, δψασμένοι γιὰ σάρκα, Μαλαίσιοι πειρατές...)

... Οἱ πάγοι τῆς Ἀλάσκας. Τὸ Μαελστρούμ. Οἱ καννίβαλοι μὲ μονόξυλα (ἄνθρωποι ποὺ μοιάζουν τὰ ξόανά τους)... Τὸ χρυσάφι ἀλαλάζει στιλπνὸ στὴν ἄμμο ποταμιῶν, ποὺ σέρνονται σὰν κιτρινομαβιὲς κορδέλλες, σ' ἕνα γιαλένιο τοπίο. Φοινικόδενδρα. Σημαντῆρες σὲ μαῦρα λιμάνια. Δάση ἀπὸ ξάρτια. Καραβάνια στὴν ἔρημο. Κοχύλια. Παναμαϊκὲς σημαῖες. Τάμ-τὰμ στὴ ζούγκλα ἀνάμεσα σὲ πυκνὲς κληματσίδες. Καταιγίδες. Τυφῶνες. Ἡ θάλασσα τῶν σαργασῶν. Κι ἕνα μπὰρ στὴν Kahuhu... Ἕνα μπὰρ στὴν Kahuhu...

... Προσπαθεῖς νὰ πιάσεις μιὰν ἀρχή. Ἴσως ὁ γέρος θάχε κάποιο δικό του τρόπο ν' ἀφηγιέται. Οἱ κινήσεις του, τὸ πρόσωπό του, οἱ μορφασμοὶ θὰ πλουτίζουν τὶς εἰκόνες του. Κι εἶναι κι ἡ στιγμὴ κι ἡ ἁπαλὴ μαγεία της... Κι ἡ φαντασία μας, κι ἡ φαντασία τοῦ φίλου συγγραφέα...

—Ναί, Ἄγγελε — σκέφτηκα. Ταξίδεψες στὸ Ἄντεν. Ὅπως ὅλοι ἐμεῖς ποὺ φεύγουμε γιὰ ξένες χῶρες. (Θυμᾶσαι τὸν παλιὸ καιρὸ ποὺ λέγαμε γιὰ τὸ Παρίσι; Τὸ χειροπιαστό, σχηματοποιημένο, πασίγνωστο Παρίσι; Χιλιοτυπωμένα, χιλιοπατημένα κατατόπια. Τὰ βρίσκεις μέσα σ' ὅλους τοὺς ὁδηγοὺς γιὰ ταξιδιῶτες, σ'ὅλες τὶς διαφημίσεις, σ' ὅλα τὰ εἰκονογραφημένα τουριστικὰ φυλλάδια. Ὁρισμένα δρομολόγια. Μυριάδες φῶτα· μυριάδες ἄνθρωποι. Ἀποσκευές, φωνές, ξενοδοχεῖα, σταθμοί, κλίμακες, πινακίδες, αὐτοκίνητα. Ἀγριοκασταναιές. Ἀναρίθμητα χέρια καὶ πόδια σὲ κίνηση. Soure. Quartier Latin. Montparnase. Bois de Boulogne—μιὰ κούραση τσακίζει τὰ λόγια μας, ἀπαυδησμένα πιὰ νὰ λένε. Ἦσαν καὶ οἱ λίμνες τὶς Ἐλβετίας—θυμᾶσαι—ὅπως τὶς ζωγραφίζουν μὲ ρόδινα, ἄσπρα, γαλάζια χρώματα καὶ γύρω ὁλόγυρα βουνά. Τὰ ἴδια αὐτὰ βουνά, τὰ σέρνανε μαζί τους μὲ σχοινιὰ οἱ ὀρειβάτες καθὼς σκαρφαλώνανε πρὸς τὸν οὐρανό. . . Πειραιᾶς - Μασαλία μὲ τὸν Ὠρίωνα—8000 τόννοι. Ἡ τὸ «Orient-Express»: Ἀθήνα—Βελιγράδι—Βενετία—Μιλάνο. Ἀλλαγὴ στὴ Domodonola. . . Ἀφετηρία: γωνία Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὸ τέρμα (σὰν νὰ μὴν ἦταν πιὰ ἀνάγκη νὰ φύγουμε) τὸ φέρναμε μαζί μας. . . Τουριστικὸ καραβάνι. Ὥρα ἀναναχώρησης· ὥρα ἄφιξης. Restaurant. Ὁ ὁδηγὸς στὸ λεωφορεῖο. Ἐπισκέψεις στὰ μνημεῖα, στὰ μουσεῖα, στὰ φημισμένα κέντρα. Τιμὲς ὡρισμένες, κι' ἀκαθόριστο κάτι σὰν ἀηδία κι' ἀνία. . .(Ἴσως νὰ κρυβότανε κι ἐδῶ μιὰ ὑποσυνείδητη, προαιώνια ἐπιθυμία, ποὺ σέρνεται στὸ αἷμα μας. Ὑπῆρχαν πάντοτε γυναῖκες στὰ sleepings, αἰνιγματικὲς σκιὲς στοὺς διαδρόμους τῶν ξενοδοχείων, στὶς γέφυρες καὶ στὰ καρὲ τῶν πλοίων. Φαντάσματα ἀπ' τὶς δίδυμες ψυχές μας. Καὶ τὸ κορμί, ἡ κνήμη, τὸ στῆθος καθὼς αὐτὴ ἀνάσαινε. (Κυβέλη; Ἀστάρτη; Ἐλένη; Βεατρίκη; Φερνάντα; Ἰουλέττα; Ἐλβίρα; ἢ ἁπλούστερα κυρία Μποβαρύ;) Ὡστόσο ζητούσαμε καὶ τότε τὸ ἄγνωστο ποὺ δὲ φανταζόμαστε δίχως πραγματικὲς ὧρες ἄφιξης ἢ ἀναχώρησης. Τὰ πλοῖα νὰ φεύγουν χωρὶς πυξίδα καὶ τὰ τραῖνα νὰ γλυστρᾶνε—φωτισμένα—δίχως σταθμούς. Μέσα σ' αὐτά, διαλυμένα, διάχυτα, ἀμφίβολα, ἀκαθόριστα νὰ περνᾶνε—σὲ διάρκεια μονάχα—χρώματα, κύματα, ἦχοι, σύρματα, σύραγγες. βουνά, πολιτεῖες, δέντρα, ἄνθρωποι ἀκίνητοι μὲ σηκωμένα τὰ χέρια γιὰ χαιρετισμό. (Μιὰ μορφή, θὰ ζήταγε ἐπίμονα νὰ σταθοῦμε. Μιὰ γυναῖκα ἀγκυλωμένη στὴ γρήγορη ἀχτίδα ἑνὸς μεγάλου ἠλεκτρικοῦ λαμπτῆρα θὰ μὲ προσκαλοῦσε νὰ κατέβω. Θὰ πλησίαζα σιωπηλὸς καὶ θὰ μέναμε ἔτσι ἀποκρυσταλλωμένοι γιὰ πάντα. Μνημεῖο γλυπτὸ κάποιου σταθμοῦ μὲ μιὰ χρυσῆ πιναχίδα στὰ πόδια μας «Αὐτοὶ ποὺ φεύγουν».. .Μιὰ στάση στὸ χρόνο. (Ὁ χρόνος εἶναι κάθε τί, ποὺ πέρασε, ποὺ τέλειωσε κι ἔμεινε γιαὐτὸ παντοτινό..) Ποιὸς ξαίρει πῶς ἔφτασε τώρα. ὁ γέρο ναυτικὸς στὴν πλαστικὴν ἱκανότητα νὰ δίνει σχῆμα καὶ διάσταση στὶς μορφὲς καὶ στοὺς χώρους, ποὺ πλέκονται στὶς φανταστικὲς του ἱστορίες. . .

— Ἤρθαμε — λέει — ἀπ τὸ Πορτάντεν στὸν Πειραιᾶ. Θὰ σοῦ πῶ γιὰ τὸν καπετὰν Καβούρη. . . γιὰ τὸ καΐκι τοῦ Λύκου.

— Τὸ καΐκι τοῦ Λύκου — βεβαιώνει ἥσυχος ὁ Σταγαράκης.

— Ναὶ — θέλησα νὰ προσθέσω κι ἐγώ, ἀλλὰ ὁ Μάστρο Ἀργύρης ἀδιαφοροῦσε. Νομίζω πὼς ἔχω ἀρκετὰ ἀπ' τὰ χαρίσματα ποὺ πλουτίζουν ὅσους προσπαθοῦν νὰ φύγουν, ἱππεύοντας ἕναν ὁποιοδήποτε Πήγασο, ὅσο κι ἀχαμνό. Ζητοῦσα νὰ βοηθήσω μὲ τὴ φαντασία τὴ δικιά μου τὴ φαντασία τῶν ἄλλων, προσπαθώντας μάλιστα νὰ προσπεράσω ποῦ καὶ ποῦ, νὰ ὁδηγῶ ἐγὼ στὸ ἀχνόθαμπο, τὸ ἐξαίσιο παιγνίδι. Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως τοῦ γέρου νὰ μὲ κρατάει στὸ περιθώριο, ἄρχιζε νὰ μὲ σπρώχνει στὸ χλευασμὸ καὶ στὴν παγερὴ περιοχὴ τῆς ἄρνησης. Ὁ Μάστρο Ἀργύρης κινοῦσε τώρα ἀφηρημένος τὸ κεφάλι καὶ κοίταζε τ' ἀδειανὸ ποτήρι σὰν κάτι νάχε ταράξει τὴν ἐνδόμυχή του βεβαιότητα.

— Ποῦ νὰ ξαίρεις τὸ Λύκο... μουρμούρισε σὲ λίγο καὶ δὲν πρόσθεσε τίποτε. Μείναμε ἀρπαγμένοι στὴ σιωπή του αὐτή — τὴ δίχως περιεχόμενο — ποὺ γινόταν ἔτσι ὅριο ἀνάμεσα στὸ παραμύθι καὶ τὴ δικιά μου ἀδημονία. Ἔπειτα ἀπὸ τὸ τρίτο κρασὶ ὡστόσο τὰ βαρειὰ σύννεφα φύγανε καὶ βρήκαμε πάλι τὸ δρόμο γιὰ τὶς ἄκρες τοῦ κόσμου. Τότε ἀκριβῶς μᾶς εἶπε ὁ Μαστρο - Ἀργύρης γιὰ ἕναν ἄλλον καπετὰν Λύκο, μακρυνό, καὶ γιὰ τὸ «Ἁγία Βαρβάρα», τὸ παλιὸ καὶ σάπιο, ἐξήντα καὶ πάνω χρονῶν φορτηγὸ — πρώην Christobal. Ἔτρεζε ἀπὸ τὰ ξάρια ὡς τὴν καρίνα. Σωστὸ σαράβαλο γιὰ διάλυση, σειώνταν ὁλόκληρο, ξεκάρφωτο — θαρρεῖς δεμένο μὲ σχοινιὰ — γιὰ νὰ κρατιέται τὸ σουλοῦπι του. Χαμένο, βουλιαγμένο πρὶν ξεκινήσει, κατόρθωνε κάθε φορὰ φεύγοντας ἀπὸ λιμάνι, μὲ χίλια δυὸ μπερδέματα τοῦ καπετάνιου, νὰ πιάσει ἄλλο λιμάνι. Κάποτε, ὅπως κι ἔπρεπε, τέλειώσε πάνω σ' ἕνα βράχο στὰ νησιὰ τοῦ Σολωμῶντος. Ἕνα ξερονῆσι ἦρθε μιὰ νύχτα κατεπάνω του, καθὼς τὸ πλήρωμα πάλευε ἐνάντια στὰ ρεύματα, ποὺ σχίζουν τ' ἀρχιπέλαγος, ἐκεῖ, σὰν ἀμέτρητα ποτάμια.

— Ὅταν μὲ χίλια βάσανα βγῆκαν ὅλοι στὴ στεριά, διηγιέται ὁ γέρος. βρῆκαν πὼς λείπαμε δυό.

— Πνιγμένοι;

— Ὄχι. Μᾶς ἐγκατέλειψαν.

— Σᾶς, ποιούς;

— Ἐμένα καὶ τὴ γυναίκα, χαχάνισε.

Μιὰ παγερὴ αἴσθηση τάραξε τὴν ἡσυχη στιγμὴ Κοίταζα ἀπορώντας τὸ φίλο συγγραφέα, ποὺ ἄκουγε ἀτάραχος. Ὡστόσο κι αὐτὸς ἀκόμα,συγκαταβατικός,παρατήρησε.

— Δὲ μοῦ τὴν εἶπες τούτη τὴν ἱστορία Μαστρο Ἀργύρη.

— Σοῦ τὴν εἶπα. Ὅλα τὰ 'χω πεῖ, διαμαρτυρήθηκε ἐκεῖνος.

Μείναμε ὥς τρία μερόνυχτα μονάχοι στὸ ρημάδι δίχως φόβο καὶ δίχως νὰ νοιαστοῦμε γιὰ πολλά. Τὸ σαράβαλο κρατοῦσε. Εἴχαμε τροφὴ καὶ ροῦμι. Πηγαινοερχόμουνα σὰν ἀρκοῦδι καὶ φρόντιζα γι αὐτήν. Μιὰ ξένη... Μιᾶς ἄλλης ράτσας...

— Κινέζα ἴσως... κρεολή; βοήθησε ὁ Σταγαράκης.

— Αἴ, ναί. . ἀπ' τὴ Χιλή... Πᾶνε χρόνια καὶ χρόνια. Ἐρχόμαστε ἀπ' ἐκεῖ.

Ἡ σκηνοθεσία ἄλλαξε. Ἡ φυσιογνωμία καὶ τὸ κωμικὸ σχῆμα τοῦ γερο-ανθρωπάκου ἐξαφανιζόταν στὴν προβολὴ ἑνὸς κινηματογραφικοῦ ἤρωα. Τ' ἀστέρια πέφτανε στὰ ἀνήσυχα νερὰ τοῦ ἀρχιπελάγους. Τὸ ναυαγισμένο σαράβαλο κλονιζόταν καθὼς δέρνονταν στὸ βράχο του τὰ κύματα. Οἱ δυὸ — αὐτὸς κι ἡ κρεολὴ — περιμέναν σὲ μιὰ γωνιά, ἀναποφάσιστοι, ἔτσι ποὺ μπερδεύτηκαν τὰ μέλη τους. Ποῦ καὶ πότε πίνανε ροῦμι. Τὴ νύχτα ἕνα διάχυτο βουητό. Τὴ μέρα ὁ ἥλιος φαινόταν κρεμασμένος σ' ἕναν ἀναποδογυρισμένο ὁρίζοντα ποὺ θυμματιζόταν στὰ σπασμένα κατάρτια τοῦ πλαγιασμένου πλοίου... Ὡστόσο ὁ κωμικὸς γερο-ανθρωπάκος δὲ μπορεῖ νὰ ὁλοκληρώσει τὴν ἱστορία του. Δίχως ὕφος δὲν κατόρθωσε νὰ δόσει πλοκὴ στ' ἁπλὸ περιστα-

κὸ πού τάχα πονηρεύτηκε. Προσπαθῶ νὰ μαντέψω. Κάποιος, σ' ἕνα ξωτικὸ λιμάνι—στὴ Χιλὴ ἴσως—εἶχε ἐμπιστευτεῖ στὸ ναύτη 'Αργύρη, ποὺ φευγε μὲ τὸ «Ἅγια Βαρβάρα», τὴ γυναῖκα.

— Τὴ λένε Γιωσηφίνα (εἶναι συνήθεια νὰ λένε Γιωσηφῖνες τὶς κρεολὲς) καὶ πρέπει νὰ φύγει ἀπ' ἐδῶ. Τὰ χαρτιά... οἱ ἀρχές... Καὶ τὴν περιμένει ὁ 'Αρμάνδος 'Ιούλιος Κάπουα. Θὰ μάθεις ποιὸς εἶναι ὁ 'Αρμάνδος 'Ιούλιος Κάπουα, στό... σκὴ Ταρακαρακάουα.

— Καλὰ—ἀπαντάει ὁ ναύτης—θὰ φροντίσω ὡς ἐκεῖ...

Ἔτσι ἔγινε... Βλέπω ὅμως πὼς κανεὶς δὲν ξαίρει τίποτε. Οὔτε ὁ Δημήτρης Σταγαράκης.

— Μοῦ θύμισες—λέει αὐτὸς στὸ γέρο—τὶς τρεῖς κοπέλλες ποὺ ἀγοράσαμε μαζὶ ἐκεῖ κάτου. Τὴ μιὰ—ἐξηγάει σὲ μᾶς—τὴν πετάξαμε στὸ Γιάν-Τσέ, γιὰ νὰ μὴ μοιρολογάει· Τὴ δεύτερη, τὴ χάσαμε. Ἔμαθα ἀργότερα πὼς ἄνοιξε ἀτελιὲ γιὰ μόδες στὸ Λονδίνο. Τὴν Τρίτη, τὴ Λη-λεῖλά, τὴν εἶχα μαζί μου ὥς τὸ περασμένο Σάββατο.

— Χμ!

— Τὴ μελαχροινή, μὲ τὰ πράσινα μάτια. Σερνόταν πλάϊ μου σὰ σκιά.

Ὁ Ἄγγελος ξαφνιάστηκε.

— Λη-λεῖλὰς εἶπες.

— Στὸ μεταξὺ ἐγκλιματίστηκε καὶ τὴ μετονόμασα Φωφώ. (Στὸ γέρο) Μὰ ἤθελα νὰ σοῦ πῶ γιὰ τὸν Πολικὸ ἀστέρα.

— Τὸν Πολικό;

—'Αστέρα. Τὸν καπετὰν Stevenson... Τὸ Μαλτέζο μὲ τὸ θηρίο...

Ὁ Μάστρο 'Αργύρης κούναγε τὸ χέρι.

— Τὸ θηρίο—μᾶς ἐξήγησε ἀμέσως ὁ Σταγαράκης—ἦταν μικρή, βρώμικη καγκουρώ. Ἕνα κακομοιριασμένο ψοφίμι, ποὺ σερνε δεμένο μ' ἁλυσσίδα μαζί του ὁ Μαλτέζος, νὰ τὸ πουλήσει σ' εὐρωπαϊκὸ λιμάνι... Λοιπὸν ὁ Πολικὸς 'Αστέρας, Μάστρο 'Αργύρη, βρίσκεται ἐδῶ.

—'Εδῶ;

—'Απὸ προχτές. Μαῦρο σὰν τότε. Κι ὁ καπετὰν Stevenson...

—Ὄχι δά!

— Ναί, ὁ Stevenson...

'Ο γέρος ἀνατινάχτηκε. Μιὰ ἔκπληξη ἀλλόκοτη, μιὰ ἀπέραντη ἀπορία ἦταν τώρα στὰ βαθουλωμένα μάτια του, στὶς κινήσεις τῶν χεριῶν του, ποὺ ἁπλώνονταν λὲς δείχνοντας γύρω καὶ ρωτώντας συνάμα.

—'Ο Stevenson;

—'Ο ἴδιος.

—'Αδύνατο, ἀδελφέ μου!

— Γιατί;

— Αὐτὸν τὸν κρέμασαν!. Τὸν κρέμασαν, σοῦ λέω.

Κοίταξε τὸ ποτήρι του πάλι γιομᾶτο καὶ πῆρε ἀπόφαση. Ἤπιε γρήγορα, χτύπησε τὴν παλάμη στὸ τραπέζι καὶ σηκώθηκε ἀπότομα νὰ φύγει.

— Δὲν τὸ πιστεύω, πρόσθεσε.

— Στάσου νὰ ἐξηγήσω.

—Ὄχι: δὲν τὸ πιστεύω. Εἶχε τραβηχτεῖ δυὸ τρία βήματα. Χαιρέτισε.

— Γειά σου—ἀπάντησε σοβαρὸς ὁ Σταγαράκης. Περίμενε ν' ἀπομακρυνθεῖ ὁ ναυτικός, κι ἔπειτα σὲ μᾶς:—'Ο Πολικὸς 'Αστέρας δὲν ὑπάρχει, κι' οὔτε ὁ Μαλτέζος μὲ τὸ θηρίο. Κι οὔτε, φυσικά, ὁ καπετάνιος Stevenson...

ΑΥΤΟΝ τὸν ἄνθρωπο λοιπὸν ἤτανε νὰ συναντήσουμε κεῖνο τὸ δειλινὸ ἐγὼ κι ὁ Ἄγγελος, ἀφοῦ πρῶτα εἴχαμε δεῖ τὸ φορτηγὸ γιὰ τὶς 'Αντίλλες.

Μάλιστα: ἦταν νὰ φύγουμε γιὰ τὶς 'Αντίλλες. Δὲν μποροῦσαμε νὰ μένουμε πιὰ σὲ στενὸ χῶρο, μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ μετρᾶμε τὰ βήματά μας ἀπὸ δρόμο σὲ δρόμο, μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, ὡσὰν προορισμός μας νάταν νὰ καταχώνουμε μέσα μας τὴν πνοή, τὸ φῶς, τὸ σκοτάδι, τὴν κίνηση, τὸν ἀχό, τὴν ψυχὴ τῆς ἀτάραχης πόλης. Θέλαμε νὰ μεταφέρουμε ἀλλοῦ τὴν ἀπορία μας: Νὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι γύρω μας ὄχι ὅπως ἐτοῦτοι, οἱ γνωστοὶ ἄγνωστοι, ποὺ ἀνταμώνουμε τώρα, ἀλλὰ ξένοι ποὺ θὰ μᾶς δέχονταν καὶ καὶ θὰ μᾶς ἔβλεπαν σὰν ξένους. 'Εδῶ εἴμαστε βέβαιοι γιὰ τὴν ὁμοιότητα, τὴν τρομακτικὴν ὁμοιότητά μας μὲ τοὺς ἄλλους.

Κουρασταίναμε πιὰ νὰ σερνόμαστε μεταμφιεσμένοι ἀνάμεσα σὲ μεταμφιεσμένους. Μονάδες σ' ἕνα σύνολο ποὺχει, μονάχα αὐτό, τὸ δικό του σκοπὸ καὶ τὴ δικιά του ἱκανοποίηση. Ὄχι, δὲν εἶναι ἀνταρσία τοῦτη ἡ λαχτάρα νὰ πάρεις τὶς θάλασσες ἢ ἔστω τὰ βουνά, ν' ἀλλάξεις τὴν πορεία, νὰ δώσεις μιὰ νέα στροφή, νὰ προχωρήσεις σὰν πρωτοπόρος γιὰ μιὰ νέα σωτηρία... (Σωτηρία: Ἕνα καινούργιο σύνολο ποὺ θὰ περιστρέφεται κι αὐτό, θὰ βολοδέρνεται θριαμβευτικὰ τάχα. καγχάζοντας ἢ οὐρλιάζοντας, καὶ θὰ γελάει, θὰ χαίρεται καὶ θὰ παθιάζεται ὁμοιόμορφα ὅπως τοῦτος ὁ παληὸς κόσμος ἀπὸ ὅπου ζητᾶμε τώρα νὰ φύγουμε;... Δὲν ξαίρω. Νομίζω ὡστόσο πὼς ἡ ἐγωϊστικὴ τοῦτη προσδοκία λύτρωσης εἶναι στὸ βάθος μιὰ ἐπανάληψη τοῦ παληοῦ παραμυθιοῦ ποὺ λέει γιὰ ἕναν «παράδεισο χαμένο»...)

'Ηταν νὰ φύγουμε λοιπόν.

— Τὸ Wiki—μᾶς εἶχε βεβαιώσει ὁ Μάστρο 'Αργύρης—σαλπάρει γιὰ τὶς 'Αντίλλες.

— Νὰ πᾶμε;

— Νὰ πᾶτε.

Γελάσαμε, ἀλλ' ὁ γέρος πρόσθεσε ἀναπάντεχα.

— Θὰ σᾶς βοηθήσω. Ξαίρω τὸν ἄνθρωπό σας...

—Ἔπειτα;

—Ἔπειτα τί; Κι ἔτσι φτάσαμε γοργὰ στὶς προετοιμασίες. Τὴν τελευταία βραδυὰ ποὺ θὰ μέναμε ἐδῶ, βρεθήκαμε πάλι μὲ τὸ Δημήτρη Σταγαράκη σ' ἕνα κέντρο. Ἔξω ἔβρεχε. Στὴ συντροφιά μας, δυὸ κοπέλλες—γνωστὲς ἀπὸ ἄλλοτε ἢ ἀπὸ συνήθεια. . (Καϋμένη Μώδ!... Πόσο γρήγορα εἶχες περάσει!...), ἕνας παληὸς ποιητής, ἕνας δημοσιογράφος μὲ μονύελο κι ἡ μουσική—φυσικὰ—τῆς μικρῆς ὀρχήστρας.

— Νὰ μοῦ χαιρετίστε στὴν Guadalupa—εἶπε κάποια στιγμὴ ὁ ποιητής—, τὶς Μελαψὲς Παναγίες, ποὺ θὰ βρῆτε σὲ κάθε σταυροδρόμι. Καὶ τὰ φοινικόδεντρα. Τὰ φοινικόδεντρα!...

'Εμόρφασα. Δὲν ἦταν γιὰ τὶς Μελαψὲς Παναγίες.. δὲν ἦταν, ὄχι, γιὰ τὰ φοινικόδεντρα!... 'Αλλὰ ὁ Ἄγγελος πρόλαβε καὶ παρατήρησε.

— Ποιὸς ξαίρει; Ἴσως βουλιάξουμε στὸ δρόμο.

Δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ προκαλέσει ἐντύπωση μιὰ τόσο παιδιάστικη διατύπωση. Οὔτε κἂν ἀπροσδόκητη ἐρχόταν. Τ' ἀπροσδόκητο βρισκόταν στοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς. Ρυθμοί, συρσίματα, ἐπαναλήψεις ποὺ στάλαζαν ἀνάμεσα στὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα, γιὰ νὰ παραπλανήσουν παίζοντας παντοῦ, στὰ δάχτυλα, στὶς μορφές, στὰ μάτια, στὰ χείλια, στοὺς σκλαβωμένους ἀνθρώπους. Γιὰ μένα ὡστόσο εἶχαν σβύσει ὅλ' αὐτὰ καὶ μονάχα μιὰ ἀνησυχία πάλευε μέσα μου: Τὸ πλοῖο, τὸ πλοῖο δίχως ὄνομα καὶ δίχως σήματα... Μαῦρο, σκοτεινό, μουγγό... Θὰ ξεκινοῦσε σὲ μιὰ κίνηση τῆς θέλησής μου, τὴν αὐγή. ('Αποσκευές, λουριά, χαλκάδες, δέματα, ἐφόδια).

Ξάφνου, ἀπὸ εὐγένεια, ὁ Σταγαράκης λέει:

— Θάθελα νὰ ἤμουν μαζί σας, καὶ ζήτησε ἕνα φλυντζάνι χαμόμηλο δίχως ζάχαρη. "Οχι, δὲν ἤταν οἱ ἀσχολίες. Τὸν ἐμπόδιζε ἡ ὑγεία του... 'Οπωσδήποτε—πρόσθεσε—ὅλα θὰ πᾶνε βολικά.

Σκέφτηκα πὼς τὸ Wiki ἦταν φορτηγὸ δοκιμασμένο καὶ πὼς ἐμεῖς... ἐμεῖς...

— Μὲ τὸ Wiki φεύγετε;—ρώτησε ὁ δημοσιογράφος μὲ τὸ μονύελο.

Δὲν τὸν εἴδαμε ποτὲ πιά, τὸν ἄνθρωπο αὐτόν. Πέρασαν χρόνια ἀπὸ τότε καὶ πάλι δὲν πιστεύω νὰ τὸν ξαναδοῦμε.

"Οταν βγήκαμε, ἔβρεχε ἀκόμη. 'Ο φίλος συγγραφέας μᾶς προσκάλεσε ἐπίμονα σπίτι του: κάτι δικό του, εἶπε, θὰ μᾶς διάβαζε. Μερικοὶ ἄραξαν σ' ὁριστικὰ λιμάνια καὶ σήκωσαν μεγάλο σημαιοστολισμό. Ρίξανε ἄγκυρες καὶ λίγο-λίγο οἱ ἄγκυρες σκουριάσανε. 'Εμεῖς, οἱ ἄλλοι, εἴμαστε βέβαια ἐλεύθεροι νὰ φύγουμε, μὰ ἥσυχα, σὰν τὰ παιδιὰ ποὺ πρέπει νὰ ἀκούσουνε πρῶτα τοὺς γέρους νὰ λένε γιὰ τὰ ταξίδια τους σὲ χῶρες ὅπου ἴσως οἱ ἴδιοι δὲν πήγανε καθόλου. Εἶχε ρίξει κι ὁ Σταγαράκης τὴν ἄγκυρα τὴ δικιά του. 'Αδιαφοροῦσε. Δὲν πίστευε οὔτε τὸ Wiki οὔτε τὴν αὐριανὴ αὐγή μας. Γι αὐτὸν τὸ τέρμα ἦταν ἐδῶ, στὸ φιλόξενό του σπίτι. Δὲν διέφερε ἀπ' τὸν ποιητὴ μὲ τὶς Μελαψὲς Παναγίες, ἀπ' τὸ δημοσιογράφο κι ἴσως ἀπὸ σένα ποὺ διαβάζεις κ' ἔφτασες ὥς τοῦτο τὸ σημεῖο. 'Αλήθεια, γιατὶ νὰ φύγουμε; Τὶ θὰ φέρναμε στὸ γυρισμὸ μαζί μας; 'Απ' τὶς χῶρες, τὶς ἀποστάσεις καὶ τ' ἄψυχα πράγματα, τὴν αἰώνια ἀπάθεια καὶ τὴν ἀκινησία. 'Απ' τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, τὰ δῶρα τους: σαπίλες, ἀγυρτίες, ἀθλιότητες, ὑποκρισίες, μίση παληανθρωπιές, κακομοιριές, αἵματα, ἀπάτες καὶ ἀηδίες. Τοὺς οὐρανούς, τὰ χρώματα, τὰ ἄσπιλα, ἀμόλυντα χιόνια ἀπ' τὶς ψηλὲς κορφὲς καὶ τὶς ἐξαίσιες ἁρμονίες, τὴ χαρά, τὴν ἀγάπη. τὸν παλμὸ τοῦ κόσμου, αὐτὰ θὰ τἄχαμε ἀφήσει λίγο-πολὺ παντοῦ: στὴ Βαρκελώνη, στὸ 'Αλγέρι, στὴν Guadalupa καὶ πιὸ πέρα στὸ Rio de Janeiro, στὸ Cape Town, στὴ Nairobi, στὴ Jamoica, στὴ Shangai... Θἄχανε χαθεῖ μέσ' στὰ βαρέλια ἀπὸ κατράμι, στὶς βρωμερὲς ἀποβάθρες, στὰ καταστρώματα καὶ τ' ἀμπάρια, στὰ δωμάτια τῶν ξενοδοχείων, στὶς κλίμακες τῶν σταθμῶν, στὰ καταγώγια. στὰ πολυάσχολα γραφεῖα, στὰ κοσμικὰ κέντρα, στὰ νυχτερινὰ μπάρ, στὶς μουχλιασμένες αἴθουσες καὶ στὶς εἰσόδους — ποιὸς ξαίρει; — ὕποπτων σπιτιῶν... Κ' ἔπειτα οἱ φωνές, τὰ συρίγματα, τὰ οὐρλιαχτά, οἱ βόγγοι, καὶ οἱ βλαστήμιες. Μονοτονία τῆς θάλασσας καὶ τ' οὐρανοῦ. Ἄγχος ἀπ' τὰ πανύψηλα δέντρα: τὶς τροπικὲς περιπλοκάδες, τὶς φοινικιές, τὰ τερατώδη παχύφυλλα, τὶς οἰκοδομές, τοὺς δρόμους, τὰ σύρματα, τὰ γεφύρια. Κι ἀπ' τὶς διαφημίσεις: ἴδιες παντοῦ ὅπως ἐδῶ, «Dunlop», «Αὐτοκίνητα» «Greta Garbo». «Lip», «Γραφομηχανές», «Grand Hôtel», «Tot», «Mimosa», «Ξυραφάκια», «'Ατμολέβητες», Θέατρα, Κινηματόγραφοι, 'Ιπποδρόμια, φάρμακα, διαλέξεις, σκεύη, γραμμόφωνα, ὑφαντά...

...'Ο πλοίαρχος τοῦ Miki μᾶς εἶχε ρωτήσει:

— Γιὰ τὶς 'Αντίλλες εἴπατε;

— Γιὰ τὶς 'Αντίλλες.

— Πῶς σᾶς ἦρθε αὐτὴ ἡ ἰδέα;

Εὐτυχῶς, στὸ γυρισμό, δὲ θὰ εἴχαμε τὸν ἴδιο. Οἱ γυρισμοὶ γίνονται πάντα μὲ ἄλλο πλοῖο: ἐκεῖνο ποὺ μᾶς πάει ἀλλάζει δρομολόγιο συχνὰ καὶ δύσκολα τὸ ξαναβρίσκεις.

ΩΣ ΤΟΣΟ ἐμεῖς θὰ φεύγαμε. Ζητᾶμε τὴν περιπέτεια. Θὰ περάσουμε ποτάμια ξαίροντας πὼς στὶς ὄχθες τους, ἀνάμεσα στοὺς πυκνοὺς θάμνους, μᾶς παραμονεύουν σιωπηλὰ καὶ ὕπουλα αἰλουροθηρία. Θὰ ἁλυσοδέσουμε μιὰ κακομοιριασμένη καγκουρώ. Θ' ἀσχοληθοῦμε μὲ ναρκωτικά, χαμένες γυναῖκες κι' ἐμπόρους ποὺ προσφέρουν κρυφὰ παληὰ κειμήλια. Θ' ἀνεβοῦμε σὲ πύργους καὶ ναοὺς ἐρειπωμένους, νὰ βροῦμε τάχα κρύπτες μὲ θησαυροὺς. Θὰ περιπλανηθοῦμε καὶ γιὰ κάποια ποὺ ἀγαπήσαμε ἐδῶ. στὸν τόπο μας, καὶ τραγουδάει τώρα τὸ «Smiles» στὴν Kahuhu. Θὰ μείνουμε καιρὸ μὲ τοὺς κυνηγοὺς κεφαλιῶν. Πλατύγυροι πίλοι, ἄσπρα ἄλογα, ὠκεανοὶ ἀπὸ στάχια, πάμπας, δάση, λιμνοθάλασσες, κοιλάδες ποὺ μοιάζουνε τοπία ἄλλου πλανήτη. Θὰ ποντοπορήσουμε μὲ ἐξερευνητές, πειρατὲς καὶ λαθρεμπόρους. Θὰ χαθοῦμε στὶς παγωμένες ἐκτάσεις τοῦ βορρᾶ ἢ τοῦ νότου μὲ ἔλκυθρα καὶ σκύλλους. Θὰ καταπιαστοῦμε μὲ ἐμπορεύματα, ρίζια, μπαμπάκια, σόγιες, καφέδες, στάρια, δέρματα, μέταλλα, ρόλους ἀπὸ χαρτί, γόμες, μηχανές, λάστιχα, μυριάδες-μυριάδες κιβώτια, μυριάδες-μυριάδες σακκιά, καπνά, λιπάσματα, σταφίδες, ρέγγες, ζάχαρες, μπαχαρικά, πετρέλαια, μαλλιά, κρέατα, καρποὺς τῆς γῆς καὶ ἔργα (θαρρῶ πως θὰ τὶς ξέχναγα!) καὶ ἰδέες τῶν ἀνθρώπων... Φυσικὰ θὰ φτιάξουμε καινούργιες μελωδίες καὶ καινούργια χρώματα μὲ τὸ φῶς καὶ τοὺς ἤχους ποὺ θὰ μαζεύουμε δῶθε-κεῖθε. Θὰ κρεμάσουμε στὰ κατάρτια μας ἀστέρια, θὰ γνωρίσουμε ἄλλους λευκούς, κόκκινους, κίτρινους, μαύρους, πράσινους μεγάλους σοφοὺς καὶ ποιητὲς καὶ θὰ γίνουμε σὰν τὸν Κλόουν, ποὺ - χόπ! χόπ! - πετιέται στὸν ἀέρα, κάνει μιά, δυὸ τοῦμπες καὶ πέφτει ὅμορφα χάμου, κοιτάζοντας πονηρὰ τὸν κόσμο γύρω ποὺ δὲν μπορεῖ - ὄχι - δὲν μπορεῖ νὰ τὸν μιμηθῆ...Ἔπειτα σὰν ξαναρθοῦμε ἐδῶ, θὰ τὰ ταξινομήσουμε ὅλα μὲ χρονολογίες, ὀνομασίες, τόπους καὶ σταθμούς. Δὲν πιστεύω νὰ σκεφτόμαστε τὴν ταξινόμηση αὐτή, φεύγοντας κεῖνο τὸ βράδυ ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ Δημήτρη Σταγαράκη.

'Αποφασίσαμε νὰ συναντηθοῦμε τὰ ξημερώματα πάλι γιὰ νὰ κατεβοῦμε στὸ λιμάνι.

Προτοῦ φέξει, ἤμουνα στὴ θέση μου. Μ' ἐνοχλοῦσε ἡ ὑγρασία. 'Η βροχὴ εἶχε μουσκέψει τὰ πάντα. 'Η πόλη κοιμόταν ἥσυχη καὶ σὰν ἀπομακρυσμένη.

Στὶς γωνιὲς οἱ ἠλεκτρικοὶ λαμπτῆρες. Εἶχα φέρει ὅλα τὰ ἐξαρτήματα γιὰ τὸ ταξίδι. Μονολογοῦσα δυνατὰ πηγαίνοντας μερικὰ βήματα μπρός, ἄλλα ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ γύρω ἀπ' τὶς ἀποσκευές μου, ἀκουμπισμένες στὸ πεζοδρόμιο. «Τὰ καντήλια—ἔλεγα—σκορπίστηκαν μέσ' στὶς γοῦβες γιομάτες ἀπὸ νερό. . . Τὰ καντήλια. . .». Κι ὁ Ἄγγελος ἀργοῦσε. Σφύριζα κάποια στιγμὴ δυνατὰ προσπαθώντας νὰ θυμηθῶ ἕνα σκοπὸ τῆς χθεσινῆς ὀρχήστρας.

— Σσσσσσ. . .—Ὥσπου ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ δὲν τὸν εἶχα δεῖ ἀπὸ πρὶν στάθηκε κοντά μου.

— Κέφι ἔχεις — μοῦ λέει — τέτοιαν ὥρα.

— Συγγνώμην—ἀπαντῶ. Περιμένω.

—Ἔτσι;

— Καταλαβαίνω. . . Φαίνεται παράξενο, ἀλλὰ εἶμαι γιὰ ταξίδι.

— Ναί; Στὸ καλό. . .

Σήκωσε τὸ χέρι γιὰ χαιρετισμὸ κι ἔφυγε σιγά. Ἔμεινα ἀκίνητος ψάχνοντας στὸ νοῦ μου μιὰ παρόμοια, ὅπως ἐτοῦτη μὲ τὸν ἄγνωστο, σκηνή. Κάπου εἶχα διαβάσει.. Κάτι θυμόμουν...Δικό μου ἢ μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς; Ξένο; Μιὰ ἐπανάληψη; Ἄθελη μίμηση; Ἤμουν ἐγὼ ἢ ὁ «ἄλλος», ποὺ χε πρωτογράψει; . . . Ἄρχιζε νὰ μὲ κλονίζει ἡ κούραση κι ὁ φόβος, ὅταν τέλος φάνηκε ὁ φίλος μου. Δὲν ἐρχόταν μονός. Ἔφερνε τὶς ἀποσκευές του, λουριά, χαλκαδάκια, κουβέρτες καὶ πλάϊ του γλυστροῦσε, σιωπηλή, ἀλλόκοτη, ἄγνωστη, μιὰ σκιὰ γυναίκας, χρωματισμένη μουντὰ σὰν μὲ γαλάζια καὶ μενεξεδιὰ χρυσάφια.

—'Η Λη-λεῖλά, μοῦ ψιθυρίζει ὁ Ἄγγελος φτάνοντας κοντά μου.

—'Η Λή...

—Ναί: Κρεολή.

— . . . . . .

—'Η δικιά μου κρεολὴ εἶναι ξανθιά.

'Ακριβῶς ἔτσι. Κι ἔπειτα φύγαμε. Ναί, φύγαμε μὲ τὸ φορτηγὸ γιὰ τὶς 'Αντίλλες. Τίποτε τὸ ἐκπληκτικὸ σ' αὐτό. Τὸ μόνο ἴσως παράδοξο εἶναι ποὺ δὲ φτάσαμε—ὄχι—δὲ φτάσαμε ἀκόμη.

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΜΠΛΙΟΥΖ

Τοῦ W. H. AUDEN

Μετάφραση Κλείτου Κύρου

Ἄς ποῦμε πὼς ἡ πόλη αὐτὴ ἔχει 10.000.000 ψυχές.
Ἄλλοι ζοῦνε σὲ μέγαρα κι' ἄλλοι σὲ τρώγλες φριχτές:
Κι' ἀκόμη νὰ βροῦμε ἕνα μέρος, ἀγάπη μου,
Κι' ἀκόμη νὰ βροῦμε ἕνα μέρος:

Εἴχαμε κάποτε πατρίδα κ' ἤτανε τόσο καλή,
Ξεφύλλισε τὸν Ἄτλαντα καὶ θὰ τὴν ἔβρεις ἐκεῖ:
Τώρα νὰ πᾶμε αὐτοῦ δὲν μποροῦμε, ἀγάπη μου,
Τώρα νὰ πᾶμε αὐτοῦ δὲ μποροῦμε.

Στὴς ἐκκλησιᾶς τὴν αὐλὴ ἕνα σμιλάγκι γέρικο φυτρώνει,
Κάθε ἄνοιξη τὴ φυλλωσιά του ἁπλώνει:
Τὰ παλιὰ διαβατήρια δὲν κάνουν, ἀγάπη μου,
Τὰ παλιὰ διαβατήρια δὲν κάνουν.

'Ο πρόξενος χτυποῦσε τὸ τραπέζι κ' ἔλεγε ὀργισμένος:
«Χωρὶς διαβατήριο θεωρεῖσαι τυπικὰ πεθαμένος».
Κι' ὅμως ἀκόμη ζοῦμε, ἀγάπη μου,
Κι' ὅμως ἀκόμη ζοῦμε.

Πῆγα σὲ μιὰ ἐπιτροπὴ· μοῦ δώσαν νὰ καθίσω.
Μούπαν εὐγενικὰ τοῦ χρόνου νὰ ξαναγυρίσω:
Μὰ σήμερα ποῦ θὰ πᾶμε, ἀγάπη μου,
Μὰ σήμερα ποῦ θὰ πᾶμε;

Πῆγα σὲ μιὰ συγκέντρωση· ἕνας ρήτορας μιλοῦσε κεῖ:
«Ἂν τοὺς ἀφίσουμε νὰρθοῦν, θὲ νὰ μᾶς φᾶν τὸ ψωμί».
Μιλοῦσε γιὰ μᾶς τοὺς δύο, ἀγάπη μου,
Μιλοῦσε γιὰ μᾶς τοὺς δύο.

Νόμισα πὼς ἄκουσα βροντὲς στὸν οὐρανό,
Φώναζε ὁ Χίτλερ στὴν Εὐρώπη: «Εἶν' ὅλοι τους γιὰ πε-
[θαμό».

Ὤ, μᾶς εἶχε στὸ νοῦ του, ἀγάπη μου,
Ὤ, μᾶς εἶχε στὸ νοῦ του.

Ἀντίκρυσα ἕνα πεκινουὰ μὲ ζακέτα καρφιτσωμένη,
Εἶδα μιὰ πόρτα ν' ἀνοίγει καὶ μιὰ γάτα νὰ μπαίνει:
Κι' ὅμως δὲν ἦσαν γερμανοεβραῖοι, ἀγάπη μου,
Κι' ὅμως δὲν ἦσαν γερμανοεβραῖοι.

Τράβηξα στὸ λιμάνι καὶ στάθηκα στὴν προκυμαία,
Εἶδα τὰ ψάρια νὰ κολυμποῦν ἐλεύθερα κι' ὡραῖα:
Μόλις δυὸ μέτρα μακριά μου, ἀγάπη μου,
Μόλις δυὸ μέτρα μακριά μου.

Περπάτησα στὸ δάσος κ' εἶδα στὰ δέντρα τὰ πουλιά,
Λίχως πολιτικούς, νὰ τραγουδοῦν χαρωπά.
Δὲν ἦσαν διόλου ἀνθρῶποι, ἀγάπη μου,
Δὲν ἦσαν διόλου ἀνθρῶποι.

Στὸν ὕπνο μου νειρεύτηκα χιλιόροφα χτίρια,
Ποὺ εἶχαν χίλιες πόρτες καὶ χίλια παραθύρια.
Μὰ οὔτε ἕνα δὲν ἦταν δικό μας, ἀγάπη μου,
Μὰ οὔτε ἕνα δὲν ἦταν δικό μας.

Στάθηκα στὸ χιόνι πούπεφτε, σὲ μιὰ ἀνοιχτὴ πεδιάδα.
Λέκα χιλιάδες στρατιῶτες βάδιζαν στὴν ἀράδα:
Ψάχναν γιὰ μᾶς τοὺς δύο, ἀγάπη μου,
Ψάχναν γιὰ μᾶς τοὺς δύο.

ἀπό ΦΥΛΛΟ σε ΦΥΛΛΟ

ΚΡΙΤΙΚΗ

ΠΟΙΗΣΗ

Εἶναι δύσκολο νὰ ἐκθέσει κανεὶς ἐδῶ τοὺς λόγους ποὺ ὑποχρέωσαν τὴν ποίηση νὰ αὐτοδιαλυθεῖ. Δόθηκε σ' ἕναν ἀγώνα γιὰ μιὰν ἀνανέωση ποὺ τῆς ἦταν ἀπαραίτητη. Εἶναι ἕνα φαινόμενο ποὺ στὸ βάθος του διακρίνει κανεὶς τὸ τραγικὸ στοιχεῖο. Ἂν δὲ μαρτυρεῖ τὴν ἔλλειψη τοῦ ἀνθρώπου, μαρτυρεῖ πάντως τὴ διάσπαση τῆς ἑνότητας μιᾶς ἐποχῆς. Διάσπαση κοινωνικὴ καὶ διάσπαση τῆς ἐσωτερικότητας τοῦ ἀτόμου. Καὶ οἱ πιὸ φτασμένοι ποιητὲς σήμερα δὲν ἔχουν νὰ παρουσιάσουν παρὰ ἐπιπλέοντα κομμάτια ποιητικῆς κρυστάλλου ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ συντεθοῦν σ' ἕνα ὀργανικὸ σύνολο, ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ ἀρχιτεκτονηθοῦν καὶ νὰ ὁλοκληρώσουνε ἕνα ἔργο. Ἕνα ἔργο στὴν ποίηση μπορεῖ νἆναι καὶ τὸ πιὸ μικρὸ ποίημα. Παρατηροῦμε πὼς δὲν ὑπάρχει τρόπος πολλὲς φορὲς νὰ γεφυρωθοῦν δυὸ λαμπροὶ στίχοι. Σπάνια συναντοῦμε ποίηση χωρὶς κενά. Κενὰ ποὺ ἀναγκαστικὰ εἶναι παραγεμισμένα μὲ παραλογισμούς, μὲ ὑπεκφυγές, μὲ εἰκόνες ποὺ ἐπιστρατεύονται στὴν τύχη. Ὡς τόσο δὲν ἔχουν δίκιο ἐκεῖνοι ποὺ κατηγοροῦν τὸν ὑπερρεαλισμὸ σὰν ὑπαίτιο τῆς κακοδαιμονίας αὐτῆς. Ὁ ὑπερρεαλισμὸς γεννήθηκε ἔπειτα. Προηγήθηκε ἡ ἀγωνία τῆς ποίησης. Τὰ συμπτώματα τοῦ θανάτου της. Καὶ σήμερα ὑπάρχουν πολλὲς ἀπόψεις. Εἶναι κεῖνοι ποὺ λένε πὼς ὁ ὑπερρεαλισμὸς δὲν ὁδήγησε πουθενά. Κεῖνοι ποὺ λένε πὼς ὁ ὑπερρεαλισμὸς δὲν ἔφτασε ἀκόμα στὴν τελική του μορφή. Κι' αὐτοὶ ποὺ ἰσχυρίζονται πὼς τ' ἀγαθά του ἀποτελέσματα σὰν ἐπίδραση εἶναι ἀναμφισβήτητα. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπόψεις ποὺ θὰ τὶς παρακολουθήσουμε στὴ σχετικὴ συζήτηση ποὺ θ' ἀνοίξουν μὲ τὸ ἐρχόμενο φύλλο τους τὰ «Ἐλεύθερα Γράμματα». Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἐντελῶς βέβαιο εἶναι ὅτι ἡ ποίηση βρίσκεται ἀκόμα ἐν πορείᾳ στὸ δρόμο γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῶν μορφῶν ποὺ πῶ τῆς εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ σήμερα. Στὸ μεταξὺ ὅμως ἕνας ἄλλος παράγοντας ξαναγίνεται ἐπίκαιρος καὶ κάνει διπλὸ τὸ πρόβλημα τῆς ποιητικῆς τέχνης. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ ἠθικὸ στοιχεῖο. Ὁ πυρήνας. Ἡ οὐσία. Καὶ τὸ νέο αὐτὸ πρόβλημα προκάλεσε ἀτέλειωτες συζητήσεις σὲ πολλὲς χῶρες καὶ ἰδιαίτερα στὴ Γαλλία. Τὸ διπλὸ αὐτὸ πρόβλημα ἀποτελεῖ καὶ τὴ διπλὴ ἀχίλλειο πτέρνα τῆς ἑλληνικῆς ποίησης ποὺ μπορεῖ ὁμολογουμένως νὰ θεωρηθεῖ σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ προοδευμένες στὴν Εὐρώπη. Ἔτσι ἕνα βιβλίο ποὺ πέφτει στὰ χέρια σου σὲ ὑποχρεώνει νὰ μιλᾶς λιγώτερο γιὰ τὴν ποίηση ποὺ σοῦ προσφέρει καὶ περισσότερο γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἴδιας τῆς ποίησης. Εἶναι ἡ ἔλλειψη τοῦ ἀνθρώπου — μετὰ τὴν προϋπόθεση τοῦ ταλέντου φυσικὰ —, εἶναι ἡ ἐποχή μας ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ, βιαστική, συγκρουόμενη, εἶναι ὁ ἀόρατος πανικὸς τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου ποὺ στοὺς μεταβατικοὺς τούτους καιροὺς γυρεύει νὰ προσανατολιστεῖ κι' αὐτὸς μαζὶ μὲ ὁλόκληρη τὴν ἐποχή του, εἶναι αὐτὸς ὁ πανανθρώπινος κλονισμός; Ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ διαπιστώσει κανεὶς εἶναι τοῦτο: Ἡ ποίηση βρίσκεται στὸ δρόμο τῆς ἀνασύνθεσης. Ἐδῶ ἡ ποίηση εἶναι ἕνας ἀμορφοποίητος ἀνθρώπινος σιεναγμός, ἐκεῖ ἡ ποίηση εἶναι μιὰ ἀπέραντη ὠραιολογία ποὺ δὲ στηρίζεται πάνω σὲ κανένα ἀνθρώπινο ὑπόβαθρο. Λείπει κυρίως ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὸ λέγαμε φυσικότητα. Ἡ ἐργαστηριακή, ἡ μηχανικὴ ἔκφραση σὲ πιέζει. Λείπει ἡ ἀπ' εὐθείας φωνή. Ἡ ἁπλὴ ὁμιλία τῆς ψυχῆς ποὺ ἐκφράζεται καὶ περιγράφει.

Ὁ κ. Μῆτσος Λυγίζος, ἕνας ποιητὴς μὲ περισσὴ εὐαισθησία, παρουσιάζει τὸ τρίτο βιβλίο του: «Ἡ Ἀλλαγή. Τὸ ὕφος μιᾶς ἀπουσίας κι' οἱ δέκα πέντε νυχτερινομονόλογοι». Τὸ ὑλικό του εἶναι παρμένο ἀπ' τὴ φύση κι' ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Τὴ φύση ὅπως τὴ βλέπει ἕνας φυλακισμένος ποὺ ὀνειρεύεται. Τὸν ἄνθρωπο ὅπως τὸν βλέπει ἕνα παιδί, μὲ συγκίνηση καὶ μὲ φόβο. Ἡ ποίησή του χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ προσπάθεια διαφυγῆς. Δὲ λέω φυγῆς. Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ζήσει τὴν ὡραιότητα ποὺ περιβάλλει τὸ χῶμα του. Διψᾶ. Ὅμως οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ δάση, οἱ θάλασσες καὶ ὁ μουσικὸς ὕπνος ποὺ μελετᾶ, δὲ μᾶς δίνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ πραγματικοῦ. Προδίνουν τὴν κούραση τοῦ. Ἡ θέλησή του παλεύει μὲ τὴ σκληρὴ πραγματικότητα, ποὺ κατορθώνει ὅμως νὰ τὸν βγάζει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐσωτερικὸ στοιχεῖο τῆς ποίησής του. Περιεχόμενο ἄριστο γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ἀπὸ τὴν ποίηση. Ὅμως ἡ ποίησή του, στὸ μεγαλύτερο μέρος της, φαίνεται σὰ νὰ μὴν εἶναι πλαστουργημένη μὲς στὴν ψυχή του. Δὲν ἀποτελεῖ ἐσωτερικὴ ἔκφραση. Παράλληλα ὁ ποιητὴς δείχνει ὅτι ἔχει τὶς ἱκανότητες νὰ μὴν ἀδικεῖ τὸ ταλέντο του. Μέσα σὲ μιὰ πλήρη αὐτοσυγκέντρωση μπορεῖ ν' ἀπορρίρει τὰ παράσιτα στοιχεῖα ποὺ νοθεύουν τὴν ἔκφρασή του. Ἡ ἔλλειψη αὐτοσυγκέντρωσης καὶ διαλογῆς παρουσιάζει στὴν Ἑλλάδα τοῦτο τὸ φαινόμενο. Ἄλλοι μὲ περισσότερο ταλέντο νὰ παρουσιάζονται λιγώτερο ποιητὲς κι' ἄλλοι μὲ λιγώτερο νὰ παρουσιάζονται πιὸ ἀρτιοι. Κι' ὁ κ. Λυγίζος σὲ κάθε ποίημά του δίνει καὶ μιὰ εἰκόνα τοῦ ποιητικοῦ του ταλέντου. «Κι' ἅταν κοιτάζω τὶς φυλακὲς ποὺ φωτίζονται μὲς στὴ νύχτα— Μὲ προβολεῖς καὶ μυδράλια—Τότε δὲ βλέπω παρὰ ἕνα πλοῖο πειρατικὸ—Ποὺ ξεφορτώνει τὴ λεία του στὶς ἀποβάθρες τοῦ θανάτου...». Μὲ πόση ἁπλότητα δὲ δίνει τὴν ἀτμόσφαιρα ἑνὸς τοπίου ποὺ ἔχει δοθεῖ γιὰ νὰ ἐκτελεσθεῖ ἕνας μελλοθάνατος. «Στὴν πρόπτητα τοῦ τοπίου—Κυριαρχοῦσε τὸ ρίγος—Μιᾶς ὁλάνθιστης μυγδαλιᾶς...».

«Γιατὶ δὲν ὀχυρώσανε τὰ στενά; Ξένοι βαστάξανε τὶς Θερμοπύλες... Μιὰν Ἑλλάδα πάει χωρὶς ἐπίγραμμα... »γράφει ἡ κ. Ἕλλη Παπαδημητρίου στὸ πρῶτο ποίημα τῆς ποιητικῆς της συλλογῆς «Ἀπόκοσμη». Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ὑποχώρηση τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου γιὰ νὰ σταθεῖ στὶς περισσότερες φάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ δράματος τῆς τελευταίας πενταετίας. Καὶ μπορεῖ νὰ εἰπεῖ κανεὶς ὅτι ὁ τόνος της εἶναι ὑγρὸς ἀπὸ τὴ συγκίνηση. Ἀρκεῖ νὰ διαβάσει κανεὶς τὸ ποίημά της ποὺ ἐπιγράφεται «Τῆς λυπημένης ἀνοιξης τοῦ 1945» γιὰ νὰ ἐκτιμήσει τὴν ἁπλότητα τῆς ἔκφρασης καὶ τὸν πληθωρισμὸ τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου. Ἡ ποίησή της ἔχει ἕναν τόνο μητρικό. Στὰ μεγαλύτερα ποιήματά της ἡ ταραχή, τὸ πάθος, ἡ συγκίνηση ἐμποδίζουν τὴν τεχνικὴ συνάρτηση τοῦ ποιήματος. Μιλάει σὰν τὴ γυναίκα ποὺ μοιρολογάει αὐτοσχέδια, ἀκολουθώντας τὶς ψυχικές της ἐκρήξεις. Τὰ σύνταγμα ποιήματά της ἔχουν κάτι τὸ ἐπιγραμματικό, διακρίνονται γιὰ τὴν αὐτοτέλειά τους, γιὰ τὴ συμπύκνωση καὶ τὴν ἁπλότητά τους. «Οἱ γυναῖκες παρακαλοῦσαν τὰ βουνά—βουνὰ μερέψτε τὸ φετεινὸ χειμώνα—γιὰ νὰ μὴν καταλύσουνε οἱ πάγοι σας—τῶν ἀντριωμένων τὰ κορμιά—ποὺ τοὺς καταδιώκει ἄπιστος σύμμαχος—ἀπ' τὸν Ταΰγετο στὸν Ἐλικώνα».

Ὁ κ. Κ. Καρκατσούλης μὲ τὸ βιβλίο του «Τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς πατρίδας» δὲν προτιμᾶ καμμιὰ μορφὴ ἀνανέωσης. Μὰ ἅταν ἡ ἀνανέωση δὲν ἀποτελεῖ ὀργανικὴ ἀνάγκη ἑνὸς ποιητῆ καὶ τῆς λείπει ἡ φυσικότητα, προτιμάει κανεὶς τὰ ποιήματα τοῦ κ. Καρκατσούλη ποὺ ἀρχίζουν ἀπ' τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ τελειώνουνε στὸν Κρυστάλλη, ποτισμένα ὅπως εἶναι ἀπὸ τὴν καθαρὴ δροσιὰ τῆς ἑλληνικότητας. Εἶναι μιὰ ποίηση ἁπλή, γκαρδιακή, παιδική. Καὶ κάτω ἀπὸ τὰ ἀνεπιτήδευτα αὐτὰ τραγούδια μαντεύεις ὅτι ὁ ἐλλιρινὴς αὐτὸς ἄνθρωπος ποὺ τἄγραψε μπορεῖ νὰ προχωρήσει πολὺ πιὸ πέρα, γιατὶ παρουσιάζει μιὰ γνησιότητα τόσο στὴ συγκίνηση ὅσο καὶ στὴν ἔκφραση.

Διαβάσαμε κάπως ἀργὰ τὸ βιβλίο τοῦ Τάκη Σιωμόπουλου τὸ «τραγούδι τῆς ζωῆς». Ὁ ποιητὴς εἶναι Παλαμικός, ἀλλὰ ξεπερνάει τοὺς παραπάνω ποιητὲς σ' ὅτι ἀφορᾶ τὴν ἰσορροπία ἀνάμεσα στὴ μορφὴ καὶ στὸ περιεχόμενο. Διαθέσεις κατασταλαγμένες, ἀτμόσφαιρα ἁρμονικὴ καὶ ἤρεμη. Ἀλλὰ ὑπάρχουν κι' ἄλλες πολλὲς ποιητικὲς συλλογὲς ποὺ ἔχουν χρονίσει ἐδῶ. Θὰ ἐπιθυμοῦσα νἄχω γράψει καὶ γι' αὐτὲς δυὸ λόγια, ἔτσι ποὺ νὰ παραδώσω ἐνημερωμένη τὴ στήλη αὐτὴ στὸν **κριτικό της.** *Πάντως τὰ παραπάνω βιβλία δίνουν τὸ μέτρο μιᾶς κοινῆς προσπάθειας. Παρουσιάζεται μιὰ κρίση στὴν ποίηση. Ἡ κρίση, πού, ἂν κρατήσει κανεὶς τὶς ἀναλογίες, εἶναι ἡ ἴδια ποὺ παρουσιάζεται καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα. Καὶ μιὰ καὶ μιλήσαμε γενικότερα γιὰ τὴν ποίηση, θὰ πρέπει νὰ κατανοηθεῖ—αὐτὸ ἄσχετα πρὸς τὰ παραπάνω βιβλία—πὼς ἡ ποίηση δὲν εἶναι συγκομιδὴ ὑλικοῦ ποὺ τὸ βρίσκει κανεὶς εὔκολα μέσα στὴν ἑλληνικὴ πνευματικὴ ἀγορά. Δὲν εἶναι ὕφασμα ποὺ τὸ κόβει κανεὶς ὅπως θέλει μὲ τὸ ψαλλίδι. Ἡ ποίηση ἀναβρύζει ἀπὸ τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ ἀνθρώπου. Κι' αὐτὴ ἡ γνήσια ποίηση ποὺ βγαίνει ἀπὸ τόσο βαθειά, δὲν ἔχει νὰ φοβηθεῖ κανενὸς εἴδους ἔλεγχο, οὔτε γιὰ τὴν πολιτική, οὔτε γιὰ τὴν κοινωνική, οὔτε γιὰ τὴν ἀνθρώπινή της στάση. Ποίηση εἶναι τὰ πάντα.*

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

ΘΕΑΤΡΟ

Γ. Θεοτοκᾶ: «Τὸ παιχνίδι τῆς τρέλλας καὶ τῆς φρονιμάδας». Θέατρο «Μακέδου», δίασος «Ἑταιρεία Ἑλληνικοῦ Θεάτρου».

Ἡ ζωὴ δὲν εἶν' ἄλλο ἀπὸ μιὰ σύνθεση φρονιμάδας καὶ τρέλλας, καὶ ἡ φρονιμάδα εἶναι τόσο τρελλὴ ὅσο φρόνιμη εἶναι ἡ τρέλλα. Νὰ τί δὲν εἶχε πρόθεση—ἴσως—νὰ μᾶς διδάξει ὅταν ἔγραφε τὸ «Παιχνίδι» του ὁ Γιῶργος Θεοτοκᾶς, ἀλλὰ νὰ τί βγαίνει ἀπὸ τὴ χαριτωμένη κι ἀνέφελη ὁράση τῆς κωμῳδίας, ποὺ μᾶς παρουσίασε ἡ νεοσύστατη Ἑταιρία Ἑλληνικοῦ Θεάτρου τοῦ Καρούσου, μὲ τὴ συνεργασία τῆς Μιράντας, στὸ θέατρο Μακέδου.

Καί, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἡ σχετικὰ καλὴ παράσταση τοῦ ἐξαίρετου τούτου ἔργου σὲ κάνει νὰ θαυμάζεις καὶ ν' ἀπορεῖς γιὰ τὸν παράξενο τόπο μας! Γιατὶ ἐκεῖ ποὺ πᾶς νὰ τὸν πιστέψεις πὼς κακομοίριασε κι ἀποτελματώθηκε πνευματικά, μέσα στὴν ἀθλιότητα μιᾶς ἀηδιαστικῆς Χολυγουντιπληξίας καὶ μᾶς ἄνευ ὅρων παράδοσης στὴν κρατικὴ θεατρικὴ προσταγὴ «εὐνουχήσατε ἄρα!», σοῦ παρουσιάζει ἄξαφνα ἕνα θεατρικὸ ντοκουμέντο σὰν τὸ «Παιχνίδι τῆς τρέλλας κλπ» καὶ σὲ κάνει ν' ἀναρτερώσεις τὴ στραπατσαρισμένη πίστη σου στὸ ὅτι ὁ γέρο-Πὰν οὔτε πέθανε οὔτε τοῦχει καθόλου σκοπὸ νὰ πεθάνει σὲ τούτη τὴ χώρα!

Γιατὶ ἕνα τέτοιο ντοκουμέντο εἶναι τὸ ἔργο τοῦ Θεοτοκᾶ. Τὸ περιεχόμενο καὶ ἡ ἐκφραστικὴ φόρμα του, παρόλη τὴ φανερὴ κλίση τους ν' ἀκολουθήσουν τὰ χνάρια μιᾶς γαλλικῆς pièce en thèse poetique, *ἐξουσιαζονται βαθύτατα ἀπὸ τὰ ἀδρὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα τῆς ἔμπνευσής των καί, στὸ γενικὸ σκηνικό τους ἐκδήλωμα, μᾶς ξαναφέρνουν τρανταχτὰ τὴν αἰωνίου τῆς ἀθανασίας τοῦ γνήσιου ἐκείνου λαϊκο-Ἀριστοφανικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ποὺ ὁ κόσμος τῆς Δύσης δανείστηκε κατὰ κόρον γιὰ νὰ δημιουργήσει τὴ νεώτερη κλασικὴ κωμῳδία του.*

Σὰν ἐπάνοδο λοιπὸν στὶς γνήσιες πηγὲς τῆς λαϊκο-Ἀριστοφανικῆς σατυρικῆς φλέβας χαιρετίζω τὸ «Παιχνίδι» τοῦ Γιώργου Θεοτοκᾶ καί, σὰν τέτοιο, εὔχομαι νὰ σταθεῖ ὁδηγὸς στὸ ἔργο τῶν συναδέλφων ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχασαν ἀκόμα τὸ αἴσθημα τῆς ἀνησυχίας καὶ ποὺ θὰ εἶχαν τὴν παλληκαριὰ νὰ χαροῦν καὶ νὰ καρπωθοῦν ἀπὸ τὴν εὐκαιρία τῶν καινούργιων δρόμων ποὺ τοὺς ἀνοίγει.

Νὰ μὲ λίγα λόγια ὁ μύθος καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου του:

Ὁ ἐρωτιάρης αὐτοκράτορας κὺρ Ἀντρόνικος πού, ἐκπροσωπώντας τὴν «Τρέλλα», βαλαντώνει τὰ θηλυκὰ καὶ τὰ «ἐξωραΐζει» συμφιλιώνοντάς τα μὲ τὸν ἐκτὸς νόμου Νόμο τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς φύσης, συγκρούεται μὲ τὴν ἀρχόντισσαν Ἀρετή. Ἐκείνη πάλι, ἐκπροσωπώντας τὴν κοινωνικὴ «φρονιμάδα», τοῦ ἀντιστέκεται τόσο, ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ τὸν ... ἐρωτευτεῖ καὶ νὰ τὸν γλυτώσει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ... νύχια της, πρὸς δόξαν τῆς ποίησης ποὺ παρουσιάζουν οἱ ἀντιθέσεις τῶν ἀγώνων τοῦ ἀνθρώπου στὴν προσπάθειά του νὰ βολευτεῖ ἀνειότερα καὶ πιὸ χαρούμενα πάνω στὸ τσόφλι τῆς γῆς. Ἔτσι, ἐλεύτερος κι' ἀσύλληπτος κόκορας, ὁ κὺρ Ἀντρόνικος ἀρχίζει τὶς περιπλανήσεις καὶ τὰ «φοβερά» του ταξίδια. Κι ὁ συγγραφέας, ἀποκορυφώνοντας ἐδῶ τὴ σατυρική του διάθεση σὲ μιὰ μυθοπλαστικὴ (ὅσο καὶ ρεαλιστικοσυμβολικὴ) μετεώρηση, σπάει τὴ φόρμα τῆς κωμῳδίας του καὶ βγαίνοντας ἀπὸ τὰ αὐστηρὰ ὅρια τοῦ ἁπλοῦ μύθου της εἰδοποιεῖ τοὺς νοικοκυραίους καὶ-τυπικὰ τουλάχιστον-τὶς ... νοικοκυράδες ὅλης τῆς οἰκουμένης γιὰ τὸν «κίνδυνο» ποὺ διατρέχουν ἀπὸ τὸν ἀνυπόταχτο κι ἀσύδοτον αὐτό ... τζαναμπέ-τη ποὺ ξεγέλασε τὴν ἴδια τὴν Ἀρετὴ καὶ ποὺ ὀνομάζεται «κὺρ Ἀντρόνικος» ἢ ὅπως ἀλλοιῶς προτιμᾶτε νὰ τὸν ὀνομάζετε ... σεῖς!

Θέλουν γερὰ συγγραφικὰ κότσια ὅλ' αὐτὰ τὰ ρεαλιστικο-συμβολικο-μυθοπλαστικὰ ἀνακατώματα· αὐτὰ τὰ φαινομενικὰ ρουκετοειδῆ «κουκουρίκου»· αὐτὰ τὰ «πουλιὰ ποὺ μιλοῦν», αὐτὰ τὰ πρακτικο-φανταστικὰ ξεπετάγματα καὶ τὰ σπασίματα φόρμας, γιὰ τὴν ὁλοκληρωμένη ἔκφραση μιᾶς κεντρικῆς σατυρικῆς ἰδέας ποὺ πασκίζει-καὶ τὸ καταφέρνει-νὰ κεντρίσει τὸ σύγχρονο διάφορο τῆς ζωῆς μας διαμέσου τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ τοῦ δημοτικοῦ θρύλου μας. Τὸ γελοῖο καὶ τὸ ἀσυμβίβαστο παραμονεύουν τὸν συγγραφέα σὲ κάθε βῆμα του καὶ πρέπει ὄχι μονάχα νὰ μολογήσω, ἀλλὰ νὰ ζητωκραυγάσω σὰν ἕνα πρωτότυπο καὶ μεγάλο συγγραφικὸ κατόρθωμα τὸ ὅτι ὁ Θεοτοκᾶς τἀβγαλε πέρα γιὰ πέρα θριαμβευτικὰ στὴ δυσκολότατη τούτη δουλειά. Ἂς χαροῦμε λοιπὸν γιὰ τὸ ὅτι ὁ θεατρικὸς Θεοτοκᾶς; ξεπέρασε τὸν ὀνομαστὸ λογοτέχνη Θεοτοκᾶ καὶ τὸν ἔκανε νὰ κινηθεῖ σὰν μέσα στὸ σπίτι του πάνω στὴ σκηνή, γεφυρώνοντας μὲ θαυμαστὴ ἄνεση παρόμοιες ἀντιθέσεις, ἄξιες νὰ τσακίσουν τὶς ἱκανότητες ἀκόμα κι ἑνὸς θεατρικοῦ τεχνίτη πολύπειρου. Ἡ χάρη ποὺ τοῦ χρωσᾶμε γι' αὐτὸ τὸ κατόρθωμα τὸν ὑποχρεώνει ἴσως νὰ ὁλοκληρώσει μὲ μιὰ συνέχεια τὸ ὡραῖο ἔργο ποὺ ἄρχισε.

Καὶ στὸ κεφάλαιο τοῦτο, ἔχω νὰ τοῦ συστήσω κάτι ποὺ τὸ νομίζω σημαντικό: Νὰ θυσιάσει ὁλοκληρωτικὰ τὸ λαμπρὸ λογοτέχνη

στὴν ἀνάπτυξη τοῦ θεατρικοῦ ἐκείνου συγγραφέα ποὺ-τὸ ξαναλέω- εἶναι προορισμένος νὰ παίξει σημαντικώτατο ρόλο στὸ θεμέλιωμα καὶ τὸ πύργωμα τοῦ θεατρικοῦ μας πολιτισμοῦ. Κι αὐτό, γιατὶ ἄλες οἱ ἀδυναμίες του ποὺ φανέρωσε στὸ «Παιχνίδι τῆς τρέλλας κ. τ. λ.» (φαντασθῆκατε πὼς δὲν ἔχει κι ἀδυναμίες;) εἶναι ἀπομεινάρια τῆς ἐξαίρετης ἀλλὰ ἀχρείαστης-γιὰ τὸ θέατρο-λογοτεχνικῆς του ἀντίληψης. Ἕνα σωρὸ περίτεχνοι, μὰ ἀδιάφοροι διάλογοι καὶ μονόλογοι κάνουν τὸ ἔργο σὲ πολλὰ σημεῖα του νὰ λιμνάζει καὶ τὰ φινάλε πάσχουν ἀπὸ ἔλλειψη θεατρικότητας. Γενικά, ἡ ὅλη σύνθεση πραγματοποιεῖται μὲ σχεδὸν ἀπόλυτη τὴν ἀφαίρεση τῆς θεατρικῆς (πρόσωπο μὲ πρόσωπο) σύγκρουσης τοῦ Ἀντρόνικου καὶ τῆς Ἀρετῆς, στηριγμένη σχεδὸν ὁλοκληρωτικὰ πάνω στὴν ἐπεισοδιακὴ ὁράση τῶν ἐξαίρετα σκιτσαρισμένων ἄλλων ἡρώων τοῦ ἔργου ποὺ κρατᾶνε τὸ θεατὴ σὲ ἀδιάπτωτο πνευματικὸ κέφι. Ὅμοτσο, οἱ ἀδυναμίες τοῦτες, ποὺ θυμίζουν ἐπίδραση γαλλικῆς σχολῆς, εἶναι φανερὸ πὼς ἀποτελοῦν τὶς τελευταῖες φιλολογικὲς ... κολλητοῖδες ποὺ ἄρπαξε ὁ συγγραφέας τοῦ «Δαιμόνιου» διαβαίνοντας τὸ πλούσιο λιβάδι τῆς λογοτεχνικῆς του καριέρας. Ἕνα καλὸ ξετίναγμα ἀκόμα τοῦ ρούχου του καὶ θὰ λυτρωθεῖ μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ δαῦτες!

•

Ἡ σκηνοθετικὴ δουλειὰ τοῦ Σωκράτη Καραντινοῦ, παρόλο ποὺ ἔδειξε ἀπόλυτη κατανόηση τοῦ κειμένου, ὡστόσο τὸ ἀδίκησε ἀρκετὰ μὲ τὴν ἰδιότυπη καὶ μονομερῆ σκηνοκόλλησή της στὴν ἀνάδειξη τοῦ καθαροῦ λόγου του, ποὺ ἔγινε σὲ βάρος τῆς σφιχτοδεμένης ἐκφραστικῆς κίνησης καὶ δράσης τῶν προσώπων τοῦ ἔργου μέσα στὸ σκηνικὸ χῶρο. Ἔτσι ἔνα κεφάλαιο τόσο σημαντικό, σὰν αὐτὸ ποὺ διάθεσε ὁ λαμπρὸς σκηνοθέτης, νομίζω πὼς πῆγε χαμένο στὴν ἄχαρη προσπάθειά του νὰ στήσει ἀτάνω στὴ σκηνὴ ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του δὲ στέκεται μοναχό του. Ἀποτέλεσμα: Δημιουργήθηκε μιὰ παράσταση ἀναιμικὴ σὲ χρῶμα, ζωντάνια, παιχνίδι, καὶ-ἰδιαίτερα-σ'ἐκφραστικὴ γοργότητα καὶ ρυθμό. Οἱ φιλολογικὲς ... κολλητοῖδες τοῦ συγγραφέα, μὲ μιὰ τέτοια δουλειά, φυσικὸ ἦταν ὄχι μόνον νὰ ἐξαφανιστοῦν ἀλλὰ ν' ἀναδειχτοῦν σχεδὸν μὲ φανατικὴ ... εὐσυνειδησία. Καὶ γιὰ νὰ γίνω σαφέστερος: Ἐνῶ θαύμαζες τὴν πραγματικὰ ἀριστοτεχνικὴ ἠχορυθμο-ζωγραφικὴ καθαρότητα μιᾶς σκηνῆς ὅπως-ἂς ποῦμε-ἡ ἔναρξη τῆς Β' πράξης ἢ τὸ φινάλε τοῦ ἔργου, τὴν ἴδια στιγμὴ λυπόσουνα διαπιστώνοντας τὸν ἀποσυνθετικὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξε ἡ ὡραιότητα τούτη μένοντας στατικὴ κι ἀσυντρόφιαστη ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα βασικὰ θεατρικὰ στοιχεῖα: τὴ γοργότητα στὴν κίνηση, τὴ ζωντάνια τῆς ἔκφρασης καὶ τὸ ρυθμό. Ὡστόσο, καὶ μὲ τὶς ἐλλείψεις αὐτές, ἡ σκηνοθεσία τοῦ Καραντινοῦ στάθηκε, ἰδιαίτερα στὰ ἐπὶ μέρους εὑρήματα (ὅπως ἡ σχηματοποίηση τῶν συγκλητικῶν κ. λ.), πνευματικὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη.

Μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς τέτοιας σκηνοθεσίας οἱ ἠθοποιοὶ κινήθηκαν ὅσο γινόταν ἴσως καλλίτερα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Καρροῦσο καὶ τὴν Μιράντα, ποὺ μᾶς χάρισαν ὑποκριτικὲς σκηνὲς γεμάτες δροσιὰ καὶ πνεῦμα, πρέπει νὰ σημειώσω ἐδῶ τὴν ἐξαίρετη ἐργασία καὶ ἀπόδοση τῶν Γ. Βλαχοπούλου (δούκας Παροναξίας), Α. Παϊταιζῆ (ἀξέχαστη Ποθούλα στὴν «Τρισεύγενη» καὶ τώρα ἔξοχη Μαρουλίνα), καὶ τῶν Μαρίνου, Νέζου, Μπούχλη, Καπλάνη, Μ. Γιανίδη, Ε. Εὐαγγελίδη καὶ Α. Ραυτοπούλου, στοὺς ὑπόλοιπους ρόλους.

Ἥρωας τῆς παράστασης, ὁ Σπύρος Βασιλείου ἔδωσε μπορῶ νὰ πῶ τὴν ἰδεωδέστερη, αἰσθητικώτερη καὶ πνευματικώτερη σκηνογραφικὴ λύση στὸ παρουσίασμα ἑνὸς κειμένου ποὺ τὸ κατάλαβε ἀπόλυτα καὶ δούλευρε γιὰ τὴν ἀνάδειξή του δημιουργικώτατα. Μόνο ποὺ σὲ μιὰ σκηνὴ μὲ τόσο λιγοστὰ φωτιστικὰ μέσα, θὰ ἤτανε προτιμότερο ἴσως νὰ χρησιμοποιεῖ κανεὶς ἕνα φωτισμὸ στάνταρ.

Ἡ μουσικὴ τοῦ ἔργου, καλοδιαλεγμένη, ἀστόχησε ὡστόσο σὲ ἀπόδοση καὶ μὲ τοὺς ἀργοὺς ρυθμοὺς ἐβόηθησε σημαντικὰ στὴν ἔξαρση τῶν ἀδυναμιῶν τῆς σκηνοθεσίας.

Καὶ τώρα, προσοχή!

Τὸ θέατρο περνᾶ βαθειὰ κρίση καὶ χρωστᾶμε ἕνα μεγάλο μπράβο στὴν Ἑταιρεία Ἑλληνικοῦ Θεάτρου γιὰ τὴν ἔμπνευση ποὺ εἶχε νὰ ἱδρυθεῖ ἀκριβῶς ἀπάνω στὴν ἀκμὴ τῆς κρίσης αὐτῆς.

Σὰν φαινόμενο, δίνει τὴν ἐντύπωση ἀποχωησιακοῦ προϊόντος τῆς ὑπὸ ἐπίσημον διωγμὸν ἐλεύθερης θεατρικῆς τέχνης. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ πράξη της ν' ἀγκαλιάσει τὸ Ἑλληνικὸ Δραματολόγιο εἶναι τὸ λιγώτερο ἔξυπνη. Τὸ πρῶτο

βῆμα της στάθηκε θριαμβευτικό. Φτάνει ἡ πράξη αὐτὴ νὰ συνεχιστεῖ μὲ τὴν ἴδια ποιότητα, βασισμένη στὴ μοναδικὴ ἐκείνη ἀρχὴ ποῦ μπορεῖ νὰ τὴν κάνει νὰ ξεχωρίσει ἀπ' τὴ ρουτίνα. Δηλαδὴ στὸ ὅτι: δὲν ὑπάρχει ἐμπορικώτερο ἔργο ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ καλοσκηνοθετημένο ἑλληνικὸ ἔργο. Τὶς συμβουλὲς τοῦτες συνοδεύουν ἐγκάρδιες εὐχὲς γιὰ τὴν καλὴ προκοπὴ τῆς Ἑταιρείας Ἑλληνικοῦ Θεάτρου.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

«Ρόμβος»—Ἔκθεση ἔργων κεραμεικῆς τοῦ καλλιτεχνικοῦ τμήματος τῆς Κεραμευτικῆς ἑταιρείας Λαυρίου.

Ἡ ἐπίδοση ποὺ μπορεῖ νὰ ἀσκήσει μιὰ μεγάλη βιομηχανία παραγωγῆς ἀντικειμένων κοινῆς χρήσεως στὴ διαμόρφωση τῆς κοινωνικῆς καλαισθησίας εἶναι ἀνυπολόγιστη. Τὸ πιάτο, τὸ φλυτζάνι, τὸ βάζο καὶ ὅλα τὰ καθημερινῆς χρήσεως βιομηχανικὰ καὶ βιοτεχνικὰ προϊόντα ποὺ κυκλοφοροῦν σὲ μεγάλες μάζες κοινοῦ, μποροῦν νὰ ὑψώσουν ἢ νὰ χαμηλώσουν τὴ στάθμη τοῦ λαϊκοῦ γούστου μὲ ἀκατανίκητη δύναμη. Γιαυτὸ δὲν εἶναι μικρὲς οἱ εὐθύνες ὅλων ἐκείνων ποὺ διευθύνουν τέτοιες βιομηχανίες γιὰ τὸ σβύσιμο καὶ τὸ σκόρπισμα τῆς σφιχτοταιριασμένης λαϊκῆς μας παράδοσης ποὺ καταφέρανε πότε μὲ τὰ ψευτομοντέρνα καὶ πότε μὲ τὰ ἀρχαΐζοντα προϊόντα τους.

Στὴν Ἀγιάσο, στὴν Αἴγινα, στὸ Μαροῦσι, στὴ Χαλκίδα, ἀνθοῦσαν ἀκόμα ὡς χτὲς βιοτεχνίες ποὺ διατηροῦσανε ὁλοζώντανη τὴ λαϊκὴ εὐαισθησία στὴ διαμόρφωση τοῦ κανατιοῦ καὶ στὸ πλουμί.

Μαῦρα πλαστικὰ τριαντάφυλλα, «ἰαδομπογιατισμένα» κανάτια, «μοντέρνα» σχήματα καὶ ἀνόητη διακόσμηση ἔχουν ἀντικαταστήσει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὰ χαριτωμένα προϊόντα τῆς ζωντανῆς αὐτῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἡ εὐθύνη τῆς πρωτεύουσας εἶναι ὁλοφάνερη. Καὶ δὲν ξεχνῶ τὴ δύσπιστη ἐπιφυλακτικότητα λαϊκοῦ τεχνίτη στὰ περίχωρα τῆς Ἀθήνας κάθε φορὰ ποὺ τοῦ ζητοῦσε κανεὶς νὰ θυμηθεῖ καὶ νὰ φκιάσει μιὰ φόρμα πιὸ γνήσια, πιὸ λαϊκή. Εἶναι καὶ μερικοὶ Ἀθηναῖοι ποὺ τοὺς ἀρέσουνε τὰ «παλαιά». Μὰ τοὺς ἔβρισκε φαίνεται καὶ λίγους νὰ στηρίξουν τὸ κανατάδικο καὶ ὄχι πολὺ «προοδευμένους». Ἐδῶ κοτζὰμ ἑταιρεῖες—καὶ τὶς ὀνομάτιζε μὲ θαυμασμὸ—καὶ δὲν τὰ φκιάνουνε τέτοια πράγματα πιά.

Χαίρω γιατὶ μπορῶ νὰ σημειώσω ἐδῶ πὼς τὸ καλλιτεχνικὸ τμῆμα τῆς κεραμευτικῆς ἑταιρείας Λαυρίου ποὺ διευθύνει ὁ καλλιτέχνης Πάνος Βαλσαμάκης καὶ ποὺ ἐκθέτει μιὰ μεγάλη σειρὰ κεραμεικὰ ἔργα στὸ «Ρόμβο» ἀποδείχνει μὲ τὴν ἐργασία του ἀπόλυτη κατανόηση τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς καὶ κοινωνικῆς του εὐθύνης. Τὰ προβλήματα ποὺ ἔχουν ἀπασχολήσει τὸ νέο ἐργαστήρι τοποθετοῦν τὴν ἐργασία του ἀμέσως σὲ σωστὸ ξεκίνημα. Ἡ προσπάθεια νὰ ξαναγίνει ἡ διακόσμηση τοῦ ἀντικειμένου ἕνα μ' αὐτὸ καὶ ν' ἀναδείξει τὰ σχήματα καὶ τὰ μέλη του, ἡ χρησιμοποίηση καὶ ἡ ἀνανέωση μοτίβων ἀπὸ τὴ μεγάλη λαϊκὴ καὶ τὴν ἀνατολίτικη παράδοση, ἡ μετάφραση, ἀρχὴ ἀλλὰ σίγουρη, στοιχείων ἀπὸ συγγενεῖς τέχνες, ὅπως τὸ κέντημα, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀκόμα καὶ ἡ καλῆς ποιότητας ζωγραφική, σὲ κεραμεικὴ τεχνοτροπία, ἡ σταθερὴ ἀναζήτηση τῆς σφιχτολεμένης ἁρμονίας ποὺ δίνουν τὰ ντόπια ὑλικὰ μὲ ἐξυπνάδα καὶ εὐαισθησία δουλεμένα, εἶναι σημάδια ποὺ φανερώνουν πὼς ὁ Βαλσαμάκης ἀναζητᾶ τοὺς σωστοὺς δρόμους—καὶ δὲν εἶναι λίγοι—γιὰ μιὰ γνήσια κεραμεικὴ τέχνη. Τὰ ἐπιτεύγματά του στὰ λιγοστὰ καλλιτεχνικὰ προϊόντα εἶναι σημαντικά. Καὶ δημιουργοῦν τὴν ὑποχρέωση νὰ μὴ σταματήσει ἡ δουλειὰ αὐτὴ στὸν περιορισμένο αὐτὸ κοινωνικὸ τομέα, στὸ ἀκριβὸ καὶ λουσᾶτο βάζο. Τὸ πιάτο καὶ τὸ φλυτζάνι τῆς καθημερινῆς χρήσης εἶναι κι' αὐτὰ ἕνα στοιχεῖο πολιτισμοῦ. Καὶ ἴσως ἑνὸς πολιτισμοῦ πιὸ σίγουρου καὶ πιὸ ἀξιοπρόσεχτου.

ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τὰ βιβλία

ΣΙΓΑ σιγὰ ἐφαρμόζεται καὶ στὴ Γαλλία ἡ ἀμερικάνικη συνήθεια τῆς ἐπιλογῆς τῶν καλυτέρων βιβλίων ἀπὸ ἐπιτροπὲς κριτικῶν γιὰ τὸν προσανατολισμὸ τοῦ ἀναγνώστη μέσα στὸν ἐκδοτικὸν ὠκεανό. Ἔτσι ἡ δεκαπενθήμερη «Gazette des Lettres», ποὺ στέκεται ἄλλωστε ἕνας πολύτιμος ἀναλυτικὸς δδηγὸς δλόκληρης τῆς γαλλικῆς πνευματικῆς ἐπικαιρότητας, διαθέτει καὶ μιὰν ἐπιτροπὴ ποὺ κάθε μῆνα ὑποδείχνει, γιὰ λογαριασμὸ τῆς «Λέσχης τῶν Ἀναγνωστῶν», τὰ δέκα καλύτερα βιβλία τοῦ περασμένου μήνα.

ΜΙΑ μικτὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ συγγραφεῖς καὶ ἀναγνώστες, «Ὁ κριτικὸς κύκλος», διάλεξε σὰν τὰ δυὸ καλύτερα βιβλία τοῦ Μάη τὸ δοκίμιο τοῦ P. Klosowski γιὰ τὸν Μαρκήσιο τοῦ Σάντ: «Sade mon prochain» (Ὁ Σάντ ὁ πλησίον μου) καὶ τὴ μετάφραση τοῦ «Agostino» τοῦ Ἰταλοῦ μυθιστοριογράφου Alberto Moravia.

ΗΥΠΗΡΕΣΙΑ «Le livre de Paris», ποὺ ὑποδείχνει ἕνα βιβλίο κάθε μῆνα, διάλεξε γιὰ τὸ Γιούνη «La Peste» τοῦ A. Camus ποὺ βραβεύτηκε μὲ τὸ «Βραβεῖο τῶν Κριτικῶν» τοῦ 1947.

ΗΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ πάνω στὸν ὑπαρξισμὸ πλουταίνει κάθε μέρα. Γιὰ τοὺς περίεργους σημειώνουμε τοὺς πιὸ χρήσιμους τίτλους: 1ο) τοῦ E. Mounier μιὰ πολύτιμη Introduction aux existentialismes (éd. Denoël), 2ο) τοῦ φιλόσοφου J. Wahl: Petite histoire de l' existentialisme, 3ο) ἀπὸ μαρξιστικὴ ἄποψη: Les conditions de la liberté τοῦ Naville (éd. Sagittaire) καὶ L'existentialisme τοῦ Lefebure. Τούτη τὴν τελευταία μαχητικὴ μελέτη τὸ περιοδικὸ τοῦ Σάρτρ «Les temps modernes» τὴν χαρακτηρίζει ἐπιπόλαια καὶ κάπως συκοφαντική...

ΕΠΕΙΔΗ τώρα τελευταῖα γίνηκε λόγος στὴν Ἀθήνα, μὲ τὴν εὐκαιρία ἄρθρων καὶ διαλέξεων σὰν αὐτὲς τοῦ φίλου Γ. Θεοτοκᾶ, γιὰ τὸν Προσωπικισμὸ (Personnalisme), ποὺ κατέχει μιὰ ἀπὸ τὶς θέσεις τῶν Τριῶν Μεγάλων τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ στίβου τῆς Γαλλίας, ἄς σημειώσουμε τὸ τελευταῖο μανιφέστο τοῦ L. Mounier, διευθυντῆ τοῦ περιοδικοῦ Esprit καὶ ἐμψυχωτῆ αὐτοῦ τοῦ κινήματος: Qu' est-ce que le personnalisme? (éd. du Senil).

Τὸ θέατρο

ΜΙΑ κακὴ εἴδηση. Ὑπάρχει φόβος ἡ οἰκονομικὴ χρεωκοπία ν'ἀναγκάσει τὸν Dullin νὰ ἐγκαταλείψει τὸ θέατρο Σάρα Μπερνάρ. Οἱ θαυμαστές του κάνουν ἀπεγνωσμένες προσπάθειες γιὰ ν' ἀποτρέψουν τὸν κίνδυνο. Ὥσπου νὰ καθαριστεῖ ἡ κατάστασή του, ὁ Dullin πῆγε τελευταῖα στὴ γαλλικὴ ζώνη κατοχῆς τῆς Γερμανίας νὰ δώσει 20 παραστάσεις τοῦ «Φιλάργυρου» τοῦ Μολιέρου. Ἐπίσης ἑτοιμάζει τὴν ἔκδοση μιᾶς γραπτῆς σκηνοθεσίας τοῦ Cinna τοῦ Κορνήλιου.

ΜΙΑ καλὴ εἴδηση. Ὁ P. A. Touchard διορίσθηκε διοικητὴς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Σαραντάρης τώρα, ὁ Touchard ἀπὸ τὸ 1933 κάνει τὴ θεατρικὴ κριτικὴ στὸ Esprit καὶ ἔλαβε μέρος σ' ἀρκετὲς θεατρικὲς πρωτοπορειακὲς προσπάθειες. Ἔγραψε κι' ἕνα περίφημο βιβλίο γιὰ τὸ θέατρο, «Dionysos», ποὺ θάπρεπε νὰ μεταφραστεῖ ἑλληνικά. Ὁ Touchard ἀποφάσισε νὰ χρησιμοποιήσει τὴ σκηνὴ τοῦ Λουξεμβούργου (τὸ ἄλλοτε Odéon) ἀποκλειστικὰ γιὰ τὰ ἔργα τῆς περασμένης καὶ τῆς σύγχρονης γενιᾶς, ἐνῶ τὰ κλασσικὰ θὰ παίζονται στὸ πατροπαράδοτο σπίτι τοῦ Μολιέρου.

ΤΑ γράμματα Κ'ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ

ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΓΑΛΛΙΑ

Διάφορα νέα

ΣΤΙΣ 3 καὶ στὶς 9 τοῦ Γιούνη ὁ Μωριὰκ καὶ ὁ Ζὶντ πῆραν ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὀξφόρδης τὸν τιμητικὸ τίτλο τοῦ διδάχτορα. Προηγούμενα ὁ Μωριὰκ εἶχε μιλήσει μὲ μεγάλη ἐπιτυχία μπροστὰ σὲ 600 Ἄγγλους φοιτητὲς γιὰ τὴ γαλλικὴ λογοτεχνικὴ κίνηση.

ΣΤΙΣ 5 τοῦ μῆνα ἡ Ἐθνικὴ Ἕνωση Διανοουμένων (U. N. I.), ἡ μεγάλη αὐτὴ συνομοσπονδία ποὺ συγκεντρώνει τὶς διάφορες πνευματικὲς ὀργανώσεις τὶς γεννημένες ἀπ' τὴν Ἀντίσταση, ὀργάνωσε μιὰ ποιητικὴ καὶ μουσικὴ βραδυὰ ἀφιερωμένη στὸν Πὸλ Ἐλυάρ, μὲ συμμετοχὴ γνωστῶν καλλιτεχνῶν καὶ λογοτεχνῶν.

ΗΥΠΟΘΕΣΗ Μίλλερ ἐξακολουθεῖ καὶ κρατάει τὴν πρώτη θέση ἀνάμεσα στὰ φιλολογικὰ σκάνδαλα. Πρὶν ἀπὸ καιρὸ ἱδρύθηκε μιὰ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ Ἀμερικάνου συγγραφέα ποὺ ὁ «Συνασπισμὸς Ἠθικῆς καὶ Κοινωνικῆς Δράσης» τοῦ Ντάνιελ Πάρκερ τὸν κατηγορεῖ γιὰ «πορνογραφία» καὶ «ρυπαρογραφία». Μαθαίνουμε πὼς ὁ Σάρτρ προσχώρησε τελευταῖα στὴν Ἐπιτροπὴ ὑπεράσπισης τοῦ Μίλλερ καὶ τὸ νέο δὲν εἶναι ἐκπληκτικό... Μὰ προσχώρησε καὶ ὁ Camus καὶ γνωστοὶ καθολικοὶ διανοούμενοι (Μουνιέ, Ρουσσώ, Μπεγκέν), ἀκόμα καὶ ἀκαδημαϊκοί...

ΑΛΛΟ σκάνδαλο ξέσπασε μὲ τὴ δημοσίευση στὸ τεῦχος 57 τοῦ περιοδικοῦ «Fontaine» ἑνὸς τολμηροῦ κείμενου τοῦ Ἀντονὲν Ἀρτώ. Τὸ χαρακτήρισαν «κοπρολαλιὰ» (μὲ τὴν ἑλληνικὴ λέξη), διαμαρτυρήθηκε ἐπίσημα μιὰ ξένη πρεσβεία, γίνηκαν ἐπιθέσεις στὸν τύπο, παραιτήσεις συνδρομητῶν τοῦ «Fontaine» κτλ.

ΜΙΑ καινοτομία: κλήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τοῦτο τὸ μῆνα μιὰ γενικὴ συνέλευση μεταφραστῶν μὲ πρόεδρο τὸ G. Pillement. Ἐξετάσθηκαν τὰ διάφορα λογοτεχνικά, τεχνικά, συνδικαλιστικὰ προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τοὺς μεταφραστές.

Ὁ Ζὰν Καστέλ, διευθυντὴς τοῦ θιάσου «Mascarilles» ποὺ ἀνέβασε τώρα στὸ Παρίσι τοὺς «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις», τοῦ Αἰσχύλου. Διαίρεσε τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου τραγικοῦ ποιητῆ σὲ τρεῖς εἰκόνες μὲ τρία διαφορετικὰ σκηνικά: «Ἡ ἐπιστράτευση — «Ἡ σκηνὴ τοῦ ἀρχηγοῦ — «Ἀντιγόνη.

Θὰ κρατήσουμε γιὰ τὸ ἑπόμενο φύλλο μιὰ γενικὴ ἀνασκόπηση τοῦ θεατρικοῦ χειμῶνα στὸ Παρίσι. Σήμερα θ' ἀρκεστοῦμε ν' ἀναφέρουμε μερικὰ πρόσφατα ἀνεβάσματα:

Le prince d' Aquitaine τοῦ Μαρσὲλ Τιεμπώ, La route des Indes τοῦ Χάργουντ στὴ γαλλικὴ ἀπόδοση τοῦ Jacques Deval, τὴν ἐπανάληψη στὴν Opera - Comique τοῦ πολύκροτου ἔργου τοῦ Ἀπολλιναίρ «Οἱ μαστοὶ τοῦ Τειρεσία» μὲ μουσικὴ τοῦ Πουλὲνκ καὶ σκηνικὰ τοῦ Πικασσό. Αὐτὴ ἡ φάρσα ποὺ μὲ τὸν τρόπο της—εἶναι μᾶλλον... ἀριστοφανική—ἀπαντάει στὸ ἐρώτημα: γιατὶ οἱ Γάλλοι δὲν ἀποχτᾶν παιδιά; πρωτοπαίχτηκε τὸ 1917 σὲ μιὰ θυελλώδη ἀτμόσφαιρα. Ὅπως εἶναι γνωστό, ἔχει τοῦτο τὸ ἀξιοπερίεργο, ὅτι ὁ Ἀπολλιναίρ τῆς ἔβαλε τὸν ὑπότιτλο «ὑπερρεαλιστικὸ δράμα» καὶ ἐγκαίνιασε ἔτσι, ἀπὸ τὸ 1917, μιὰ λέξη ποὺ ἔμελλε νὰ εὐδοκιμήσει στὴν παγκόσμια λογοτεχνικὴ ἱστορία.

ΚΑΤΙ τώρα ποὺ ἐνδιαφέρει τὴν Ἑλλάδα. Πρῶτα μιὰ λεπτομέρεια πάνω στὸ ἔργο τοῦ Α. Ἀρνοῦ: L'amour de trois oranges, ποὺ τὸ τελευταῖο τεῦχος τῶν «Ἐλευθέρων Γραμμάτων» τὸ ἀνάφερε μ' ἕνα σχετικὸ σχέδιο τοῦ Ben. Ὁ συγγραφέας δήλωσε ὅτι βρῆκε τὸ θέμα του ξεφυλλίζοντας μιὰ συλλογὴ ἀπὸ παραμύθια τῆς Κέρκυρας. Ἔπειτα ἔχουμε δυὸ ἀρχαῖες παραστάσεις ἀπὸ νέους Γάλλους ἐρασιτέχνες. Ἡ μιὰ ἦταν οἱ «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις», παιγμένη ἀπὸ τὸ θίασο τῶν Mascarilles, γυμνασιόπαιδα τοῦ Λύκειου Condorcet, ποὺ ἀπ' τὴν κατοχὴ ἔχουν στὸ ἐνεργητικό τους τόσες λαμπρὲς παραστάσεις παλιῶν καὶ σύγχρονων ἔργων. Ὁ καθηγητής τους Jean Castel μαζὶ μετάφρασε τὸ ἀρχαῖο δράμα σὲ μοντέρνο ὕφος καὶ τοὺς τὸ δίδαξε. Τέλος, στὶς 3 τοῦ Γιούνη, ὁ γνωστὸς στοὺς Ἀθηναίους φοιτητικὸς ὅμιλος ἀρχαίου θεάτρου, ποὺ τὸ 1937 ἔπαιξε τοὺς «Πέρσες» στοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ (ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς θερμοὺς ἐρασιτέχνες ἦταν ὁ κ. Burgaud, τώρα ὑποπρόξενος στὴν ἐδῶ Γαλλικὴ Πρεσβεία), ἀνέβασε στὴν αὐλὴ τῆς Σορβόννης τὸν «Ἀγαμέμνονα» τοῦ Αἰσχύλου, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἠθοποιοὶ τῆς ἀρχαιότητας, δηλ. μὲ κοθόρνους καὶ προσωπεῖα.

Ὁ κινηματογράφος

ΜΕΤΑ τὸ Farrebique τοῦ Rouquier ποὺ ἦταν, στὰ πλαίσια ἑνὸς documentaire, ἕνας ὕμνος στὴν ἀγροτικὴ προσπάθεια, φαίνεται πὼς ὁ γαλλικὸς κινηματογράφος ἀπόχτησε τώρα τελευταῖα ἕνα καινούργιο ἀριστούργημα μὲ τὸ «Le silence est d'or» τοῦ René Clair, ποὺ παρουσιάστηκε τοῦτο τὸ μῆνα στὸ διεθνὴ διαγωνισμὸ τῶν Βρυξελλῶν. Μ' αὐτὸ τὸ ἔργο, ποὺ λέει ὁ ἴδιος ὅτι εἶναι μιὰ ἐπανάληψη τῆς Ecole des Femmes τοῦ Μολιέρου, ὁ René Clair γυρίζει θριαμβευτικὰ στὴ γαλλικὴ κινηματογραφικὴ παραγωγὴ ποὺ 12 χρόνια τὴν εἶχε ἐγκαταλείψει. Ἕνα ἄλλο ἔργο γαλλικὸ μὲ ἀξιώσεις παρουσιάστηκε στὶς Βρυξέλλες: «Le café du cadran».

Οἱ καλὲς τέχνες

ΠΕΘΑΝΕ τοῦτο τὸ μῆνα ὁ περίφημος ζωγράφος Ἀλμπὲρ Μαρκέ. Οἱ ὁρίζοντες τῆς ἐργασίας του ἦταν ὁ Σηκουάνας, ποὺ κοντά του εἶχε τὸ ἀτελιέ του, καὶ τὰ μεγάλα λιμάνια τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Μάγχης. Πέρσι μᾶς χάρισε μὲ μεγάλη προθυμία ἕνα ἔργο του γιὰ τὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη τῆς Ἀθήνας, μὲ μιὰ φιλικὴ ἀφιέρωση στὸν Ἑλληνικὸ λαό. Ὁ θάνατος τοῦ Μαρκὲ δίνει περισσότερη ἐπικαιρότητα στὴν ἔκθεση τὴν ἀφιερωμένη στὸν Gustave Moreau καὶ τοὺς μαθητές του—Maris, Ρουὶ, Μαρκὲ κ. ἄ.—ποὺ ἄνοιξε στὶς 17 τοῦ Γιούνη.

Ἀναφέρουμε τώρα τὶς πιὸ σημαντικὲς ἀπὸ τὶς πρόσφατες ἐκθέσεις. Μετὰ τὴν ἔκθεση τοῦ Βὰν Γκόγκ, ποὺ ἡ ἐπιτυχία της πῆρε σχεδὸν παθολογικὸ χαρακτῆρα (οὐρές, λιποθυμίες κλπ.), καὶ τῆς τέχνης τῆς Τουλούζης στὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα, τὸ Μουσεῖο τῆς Orangerie στεγάζει τώρα τοὺς πριμιτὶφ Φλαμανδούς. Στὶς 12 τοῦ μῆνα ἔκλεισε ἡ πρώτη ἔκθεση Θιεβτιανῆς τέχνης, ποὺ διοργάνωσε ἡ U.N.E.S.C.O. μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσει τὶς καταστρεμμένες χῶρες. Μιὰ ἔκθεση τοῦ ποιητῆ καὶ χαράκτη Οὐΐλλιαμ Μπλάϊκ ἔγινε χάρη σὲ μιὰ πρωτοβουλία τοῦ British Council. Ἄνοιξαν τὸ Ἐθνικὸ Ἀνεξάρτητο Σαλόνι καὶ τὸ Διακοσμητικὸ Σαλόνι. Ἀπὸ τὶς ἐκθέσεις σύγχρονης τέχνης οἱ πιὸ σημαντικὲς εἶναι τοῦ Λαπίκ, τοῦ γλύπτη Chauvin καὶ τελευταία μιὰ ἀπὸ πρόσφατες ἀκουαρέλλες τοῦ Ραοὺλ Ντυφύ.

Ἡ μουσική

ΣΤΙΣ 16 τοῦ Γιούνη τέλειωσε στὸ Στρασβοῦργο τὸ φεστιβὰλ Μπάχ. Μέσα στὶς παλιὲς ἐκκλησίες τῆς μισοκαταστραμμένης πόλης δόθηκαν συνολικὰ ὀκτὼ συναυλίες μὲ ἔργα τοῦ Μπάχ, κάτω ἀπ' τὴ διεύθυνση τῶν Charles καὶ Fritz Munch, Marcel Dupré, René le Roy. Τοῦ χρόνου τὸ φεστιβὰλ τοῦ Στρασβούργου θὰ εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀφιερωμένο στὴ Γαλλικὴ Μουσική.

—Ἀπὸ τὶς 5 ὡς τὶς 17 τοῦ Γιούνη τὸ Συμβούλιο τοῦ Δημαρχείου τοῦ Παρισιοῦ θὰ διοργανώσει τέσσερες ἐπίσημες συναυλίες γαλλικῆς μουσικῆς.

R. MILLIEX

ΑΓΓΛΙΑ

Ο ΑΑΝΤΟΥΣ Χάξλεϋ, ὁ Τζέραλντ Χάρντ, ὁ Τζὼν Ντρούτεν καὶ ἄλλοι συνεργάζονται σ' ἕνα μεγάλο φιλοσοφικὸ δοκίμιο μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Βεντάντα γιὰ τὸν κόσμο τῆς Δύσης». Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ Βεντάντα ἀποτελεῖ τὶς φιλοσοφικὲς ἀρχὲς τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ ποὺ συνοψίζονται στὶς ἑξῆς τρεῖς προτάσεις: Ἡ ἀληθινὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι θεία· ὁ σκοπὸς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς εἶναι νὰ πάρει συνείδηση αὐτῆς τῆς θείας φύσης· ὅλες οἱ θρησκεῖες βρίσκονται βασικὰ σὲ πλήρη ὁμοφωνία.

Η «ΔΙΠΛΗ εἰκόνα» τοῦ Ράϊνερ Χάπενσταλ εἶναι μιὰ μελέτη πάνω στὸν χριστιανικὸ μύθο τῶν Λεὸν Μπλουά, Γ. Μπερνανός, Φρανσουὰ Μωριὰκ καὶ Πὶὼλ Κλωντέλ. Στὸν πρόλογό του ὁ συγγραφέας δηλώνει πὼς τὸ βιβλίο του δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ θεολογία, κι ἂν ἡ θεολογία ἀναφέρεται συχνά, εἶναι γιατὶ παίζει πρωτεύοντα ρόλο στὸ ἔργο τῶν πιὸ πάνω καθολικῶν συγγραφέων. Ὁ Χάπενσταλ ὑποστηρίζει πὼς ὅλοι οἱ παραπάνω συγγραφεῖς «δροῦν σὲ δυὸ πολὺ διαφορετικὰ ἐπίπεδα. Ἡ ἀφοσίωση στὰ θεῖα πολλὲς φορὲς παραμερίζει κι ἀποκαλύπτει μιὰ δημιουργικὴ φαντασία ποὺ τείνει πρὸς τὴν αἵρεση καὶ τὸν ἀτομικὸ μύθο».

ΜΕ τὴν εὐκαιρία, νὰ καὶ μιὰ γνώμη γιὰ τὸν Γ. Μπερνανός: Σ' ἕνα ἄρθρο του γιὰ τὴν πνευματικὴ κίνηση στὴ Γαλλία ὁ Κλὼντ Μοργκὰν γράφει καὶ τὰ παρακάτω: «Ἡ διάλεξη τοῦ Γ. Μπερνανὸς στὴ Σορβόνη εἶταν ἕνα δυσάρεστο γεγονός. Τοῦ Μπερνανὸς τοῦ ἀρέσει νὰ μιλάει στοὺς νέους, μὰ κάθε φορὰ δὲν κάνει ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς βρίζει. Γιατὶ εἶναι βρισιὰ γιὰ τοὺς νέους, νὰ τοὺς λὲς πὼς οἱ Γάλλοι θάπρεπε νὰ βάλουνε τὰ δάχτυλά τους στὸ στόμα γιὰ νὰ ξεράσουν», τὴν ὥρα ποὺ τόσοι νέοι δώσανε τὴ ζωή τους στὸν ἀγώνα τῆς Ἀντίστασης. Τὸ ν' ἀρνιέται κανεὶς τὸν ἡρωϊσμὸ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὅταν μάλιστα ὁ ἴδιος πέρασε ἀσφαλισμένος ὅλον τὸν πόλεμο στὴ Βραζιλία, εἶναι τουλάχιστο ἀηδιαστικό».

Ο κ. ΕΝΤΟΓΑΡΝΤ Κρανκσόου χαρακτηρίζει τὸ βιβλίο του γιὰ τὴ Ρωσία σὰν μιὰ προσπάθεια νὰ δοθεῖ μιὰ εἰκόνα τοῦ ρωσικοῦ

Ἡ ἠθοποιὸς Ζακελὶν Φεριὲρ στὸ ἔργο τοῦ Πιραντέλλο «Ἡ ζωὴ ποὺ σοῦδωσα» ὅπως παίζεται τώρα στὸ Παρίσι.

λαοῦ, τοῦ πολιτισμοῦ του καὶ τῶν πολιτικῶν του ἀντιλήψεων. Ὁ κ. Κρανκσόου ἔχει πειστεῖ πὼς μόνον ὅταν ἀπαλειφθοῦν οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στὶς ἀνατολικὲς καὶ τὶς δυ-

τικὲς ἀξίες συγκινησιακὰ (γιατὶ ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴ συγκίνηση), «μόνο τότε μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε πὼς θὰ φτάσουμε σὲ μιὰν ἀμοιβαία κατανόηση καὶ θὰ λύσουμε εἰρηνικὰ τὰ προβλήματά μας». Τὸ βιβλίο μὲ τὸν τίτλο «Ρωσία καὶ Ρῶσοι» κυκλοφορεῖ στὶς ἐκδόσεις Μακμίλλαν.

ΔΥΟ νέες μελέτες ποὺ προκάλεσαν εὐνοϊκὰ σχόλια στὴν Ἀγγλία εἶναι τὸ βιβλίο τοῦ Τζὼν Πόουε «Ντοστογιέφσκι» ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ρῶσος συγγραφέας «εἶναι ὁ μεγαλύτερος μυθιστοριογράφος τῶν αἰώνων» καὶ τὸ δοκίμιο τοῦ Κ. Σάνσομ «Ἡ ποίηση τοῦ Τ. Σ. Ἔλιοτ» ποὺ ἀναφέρεται σὲ καθαρὰ αἰσθητικὲς παρατηρήσεις παραλείποντας τὶς ἰδέες καὶ τὴ φιλοσοφία ποὺ ἔχει ἐνσωματώσει ὁ ποιητὴς στὸ ἔργο του.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Μ' ὅλο ποὺ στὴ Γαλλία ὁ ἐξιστανσιαλισμὸς ἀρχίζει καὶ γίνεται «ντεμοντέ», φαίνεται πὼς πιάνει ρίζες ἀλλοῦ. Σὲ ἀρκετὰ κολλέγια τῆς Ἀμερικῆς ἔχουν σχηματιστεῖ ὁμάδες φανατικῶν ὀπαδῶν τοῦ Σάρτρ ποὺ ἀνεβάζουν καὶ διάφορα μονόπρακτά του. Τὸν περασμένο μῆνα ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Κνὸπφ κυκλοφόρησε σὲ μετάφραση τοῦ Σ. Τζίλεπερτ δυὸ ἔργα τοῦ Σάρτρ: «Δὲν ὑπάρχει διέξοδος» καὶ «Οἱ μύγες». Τὸ δεύτερο εἶναι μιὰ ἐξιστανσιαλιστικὴ παραλλαγὴ τοῦ Ὀρέστειου μύθου.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ σὲ ἔκδοση τοῦ οἴκου Βίκινγκ ἕνα νέο θεατρικὸ ἔργο τῆς Λίλλιαν Χέλμαν, τῆς γνωστῆς ἀντιφασίστριας συγγραφέως ποὺ ἔγραψε τὴ «Φρουρὰ στὸ Ρῆνο». Πρόκειται γιὰ τὸ «Ἕνα ἄλλο μέρος τοῦ δάσους» ποὺ ἔχει καὶ πάλι κεντρικοὺς ἥρωες τοὺς Χούμπαρντ τῶν «Μικρῶν ἀλεπούδων», σ' ἕνα ἄλλο μέρος τοῦ δάσους ὅμως, δηλαδὴ εἴκοσι χρόνια νωρίτερα. Τὸ ἔργο παίζεται τώρα στὸ Μπροντγουέη.

Η Ἀμερικὴ εἶναι ἡ χώρα τῆς ρεκλάμας, ἀκόμα κι ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν πνευματικὴ παραγωγή. Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Ράντομ Χάουςζ» ἔχει ἀποφασίσει νὰ ξοδέψει 25.000 δολλάρια γιὰ τὴ ρεκλάμα τοῦ νέου μυθιστορήματος τοῦ Σίγκλερ Λοῦϊς «Βασιλικὸ αἷμα». Στὶς διαφημίσεις χρησιμοποιεῖται παντοῦ μιὰ στερεότυπη φράση: «Μιὰ καταπληχτικὴ ἱστορία μ' ἕνα θέμα ποὺ θὰ συνταράξει τὸ ἔθνος». Προστίθεται μονάχα πὼς ὁ Λοῦϊς ἔχει πάρει τὸ Βραβεῖο Νόμπελ.

Ο Τζέϋμς Ροῦσβελτ γράφει ἕνα βιβλίο ποὺ θὰ κυκλοφορήσει φέτος τὸ φθινόπωρο ἢ τὴν ἄνοιξη τοῦ 1948. Τὸ βιβλίο θὰ ἀναφέρεται στὸν ἐκλιπόντα Πρόεδρο καὶ τοὺς συνεργάτες του ἀπ' τὸ 1928 ὥς τὸ 1945. Πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχει γνωσθεῖ ὁ τίτλος.

ΤΟ νέο βιβλίο τοῦ Στάϊνμπεκ «Τὸ δύστροπο λεωφορεῖο» —ποὺ στὸ προηγούμενο φύλλο τῶν «Ἐλ. Γρ.» ἔγινε ἀπὸ τυπογραφικὴ ἀβλεψία... «Τὸ θέατρο λεωφορεῖο»— σημειώνει τεράστια ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία. Ἔχουν ἤδη ἐξαντληθεῖ οἱ δυὸ πρῶτες ἐκδόσεις (120.000 ἀντίτυπα) καὶ κυκλοφορεῖ ἡ τρίτη ἔκδοση (60.000 ἀντίτυπα).

ΤΟ «Εἴταν μιὰ φορὰ ἕνας σκλάβος» τοῦ Σ. Γκράχαμ, ποὺ πῆρε τὸ πρῶτο Βραβεῖο «Ἀνεξαρτησίας» (6500 δολλάρια), εἶναι ἡ βιογραφία τοῦ Φρέντεριχ Ντούγκλας ποὺ εἴταν σκλάβος στὸ Νότο καὶ δραπέτευσε στὶς Βόρειες Πολιτεῖες, ὅπου ἔγινε ἕνας ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους ἡγέτες τῆς ἐποχῆς του, ὄχι μόνο τοῦ λαοῦ του, μὰ καὶ ἄλλων προοδευτικῶν κινημάτων.

ΣΤΟ Μπροντγουέη ἀνεβάστηκε τὸ γνωστὸ ἔργο τοῦ Μπ. Σῶ «Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ὅπλα» διασκευασμένο σὲ μουσικὴ κωμωδία. Στὸ Μπροντγουέη ἐπίσης παίζεται τὸ ἔργο τοῦ Ζὰν Κοκτὼ «Δικέφαλος ἀετός», ποὺ ἂν πιστέψουμε τὸν θεατρικὸ κριτικὸ ἑνὸς ἀμερικάνικου περιοδικοῦ, εἶναι «τὸ πιὸ ἀνόητο ἔργο τῆς χρονιᾶς. Ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ ἄχαρα τρὺκ τῶν ἀναζητητῶν νέων τεχνοτροπιῶν— συνεχίζει ὁ κριτικός— εἶναι νὰ γίνονται ἐσκεμμένα ξεπερασμένοι, λεηλατώντας ἀπ' τὸ παρελθὸν ὅτι χειρότερο ἔχει νὰ μᾶς προσφέρει».

ΡΩΣΣΙΑ

ΕΔΩ καὶ τριάντα χρόνια ὁ νεαρὸς στοιχειοθέτης Βσέβολοντ Ἰβάνοβ ἔστειλε τὸ πρῶτο του διήγημα στὸν Μαξὶμ Γκόρκι, τὸν φίλο ὅλων τῶν νέων συγγραφέων. Ὁ Γκόρκι τοῦ ἀπάντησε μὲ πολλὲς ἐλπιδοφόρες παρατηρήσεις. Ἀπὸ τότε ὁ συγγραφέας τοῦ «Θωρακισμένου τραίνου» εἶχε ταχτικὴ ἀλληλογραφία μὲ τὸν Γκόρκι, ποὺ ἔμεινε ὥς τὸ τέλος φίλος του καὶ αὐστηρότατος κριτικός. Τώρα ὁ Ἰβάνοβ ἑτοιμάζει ἕνα βιβλίο ποὺ θὰ περιέχει ἄρθρα καὶ δοκίμια γιὰ τὶς συναντήσεις του μὲ τὸν Γκόρκι καθὼς καὶ τὴν ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τους. Ἐπίσης ὁ Ἰβάνοβ τέλειωσε τὸ καινούργιο του μυθιστόρημα «Ὅταν ἔπεσε τὸ Βερολῖνο». «Ὅταν ἤμουν πολεμικὸς ἀνταποκριτής, λέει ὁ Ἰβάνοβ, δὲν ἤμουν μόνο ἕνας παρατηρητὴς μὰ κ' ἕνας ἄμεσος μέτοχος τῶν μαχῶν... Λίγες ὧρες μετὰ τὴν κατάληψη τοῦ Ράϊχσταγ βρισκόμουνα ἐκεῖ». Ὁ ἥρωας τοῦ νέου του βιβλίου εἶναι ἕνας νέος καλλιτέχνης. Ὁ συγγραφέας ἀσχολεῖται μὲ τὸ πρόβλημα μιᾶς τίμιας, ρεαλιστικῆς τέχνης, ἑνὸς καλλιτέχνη ἀφοσιωμένου στὸ λαό του, καθὼς καὶ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς πάλης ἐναντίον τοῦ συντηρητισμοῦ στὴν τέχνη.

Ο ἐκδοτικὸς ὀργανισμὸς «Σοβιετικοὶ συγγραφεῖς» κυκλοφόρησε σ' ἕναν τόμο τὰ διηγήματα τοῦ οὐκρανοῦ λογοτέχνη Βασίλη Στεφάνικ, ποὺ πέθανε στὴ Δ. Οὐκρανία τὸ 1936, μόλις λίγο πρὶν ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας του. Ὁ προλογιστὴς Ν. Λιάσκο σημειώνει πὼς «στὸ βιβλίο αὐτό, τὸ γεμάτο θέρμη καὶ πρωτοτυπία, χωρέσανε τόσες ἀνθρώπινες ζωὲς κ' οἱ ζωὲς αὐτὲς περιγράφονται μὲ τόση ἀνθρωπιὰ καὶ δύναμη, ποὺ ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲ γράφτηκαν ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο μὰ ἀπ' τοὺς καταπιεσμένους χωρικοὺς ὅλου τοῦ κόσμου». Κάθε διήγημα τοῦ Στεφάνικ ἔχει ὑλικὸ ποὺ σ' ἕναν ἄλλον συγγραφέα θά φαινόταν ἀρκετὸ γιὰ μυθιστόρημα· αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ συμπύκνωση ἔχει μιὰ τέτοια ἁπλότητα καὶ τόση ποίηση, ὥστε πετυχαίνεται ἐδῶ αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἐπιδίωξη πολλῶν συγγραφέων, ἡ συνταύτιση δηλαδὴ τῆς ποιητικῆς δύναμης μὲ τὴ ρεαλιστικὴ πραγματικότητα.

ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΑ, στὸ πέμπτο κοντσέρτο τῆς Τσεχικῆς φιλαρμονικῆς ὀρχήστρας ἐκτελέστηκε ἡ Ὄγδοη συμφωνία τοῦ Κοστακόβιτς. Ἡ συμφωνία γράφτηκε τὸ 1943 κ' ἔχει ὑπότιτλο «Ἕνα ἔπος τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς ἀνθρώπινης καρδιᾶς κ' ἕνα ντοκουμέντο τοῦ τελευταίου παγκόμιου πόλεμο». Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 μέρη. Τὸ πρῶτο ἔχει μορφὴ σονάτας· τὰ ἑπόμενα τέσσερα δὲν ἀκολουθοῦν καμμιὰ ἀπ' τὶς συνειθισμένες φόρμες. Ἔτσι ἡ συμφωνία αὐτὴ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκεῖνα ποὺ εὔκολα μποροῦν νὰ παραποιηθοῦν ἀπ' τὸν διευθυντὴ τῆς ὀρχήστρας. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη στὶς ἐκτελέσεις ποὺ γίνανε στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Τσεχοσλοβακία, μ' ἀποτέλεσμα νὰ γράψουν οἱ κριτικοὶ πὼς πρόκειται γιὰ ἕνα «ἄχρωμο, μακροσκελὲς ἔργο, χωρὶς ἐσωτερικὴ ἰσορροπία». Ἡ ἐκτέλεση στὸ πέμπτο κοντσέρτο τῆς Πράγας μὲ διευθυντὴ τὸν ρῶσο Μπραβίνσκι ἀνάδειξε ὅλα τὰ πλούσια ὀρχηστρικὰ καὶ μελωδικὰ χαρίσματα τοῦ ἔργου καὶ δικαίωσε ἐκείνους ποὺ θεωροῦν τὴ Ὄγδοη συμφωνία σὰν τὸ ἀριστούργημα τοῦ Δημήτρη Κοστακόβιτς—καλλίτερη ἀκόμα κι ἀπ' τὴν περίφημη πιὰ «συμφωνία τοῦ Λένινγκραντ».

Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος

Τὴν περασμένη Τρίτη 17 τρέχ. ἔγινε ἡ ταχτικὴ συνέλευση τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου μὲ τὴν προεδρία τοῦ καθηγητῆ κ. Ν. Βέη. Ἡ συνέλευση ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἀνασκόπηση τοῦ ἔργου ποὺ ἔγινε στὴ διάρκεια τῆς χρονιᾶς καὶ μὲ τὴν προγραμμάτιση τῶν ἄμεσων ἐπιδιώξεων τοῦ Ὁμίλου.

Στὴ γενικὴ συνέλευση ἔγινε πραγματολογικὴ ἐξέταση τῆς δράσης τοῦ Ὁμίλου μέχρι σήμερα. Ἐξάρθηκαν οἱ καλές της πλευρές, ὅπως εἶναι κυρίως οἱ ταχτικὲς συγκεντρώσεις τῆς Δευτέρας. Οἱ συγκεντρώσεις αὐτὲς εἶχαν πυκνὸ καὶ μόνιμο ἀκροατήριο, ποὺ παρακολούθησε μὲ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον καὶ πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὶς συζητήσεις.

Κατὰ τὴν τελευταία περίοδο τὸν Ὅμιλο τὸν ἀπασχόλησαν τὰ ἀκόλουθα θέματα:

Γλῶσσα καὶ Παιδεία, εἰσηγητὴς ὁ κ. Θρ. Σταύρου· Ἐπιστήμη καὶ Παιδεία, εἰσηγητὴς ὁ κ. Στρατῆς Σωμερίτης· Ἀνώτατη Παιδεία, εἰσηγητὴς ὁ κ. Χαρ. Θεοδωρίδης· Λογοτεχνία καὶ Παιδεία, εἰσηγητὴς ὁ κ. Γιάννης Μηλιάδης.

Τέλος ἔγιναν ἀρχαιρεσίες καὶ ἐκλέχτηκε τὸ νέο Διοικ. Συμβούλιο ἀπὸ τοὺς κ.κ. Χ. Θεοδωρίδη, Ρ. Ἰμβριώτη, Γιάννη Κωσταντάρακη, Μ. Οἰκονόμου, Στρ. Παπαδάκη, Στρ. Σωμερίτη καὶ Κ. Σωτηρίου. Μέλη τῆς Ἐξελ. Ἐπιτροπῆς ἐκλέχτηκαν ἡ κ. Ὀλ. Μπρεδήμα, Π. Βρετὸς καὶ Κ. Μακρῆς.

Προτομὴ τοῦ Καβάφη

Ἔπειτα ἀπὸ ὑπόδειξη τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ Συνδέσμου, ὁ δῆμος τῆς Ἀλεξάνδρειας ἀποφάσισε, τιμώντας τὴ μνήμη τοῦ Καβάφη, νὰ ἐντειχίσει ἀναμνηστικὴ πλάκα στὸ σπίτι ποὺ ἔζησε καὶ νὰ στήσει τὴν προτομή του σὲ κεντρικὸ μέρος τῆς Ἀλεξάνδρειας. Εἶν' ἡ πρώτη φορὰ ποὺ Αἰγυπτιακὸς δῆμος ἀπονέμει τέτοιες τιμὲς στὴ μνήμη ξένου ποιητῆ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία, 1947». Ἱδρυτὴς — διευθυντὴς Ἄγγελος Ι. Ἀθανασόπουλος. Συνεργάζονται Αἰγύπτιοι Ἕλληνες λογοτέχνες μὲ πρωτότυπα καὶ μεταφράσεις. Δημοσιεύονται ποιήματα τῶν Ν. Φύλλα, Ἠλ. Χατζηλία, Ἐρρίκου Χατζηανέστη καὶ Εὐγενίας Πετρώνδα. Ἐπίσης ἕνα τραγοῦδι τοῦ T. S. Eliot μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Τ. Μαλάνο. Ἐπίσης ἀπόψεις τοῦ ἴδιου πάνω στὸ ποίημα «Ἐπέστρεφε» τοῦ Καβάφη σ' ἀπάντηση ἄλλων ἀπόψεων τοῦ Κ. Δημαρᾶ. Τὸ διήγημα «Κυριακὴ» τοῦ Στρ. Τσίρκα. Δημοσιεύει πληροφορίες γιὰ τὴν παγκόσμια πνευματικὴ κίνηση καὶ μεταφράσεις ξένων ἔργων.

«Νέα Ἑστία», τεῦχος 479. Διήγημα τοῦ André Maurois «Τὰ κορινθιακὰ προπύλαια». Μελέτη τῆς Cermaine Fonso γιὰ τὸν ποιητὴ Αἰμίλιο Βεράρεν (ὁ ποιητὴς καὶ ἡ Φλαμανδικὴ παράδοση). «Ὁ Βεράρεν, γράφει, ὅταν οἱ Γερμανοὶ εἶχαν ὑποτάξει τὸ Βέλγιο, ἔγραφε μ' ὅλη τὴν ἀγανάκτησή του: «Les ailes rouges de la guerre», τὴν τελευταία συλλογή του, βαλμένη πάνω στὸ ἔργο του σὰν τὴ σημαία, μαύρη, κίτρινη, κόκκινη, μὲ τὸν Λέοντα τῆς Φλάντρας ποὺ οὐρλιάζει: «On ne passe pas» (Δὲν περνᾶνε).. Σήμερα ἂς τιμήσουμε καὶ ἐμεῖς αὐτὴ τὴ μεγάλη φυσιογνωμία ποὺ ἀγάπησε καὶ τραγούδησε τὴν ἀνθρωπότητα». Ἐπίσης τρία «Αἰσθηματικὰ Ἐλεγεῖα» τοῦ Γιώργου Γεραλῆ.

«Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση», τεῦχος 2 (τόμος τρίτος.) Προσπάθεια τοῦ Σεφέρη νὰ παραλληλίσει τὸν ποιητὴ T. S. Eliot μὲ τὸν ποιητὴ Καβάφη. Ἄρθρο τοῦ John Steegmann γιὰ τὸ μεγάλο ἄγγλο ζωγράφο Sir Joshua Reynolds. Ὁ συγγραφέας μιλεῖ γιὰ τὴν εὐτυχισμένη ζωὴ τοῦ ζωγράφου καθὼς καὶ γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ καλλιτεχνική του σταδιοδρομία. «Εἶταν, γράφει, ἕνας ἐνάρετος καὶ ἔντιμος ἄνθρωπος, ἕνας σημαντικὸς διδάσκαλος, καί, πάνω ἀπ' ὅλα, ἕνας πολὺ μεγάλος ζωγράφος: ὁ μεγαλύτερος Εὐρωπαῖος ζωγράφος τοῦ καιροῦ του». Ἐπίσης ἀπόψεις τοῦ Ν. Γκάτσου γιὰ τὸ ἔπαθλο Παλαμᾶ.

W.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ Μακέδου ἡ νέα «Ἑταιρία Ἑλληνικοῦ Θεάτρου» τῆς καλλιτεχνικῆς δυάδας Μιράντας — Καρούσου, μὲ σκηνοθέτη τὸν κ. Καραντινὸ καὶ σκηνογράφο τὸν κ. Βασιλείου, ἀνέβασε «Τὸ παιγνίδι τῆς τρέλλας καὶ τῆς φρονιμάδας», ἔργο τοῦ κ. Θεοτοκᾶ βγαλμένο ἀπὸ βυζαντινὰ παραδομένα κι ἀπὸ τὸ γνωστὸ τραγοῦδι «τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τῆς ἀδερφῆς του». Ἰδοὺ ἀπάνθισμα τῆς κριτικῆς: «Στὸ σύνολο ὅμως εἶναι γραμμένο μὲ κέφι, προσφέρει πραγματικὰ μιὰ «πνευματικὴ τέρψη» (Μιχ. Ροδᾶς «Βῆμα» 13—6ου). «Μὲ τὴν πρώτη ἐμφάνισή της ἡ «Ἑταιρ. Ἑλλην. Θεάτρου» χάρισε ἕναν καινούριο δραματουργὸ καὶ μιὰ αἰσθητικὰ φροντισμένη παράσταση» (Γ. Σάβας «Ριζοσπάστης» 14—6ου). «Ὁ κ. Θεοτ. ἄφησε τὴ φαντασία του νὰ δουλέψει ἐλεύθερη, ἀνασύνθεσε, ἀναδημιούργησε τὸ πρότυπό του» (Ἀλ. Θρύλος «Ἑλλην. Αἷμα» 13—6ου). «Σύλληψη τόσο ὄμορφη, προθέσεις θαυμάσιες, ποὺ προδόθηκαν...» (Μ. Πλωρίτης «Ἐλευθερία» 14—6ου). «Καὶ ὡς ἔφεσις ἁπλή, ἀλλὰ καὶ ὡς πραγματοποίησις μᾶς μεταφέρει σ' ἕνα καλλιτεχνικὸ κλῖμα» (Κλ. Παράσχος «Καθημερινὴ» 13—6ου). «Φάρσα χοντροκομμένη μὲ στοιχεῖα ἐπιθεωρησιακά» (Κ. Ο. «Ἔθνος» 12—6ου).

Ἡ κ. Κατερίνα, ποὺ συμπράττει μὲ τὸν κ. Λογοθετίδη ἐφέτος, ἄρχισε τὶς παραστάσεις στὸ θερινό της θέατρο μὲ τὸ «Δὲ θυμᾶμαι τίποτα» τῶν κ.κ. Ψαθᾶ καὶ Ρούσσου. «Τὸ κοινὸ τῆς πρώτης, ἂν καὶ ἦταν συμπαθητικὰ καὶ εὐνοϊκὰ διατεθειμένο καὶ γιὰ τοὺς συγγραφεῖς καὶ γιὰ τοὺς ἑρμηνευτές, δὲν θερμάνθηκε, δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι παγερό, δὲν γέλασε» (Ἀλ. Θρύλος «Ἑλλην. Αἷμα» 6—6ου). Δῆθεν «κωμωδίαν», ἀπόπειραν χονδροειδοῦς φάρσας μᾶλλον» (Χ.Ε.Α. «Ἑστία» 6—6ου). «Δὲν ἀπέδωσε μὲν ἡ συνεργασία, μὰ περιέχει ἀρκετὲς σκηνὲς ἀπολαυστικές» (Μ. Ροδᾶς «Βῆμα» 6—6ου).

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ τοῦ Θεόφιλου σήκωσε τρικυμία τὸν περασμένο μῆνα. Σὰν τελευταῖο κῦμα σημείωμα τῆς «Ἑστίας» (3—6ου) νὰ γίνει μεγάλη ἔκθεση τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων τοῦ 19ου αἰῶνα «Καί, τότε, νὰ κληθοῦν καὶ οἱ ὀργανωταὶ τῆς ἀπάτης τοῦ Θεοφίλου νὰ ἀναρτήσουν δίπλα τὰ ἀριστουργήματα τοῦ σοβατζῆ των».

Στὴν «Ἐλευθερία» (8—6ου) ὁ κ. Μαν. Χατζηδάκης γράφει γιὰ τὴν ἔκθεση σκηνογραφιῶν τοῦ Γιάννη Τσαρούχη στὴν αἴθουσα «Ρόμβος» (Ἀμαλίας 4) καὶ διαπιστώνει: «ὁ Τσαρούχης εἶναι σκηνογράφος μὲ πεῖρα καὶ γνώση».

Κι ὁ κ. Μαρ. Καλλιγᾶς («Βῆμα» 13—6ου) γράφει: «Ὁ Ρόμβος» μὲ τοὺς ἀνεγνωρισμένης ἀξίας καλλιτέχνες του ἀπεφάσισε νὰ προσφέρει κάτι ποὺ ἔλειπε στὸ κεφάλαιο τῆς διακοσμητικῆς στὸν τόπο μας. Τὸ ἔργο τοῦ Τσαρούχη εἶναι συνταιριασμὸς μιᾶς μοναδικὰ εὐαίσθητης ἰδιοσυγκρασίας ἑνὸς πλούσιου ταλέντου, μιᾶς ψυχῆς ποὺ πάλλεται, μιᾶς ἐρευνητικῆς διάνοιας. Μὲ τὶς σκηνογραφίες του καθιέρωσε καινούριες δυνατότητες γιὰ τὸ θέατρο».

Ὁ κ. Ὀρέστης Κανέλλης («Ρίζος τῆς Δευτέρας» 23—6ου) γράφει γιὰ τὴν ἔκθεση ἔργων κεραμεικῆς (πιάτα, βάζα, καντηλέρια κλπ.) τῆς ΕΚΕ Λαυρίου: «δημιουργοῦν μιὰν ἀτμόσφαιρα οἰκειότητας καὶ καλαισθησίας».

Η ΜΟΥΣΙΚΗ κίνηση ἄνοιξε. «Ἡ Κρατικὴ Ὀρχήστρα Ἀθηνῶν στὴν πρώτη της ἐφέτος θερινὴ συναυλία στὸ Ὠδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ μᾶς ἔδωσε τὸν «Βασιλέα Δαβὶδ» τοῦ μεγάλου Ἑλβετοῦ συνθέτου Χόνεγκερ» (Δ. Χαμουδόπουλος «Ἐλευθερία» 18—6ου).

Πρὶν δόθηκε συναυλία μὲ τραγούδια τοῦ Μανόλη Καλομοίρη, ποὺ γι' αὐτὸν «ὅλα τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια εἶναι χρόνια δημιουργικῆς ἐργασίας καὶ εἰσφορᾶς» (13—6ου), καθὼς καὶ ἡ βραδιὰ τραγουδιοῦ ποὺ ἔδωσε ὁ Λάππας «ἀποτέλεσε πραγματικὴ καλλιτεχνικὴ εὐχαρίστηση—πόση ὀμορφιά, εὐγένεια, μουσικότητα καὶ συγκίνηση περικλείνει τὸ τραγοῦδι του!» (Δ.Α.Χ.)

«Ἡ σημαντικότερη μορφὴ τοῦ Διεθνοῦς Μουσικοῦ Φεστιβὰλ τῆς Πράγας ἦταν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας Ντμίτρι Σοστάκοβιτς» («Ἐλευθερία» 19—6ου)

Η ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ τοῦ κ. Φτέρη «Ὁ παγκόσμιος ξεπεσμός» («Βῆμα» 10—6ου) ἀπ' ἀφορμὴ τὴν πρὶν 80 χρόνια ἐχτέλεση τοῦ αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανοῦ στὸ Μεξικὸ ποὺ «ἡ ἠθικὴ συνείδηση ἐκείνης τῆς ἐποχῆς» τὴν ἀπέκρουσε, ἀπαριθμεῖ σχετικὲς ἀποτρεπτικὲς ἐπεμβάσεις κορυφαίων δημοκρατικῶν (καὶ προσωπικῶν ἀκόμα ἐχθρῶν τοῦ Μαξιμιλιανοῦ), ἀναγράφει τὴν ἔκκληση τοῦ Β. Οὐγκὼ στὸ Χουάρες, πρόεδρο τῆς Μεξικανικῆς Δημοκρατίας, ποὺ κατέληγε: «Ἐπάνω σ' ὅλους τοὺς μοναρχικοὺς κώδικες, ὅπου στάζει τὸ ἀνθρώπινο αἷμα, ἀνοίχτε τὸ μεγάλο νόμο τοῦ Φωτὸς κι ἀνάμεσα στὴν πιὸ ἅγια σελίδα τῆς ὑπέρτατης βίβλου ἂς παρακολουθήσουν οἱ ἄνθρωποι τὸ δάχτυλο τῆς Δημοκρατίας τὴν ὥρα ποὺ δείχνει αὐτὴ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ: «οὐ φονεύσεις».

Παραπλήσια ὁ κ. Βενέζης («Βῆμα» 22—6ου), γράφοντας γιὰ τὸν πόλεμο ποὺ γίνεται στὴν Ἰνδοκίνα, μεταφέρει τὶς «πυκνές, φωτεινές, τίμιες, ἀνθρώπινες κατόψεις» τοῦ Ζὰν Πὼλ Σάρτρ ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ τὶς χαρακτηρίζει «διαμαρτυρία ἐναντίον τῆς τερατώδους ἠθικῆς τῶν συμφερόντων».

Στὸ «Ρίζο τῆς Δευτέρας» (23—6ου) «Ἡγεμονία Πνεύματος», ἄρθρο τοῦ Κ. Βάρναλη. Ὁ ποιητὴς γράφει πὼς τὸ «Πνεῦμα εἶναι τὸ ἡγεμονικὸ στοιχεῖο τῆς δυαδικῆς μας ὑπόστασης. (Ἔτσι πιστεύαν οἱ παλιοὶ φιλόσοφοι τῆς Ἀθήνας, γιατὶ ἡ πατρίδα τους ἦτανε τὸ πρότυπο τῆς δημοκρατίας (κανεὶς ντόπιος διχτάτορας δὲν τὴν ποδοπατοῦσε) καὶ τὸ πρότυπο τῆς πολιτικῆς αὐτοτέλειας (κανένας ξένος ἀστυνομικὸς δὲν τὸν κυβερνοῦσε)».

Ὁ κ. Κ.Δ.Τ. («Καθημερινὴ» 1—6ου «Πάλιν περὶ ἐλευθεριῶν») σὲ προτροπὴ ἀναγνώστη του νὰ ξαναειπεῖ τὰ ἴδια πράματα «κάπως ἁπλουστευμένα», ἐπειδὴ «πολλοὶ δὲν καταλαβαίνουν τὶς θεωρητικὲς ἀναπτύξεις τῶν ἄρθρων του», γράφει ὅτι «δυστυχῶς τὰ ἴδια δὲν λέγονται ἁπλουστευμένα» καὶ δηλώνει αὐτολεξεὶ παρακάτου: «Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπός: μέσα στὸ πλαίσιο τῆς δημοκρατίας νὰ περιορίσω μερικὲς ἐλευθερίες καὶ αὐτὸ χάριν τῆς δημοκρατίας». Ὁ ἴδιος, σὲ σχετικές του ἐπιφυλλίδες «Τὸ πρόβλημα τῆς ἡγεσίας», «Ὁ νοῦς τοῦ ἡγέτου» καὶ «Ἡ ψυχὴ τοῦ ἡγέτου» (8, 15 καὶ 22 Ἰουνίου), κωδικοποιεῖ τὸ ἡγετικὸ ταμπεραμέντο καὶ συμπεραίνει στὰ τελευταῖα πὼς «ἀπὸ πόνο, ἀπὸ θυσία καὶ ἀπὸ ἀνδρεία εἶναι πλασμένη ἡ ψυχὴ τοῦ ἡγέτου.»

Στὸ φιλολογικὸ «Ριζοσπάστη» (19—6ου) ὁ κ. Λαμπρινὸς ἀπ' ἀφορμὴ τὴν ἔκκληση τοῦ ποιητὴ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ περασμένο μας φύλλο, ἀναρωτιέται «τί θὰ μποροῦσαν νὰ κάμουν σήμερα οἱ πνευματικοί μας ἄνθρωποι» καὶ νομίζει πὼς «θὰ εἶχε κολοσσιαία σημασία γιὰ τὸ ἔθνος ἡ ἐμφάνιση τῶν πνευματικῶν του ἀνθρώπων ἑνωμένων κατὰ τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ· ἀριστεροί, δεξιοὶ καὶ οὐδέτεροι νὰ γίνουν οἱ κήρυκες τῆς εἰρήνης, τῆς ἡσυχίας καὶ τοῦ ὁμαλοῦ βίου».

M

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΕΛΙΟΥ: «Μουσικὴ δωματίου», 11 διηγήματα καὶ ἄλλα πεζογραφήματα. Τὰ χαραχτηρίζουν τὸ ὕφος καὶ τὸ κλίμα τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου ποὺ διακρίνει καὶ τὴν προγενέστερη ἐργασία τοῦ συγγραφέα. Σελ. 124. Θεσ)νίκη 1947.

ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΩΝΤΛΑΙΡ: «Ἡμερολόγιο», μετάφραση καὶ εἰσαγωγὴ Θόδωρου Ι. Ἀποστολοπούλου. Πρόκειται γιὰ τὰ δυὸ πεζὰ ἔργα «Πύραυλοι» καὶ «Ἡ καρδιά μου γυμνή», ποὺ ἀποτελοῦν ἕνα εἶδος σκέψεων καὶ ἐξομολογήσεων τοῦ μεγάλου Γάλλου ποιητῆ.

ΑΛΚΗ ΤΡΟΠΑΙΑΤΗ: «Τὸ παραμύθι τῆς κατοχῆς», 6 διηγήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς κατοχῆς. Σελ. 64. Ἀθήνα 1947.

ΘΕΟΔ. ΜΑΡΣΕΛΛΟΥ: «Χρυσᾶ βουνά». Βιβλίο ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ ἀντίσταση στὰ ἑλληνικὰ βουνὰ τὸν καιρὸ τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς. Σελ. 140. Κύπρος 1947.

ΜΗΤΣΟΥ ΛΥΓΙΖΟΥ: «Ἡ Ἀλλαγή. Τὸ ὕφος μιᾶς ἀπουσίας κι' οἱ δεκαπέντε νυχτερινοὶ μονόλογοι». Λυρικὰ ποιήματα σ' ἐλεύθερο στίχο.

ΓΚΙΛΜΠΕΡΤ ΜΑΡΡΥ: «Ἡ ἀξία τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου», μετάφρ. καὶ ἐπιλεγόμενα Πάνου Μητσοπούλου. Θερμὸ φιλελληνικὸ κείμενο ποὺ ἀναφέρεται κυρίως στὴν ὀμορφιὰ καὶ στὴ δράση τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Σελ. 80, 1947.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : Δ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΧΤΗΣ : Ν. ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ : Δ. ΜΑΡΟΥΛΑΚΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Γιὰ ἕνα χρόνο δρχ. 30.000
Γιὰ ἕξη μῆνες δρχ. 15.000

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Ἀμερικὴ δολλ. 8
Ἡν. Βασίλειο, Αἴγυπτος, Κύπρος λίρες 2

Γραφεῖα: ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 6 β
(Βιβλιοπωλεῖο «ΑΕΤΟΣ»)
ΤΗΛ. 21-081

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Σύνθεση τῆς ΒΑΣΩΣ ἀπὸ τὸ «Παιχνίδι τῆς τρέλλας καὶ τῆς φρονιμάδας» τοῦ κ. Γ. Θεοτοκᾶ, ποὺ ἀνέβασε ἡ «Ἑταιρία Ἑλληνικοῦ Θεάτρου» μὲ σκηνοθεσία τοῦ κ. Σωκρ. Καραντινοῦ καὶ σκηνογραφία τοῦ κ. Σπύρου Βασιλείου.